

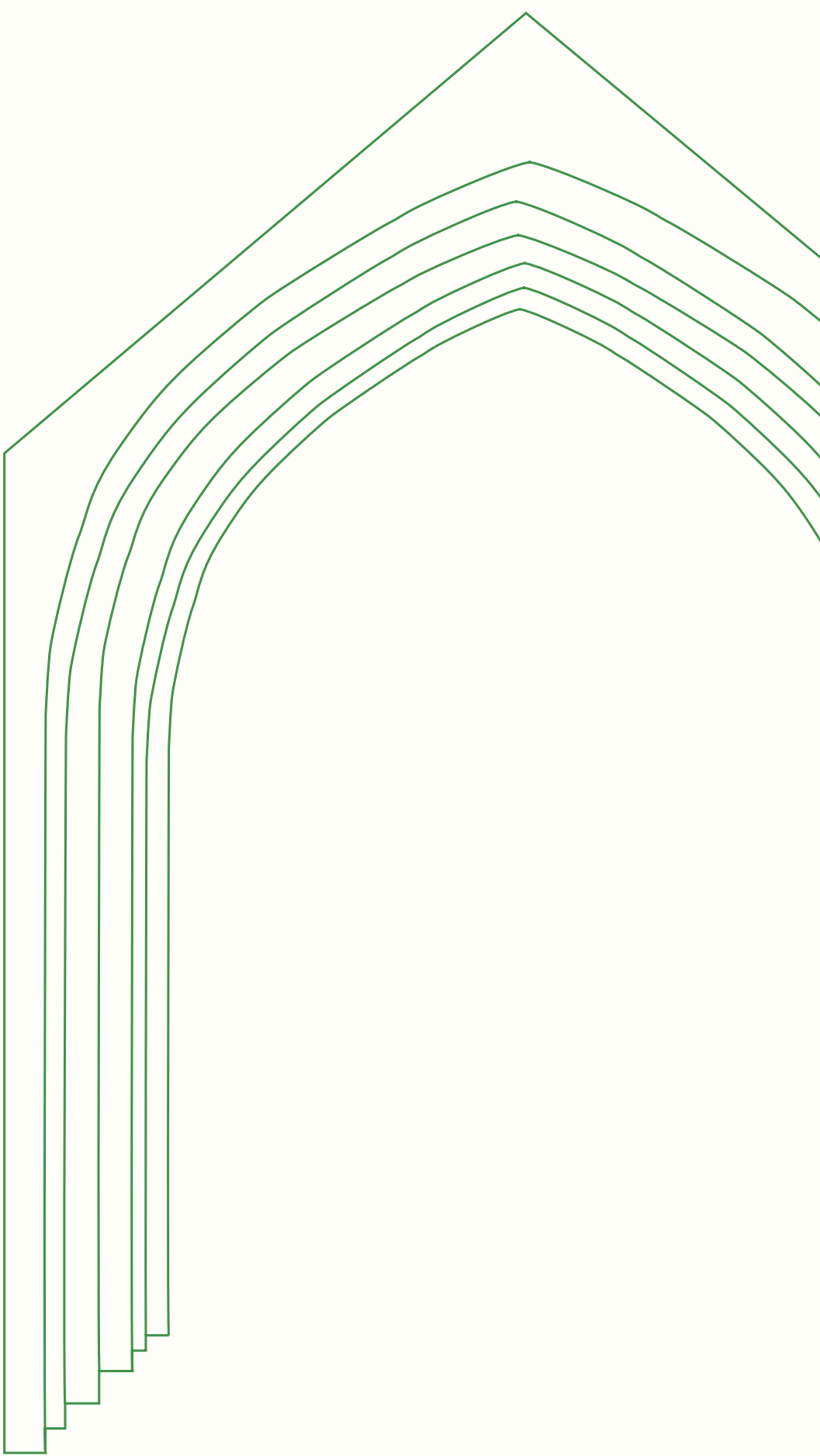
Emma Fosse

×

Atingbo Krukmakeri

×

2023

Uppmätning av fönster, Kalkstensladan.

LUND
UNIVERSITY

Atlingbo Krukmakeri
Atlingbo Pottery

AAHM01
Examensarbete i Arkitektur
Degree Project in Architecture
LTH 2023

Författare: Emma Fosse
Examinator: Gunnar Sandin
Handledare: Elin Daun

SAMMANFATTNING

Mitt på Gotland ligger Atlingbo, ett litet jordbrukssamhälle där landskapet definieras av åkrar, skog och hagar. På Gotland, där en majoritet av invånarna bor utanför tätorterna, finns en levande landsbygd där små företag kan blomstra. Hantverksyrken gynnas trots det isolerade läget tack vare en stor genomströmning av turister.

Projektet är en keramikverkstad intill den gamla lärarbostaden i Atlingbo. I närheten finns en blandning av olika byggnadstyper och det presenterar en utmaning: hur bygger man för att en byggnad ska passa in i en landsbygdskontext?

Om man ser till samtida hyllade projekt på Gotland tycks de följa en viss stil, de kopplar an till en traditionell lokal arkitektur, dess material och tectonik utan att för den delen kopiera den. Det verkar finnas en gemensam uppfattning om hur man kan bygga för att ta hänsyn till kontexten.

I arbetet har jag undersökt potentialen hos kritisk regionalism som designfilosofi i ett examensarbete. Kenneth Frampton använde sig av kritisk regionalism som begrepp 1983 för att beskriva en arkitektur som varken anslöt sig till modernism, postmodernism eller regionalism. Kritisk regionalism syftar till att bygga i enighet med den lokala kulturella och fysiska kontexten: att ta hänsyn till de material och tekniker som används i området, samt de lokala klimatförhållandena och topografin.

Projektet har handlat om att förstå Gotland som kontext och metoden har varit designprinciper som utgår från kritisk regionalism. Det har även handlat om att undersöka keramikerns process och landsbygdens potential för hantverket.

ABSTRACT

At the centre of Gotland is Atlingbo, a small agricultural community where the landscape is defined by fields, forests and pastures. On Gotland, where a majority of the residents live outside of urban areas, the rural economy thrives and small businesses can flourish. Potentially, craft professions are supported here despite the isolated location thanks to a high influx of tourists.

The project is a ceramic workshop next to an old teacher's residence in Atlingbo. Nearby, there is a mixture of different building types, presenting a challenge: How do we design buildings that fit into a rural context?

Contemporary architecture on Gotland seems to adhere to a certain style. The designs contain some elements from traditional local architecture, materials, and tectonics without necessarily copying it. There appears to be a common understanding of how to design with the context in mind.

In this project I've investigated the potential of critical regionalism as a design philosophy. Kenneth Frampton used the term critical regionalism in 1983 to describe architecture that did not subscribe to modernism, post-modernism, or regionalism. Critical regionalism aims to design in harmony with the local cultural and physical context. This while taking the materials and techniques used in the area into consideration, as well as the local climate conditions and topography.

The project has aimed to understand Gotland as a context and phenomenon, and the method has been design principles based on critical regionalism. It has also been about exploring the ceramicist's process and the rural area's potential for practicing craftsmanship.

Mina kompisar och några raukar

Index

1.	Ett hus på landet	8
2.	Teori och bakgrund	12
2.1	Landsbygd	14
2.2	Gotland	22
2.3	Kritisk regionalism	30
2.4	Hantverk	32
3.	Diskussion	36
4.	Process	40
4.1	Platsanalys	42
4.2	Studiebesök	66
4.3	Keramikers process	72
5.	Skissprocess	84
6.	Referenser	94
7.	Design	102
5.1	Koncept	104
5.2	Ritningar	126
5.3	Renderingar	140
8.	Reflektion	150
9.	Appendix	158
10.	Källor	162

1. Ett hus på landet

INTRODUKTION

Jag kom till Gotland första gången i vuxen ålder när mina föräldrar precis fått tillträde till huset. Vi kom till ett ostädat hus sent på natten, det var kallt och det var september. Vi sov alla i samma rum: Mina föräldrar, min syster och hennes sambo, jag och min pojkvän och min lillasyster. Det var mysigt att vara samlade men jag tyckte också att det stora huset var obehagligt och oförutsägbart. Mina föräldrar och mina systrar var upprymda och kunde visualisera potentialen i huset, platsen och Gotland men jag tyckte det var svårt.

Jag har aldrig haft en relation till Gotland tidigare, men när jag talar med andra om Gotland tycks de ha en mycket tydlig bild av ön. Det är särskilt otillgängliga stränder, det är surdegsgagerier med begränsade öppettider och mytomspunna småbyar där kändisar har sina sommarhus. Det här examensarbetet har till stor del varit ett sätt för mig att förstå platsens potential.

Idén att rita något på Gotland som examensarbete formades mycket fort en förmiddag i arkitekturbiblioteket. Jag hade tänkt göra något komplicerat och diagrammatiskt i en urban kontext, men kom fram till att jag helst av allt ville göra något lustfyllt. Min idé om vad som var lustfyllt där och då var att rita något litet på en fin plats, och fokusera på saker jag tycker är roligt med arkitektur: referenser, humor, materialitet och experiment. Vad jag tycker är roligt att göra har fått vara styrande i projektet.

Något lagom stort blev så småningom ett krukmakeri. På Gotland har min mamma ställt en drejskiva i det gamla stallet och alstren samlas under plast i väntan på att brännas på Lerboden

i Visby. Jag har själv gått två prova-på kurser i drejning och har verkligen fått upp ögonen för hantverket. Min mamma och mina systrar har gått längre kurser och kan utan svårigheter centrera och forma små symmetriska föremål. Jag var intresserad av hantverkets kompatibilitet med en landsbygdskontext men även av att undersöka de arkitektoniska egenskaper som keramikerns process kräver.

Jag har valt att inte göra projektet i samrådan med min familj. Projektet är alltså inte representativt för vad mina föräldrar har för planer med husen på Gotland utan utgår från ett fiktivt scenario jag själv definierat. Jag har strikt utgått från platsen och faktumet att det ska bli en keramikstudio för en enskild keramikern.

Projektet har samtidigt blivit väldigt personligt: det har skildrat min egen resa till att bättre förstå Gotland som plats.

Arbetet med att rita ett krukmakeri i Atlingbo på Gotland har handlat om att undersöka vad lokal arkitektur är, och vad kontexten har för betydelse för det byggda. Jag har undersökt lokal byggnadstradition och tagit inspiration av den för att bättre förstå kontexten. Jag har därför valt att arbeta med kritisk regionalism som designteori i mitt arbete. Kritisk regionalism lyfter vikten av att designa med både den fysiska och kulturella kontexten i åtanke. I mitt arbete har jag velat få en ökad förståelse för Gotland som kontext och fenomen, men jag har även velat fördjupa min läsning av Atlingbo som plats. Jag tror att ett arbetssätt baserat på idéer från kritisk regionalism har potential i en sådan kontext.

Tv: Mina föräldrars hus, Hemnet 2020
Th: Utsikt över arrendet, egen bild 2021

Projektet har även syftat att kontextualisera en längtan till att vara verksam på landsbygden samt undersöka orsakerna till att detta tycks vara ett samtida samhällsfenomen. Jag har även intresserat mig för hantverkets roll i ett industrialiserat samhälle och keramikerns roll i synnerhet. Jag har fått lära mig mycket om den komplexa vetenskap som keramik är och de flöden och processer som yrket innefattar, samt hur dessa kan skildras arkitektoniskt.

Arbetet har kulminerat i en gestaltning av en keramikstudio.

Frågeställning:

Med utgångspunkt i kritisk regionalism och samtida ruralisering- och hantverkstrender, hur kan ett krukmakeri i en landsbygdskontext på Gotland se ut?

2. Teori och bakgrund

ATT VERKA PÅ LANDSBYGD

I det här projektet så har jag ritat en byggnad på landsbygden, en kontext som jag aldrig verkat i som arkitektstudent. Åkerlandskapet i Atlingbo är nytt för mig och det här arbetet har handlat till stor del om vad som driver folk till att verka på landsbygd i allmänhet men även på Gotland i synnerhet. Projektet har därför till viss del handlat om att förstå vilka attraktiva egenskaper Gotland har specifikt.

Gotland faller inom definitionen för gles landsbygdskommun enligt jordbruksverket. Här präglas landskapet av jordbruk och djurhållning. På Gotland bor det i september 61 205 människor. 64% av dem bor i tätort och 40% i Visby. Gotland är det landskap som har den lägsta tätortsgraden, vilket innebär att relativt många bor på landsbygden här.

Under 2021 såg Gotland den största befolkningsökningen någonsin, med en nettoinflyttning på 901 personer. (Gotland, se 2022) Man tror att distansstudier och distansarbete är faktorer som gör att människor väljer att flytta till Gotland just nu.

I det här avsnittet kommer jag att skriva om de faktorer som gör att människor väljer att flytta från städerna till landsbygden och sätta det i en historisk kontext. Jag kommer också gå igenom Gotlands historia och göra kopplingar mellan olika händelser, turism och arkitektur. Utöver detta kommer jag att diskutera samtida arkitektur och kritisk regionalism på Gotland samt hantverkets roll i samhället idag.

Begreppslista

Ruralisering: När en befolkning flyttar från städerna till landsbygden istället för tvärtom, något som man inte sett i Sverige sedan 1970-talet.

Decentralisering: fördelning (spridning) av verksamheter eller inflytande från ett centrum eller ett fåtal centra till fler områden och personer.

Landsbygd: Det finns ingen vedertagen definition av landsbygd i Sverige men i den här rapporten kommer jag att åsyfta en kontext där landskapet till störst del definieras av jordbruksmark.

Gröna vågen: Ett begrepp som avser att beskriva en samhällelig förändrad syn på naturens värde. Historiskt har detta märkts i kultur, konst men även i flyttmönster, senast på 1970-talet.

Kritisk regionalism: En designfilosofi etablerad av Kenneth Frampton där syftet är att designa med hänsyn till lokal kontext.

Krukmakare: Person som yrkesmässigt tillverkar krukor el. andra föremål av bränd och glaserad lera (NE 2022)

Keramiker: Person som (yrkesmässigt) framställer keramikföremål. (NE 2022)

Krukmakeri: Keramikverkstad. Jag använder båda orden med samma definition i åtanke.

Vincent Van Gogh. Vetefält efter regnet. 1890, olja, Carnegie Museum of Art, Pittsburgh.

Längtan till Landet: De gröna vågorna

När jag började arbeta med Atlingbo som plats så började jag fundera kring vad som driver människor till att vilja flytta från stad till landsbygd, men också hur detta har tett sig historiskt. Begreppet ruralisering är motsatsen till urbanisering och innebär att människor flyttar till landsbygden från städerna. Drivkrafterna bakom detta kan skilja sig, ruralisering kan t.ex. vara en konsekvens av ett dåligt fungerande urbant samhälle och resursbrist men ofta talar man om en ruralisering som drivs av en önskan om livsstilsförändring. (Wikipedia 2021)

Hur vi människor betraktar det lantliga skiljer sig genom tiden. Ruraliseringstrender sker som en konsekvens av rådande ideal, och genom tiderna har det skett gröna vågor som en konsekvens av detta. (NE 2022). Begreppet Gröna Vågen myntades 1971 av tidningen Land för att beskriva en samtida "förändrade syn på boendet, på naturens värde, på resurshushållningen och på de ekologiska sambanden som vi nu så tydligt kan iakttaga" (Jonsson 1983:21)

1800-tal

FÖRSTA GRÖNA VÅGEN

Den första gröna vågen skedde under tidigt 1800-tal. (Svt 2019) Detta var under romantiken: inom konsten ökade intresset för landskapsmåleri och vackra imponerande vyer. Friluftsliv blev under den här tiden populärt, och vandrare blev även vanliga motiv i konst. (Nationalmuseum 2022)

1900-tal

ANDRA GRÖNA VÅGEN

Den andra gröna vågen skedde under tidigt 1900-tal. Under den här tiden fanns det en strävan mot att etablera en typiskt nationell stil efter att idén om nationalstaten slagit igenom vid mitten av 1800-talet. Nationalromantisk arkitektur och konst blev ett sätt att undersöka detta, ofta med lantliga motiv och teman. (Nationalmuseum 2022) Samtidigt blev scoutingverksamhet och idrottsföreningar populära. (Svt 2019)

1970-tal

TREDJE GRÖNA VÅGEN

Under 1970-talet flyttade unga personer ut från storstäderna till landsbygden där de sökte efter att leva ett enklare liv utan moderna bekvämligheter. Detta var den tredje gröna vågen, men oftast den man refererar till då man talar om gröna vågen i Sverige. Gröna vågare strävade efter ett självhushåll, man odlade sin egen mat och hade djur. (Nationalencyklopedin 2022)

2000-tal

FJÄRDE GRÖNA VÅGEN

Det de gröna vågorna har gemensamt är att de är reaktionära och svar på en modern livsstil. Vissa menar att vi befinner oss i en fjärde gröna våg idag, men att den ter sig annorlunda jämfört med 70-talets våg. Den våg vi befinner oss i nu inleddes under 2000-talet är präglad av samtida ideal: individualism, självförverkligande och entreprenörskap. (Sykes 2020)

VARFÖR FLYTTAR MAN?

Drivkrafterna bakom ruralisering ser annorlunda ut idag än på 1970-talet. Maxim Vlasov, doktorand i företagsekonomi vid Umeå Universitet, har undersökt vad som får storstadsmänniskor att flytta ut till landsbygden. Det handlar ofta enligt honom om människor som varit utbrända och vill lägga om sitt liv, men också om att människor vill öka sin resiliens och vara mindre beroende av samhället. "Jag märker att människor som aldrig har pratat kris, sårbarhet eller systemkritik gör det nu." säger han i en intervju med Extrakt (Sykes 2020).

Frida Edwall och Ida Kullander på Karlstad Universitet har undersökt om det pågår en grön våg just nu som en konsekvens av pandemin. (Ny grön våg till följd av pandemin? 2022) De ser att det finns likheter mellan dagens flyttmönster och det som skedde under 1970-talet: det genomsnittliga flyttnettot för större svenska städer är för första gången negativt på en undersökningstid på 12 år. Befolkningsökningen har främst skett i pendlings- och landsbygdskommuner.

Enligt Edwall och Kullander så finns det flera saker som gör att människor flyttar ut från storstäder, och pandemin har varit en drivande faktor i dessa. I deras text identifieras fem drivkrafter som gör att människor väljer att flytta till landsbygden:

Längtan efter natur

Under pandemin har det funnits ett ökat intresse för friluftsliv och högt på mångas önskelista har varit att ha en trädgård och närhet till naturområden. Detta är en av de viktigaste drivkrafterna och något som de som vill flytta ut på landet värderar högt. (Edwall Kullander 2022)

Ökat hemmaarbete

Med modern kommunikationsteknik kan många arbetsuppgifter göras hemifrån istället för på ett kontor. När många arbetsplatser gick över till distansarbete under pandemin gjorde det att man inte behövde bo nära arbetet. Många vill fortsätta arbeta hemifrån även när de inte längre måste. (ibid)

Önskan om större boyta

När vi spenderar mycket tid i hemmet ställer det högre krav på bostaden. Hemnet noterade att fler ville bo större, ha plats för hemmakontor och trädgård. För att ha råd med stora ytor kan man söka sig ut från städerna och man såg en prisökning för villor på landsbygden. (ibid)

Beredskapstrenden

Det har funnits en beredskapstrend sedan några år som trappats upp i och med pandemin. Självförsörjande är en del av detta, och att bo på landsbygden gör att man lättare kan odla egen mat. (ibid)

Närmre till familj

Många barnfamiljer flyttar till landsbygden, dock av andra anledningar än på 1970-talet. Nu flyttar familjer för att sänka sina levnadskostnader och ofta till orter där de har släkt och vänner som kan hjälpa till med barnpassning. (ibid)

Sammanfattningsvis så verkar det finnas en rådande trend där många flyttar från städerna och ett antal faktorer spelar in. Gotland är en av de kommuner som har ett positivt inflyttningssnetto trots sitt isolerade läge. Det är därför intressant att undersöka hur man kan rita nya byggnader på Gotlands landsbygd.

Över: Bild jag tog på Gotland i November

Under: Richard Bergh. Halländskt landskap, 1905, olja, Göteborgs konstmuseum.

DEN IDEALISERADE LANDS- BYGDEN OCH IDENTITET

Trots att vi kan se en ruraliseringstrend just nu i Sverige så är all landsbygd inte lika intressant för den som vill flytta från staden: det tycks vara skillnad på landsbygd och landsbygd. Mina föräldrar vill t.ex. hellre vara i en landsbygdscontext på Gotland än i min pappas föräldrahem utanför Järbo i Gästrikland, trots att man vid första anblick kan tycka att miljöerna är väldigt lika. Po Tidholm, journalist och författare, talar om platsers tydlighet som en dragningskraft. Han menar att för att moderna människor ska klara av att flytta någonstans så måste det gå att konceptualisera platsen: platser man kan föreställa sig och drömma om är mer attraktiva att flytta till. (Tidholm via Svt 2022)

Tidholm talar också om att stadsbor vill flytta dit andra stadsbor redan flyttat. Han menar att stadsborna har en romantiserad och okomplicerad bild av landsbygden som kan skilja sig mycket från den bild som människor uppvuxna på landsbygden har. (Svt 2022) Kanske har vi en för komplex bild av Järbo eftersom vi har koppling till platsen: och kanske går det inte att konceptualisera platsen lika väl eftersom Gästrikland inte har en lika etablerad identitet som exempelvis Dalarna, dit mina morföräldrar

flyttat från Stockholm. Jag söker på "Gästrikland identitet" och läser nyhetsartiklar som istället för att tala om denna identitet talar om just bristen på en gästrikländsk sådan. Är Gästrikland av en händelse det minst romantiserade landskapet?

Jag uppfattar Gotland som tydligt i sin identitet men även väldigt romantiserat. Min upplevelse är att många tycks ha en tydlig bild av vad platsen representerar och erbjuder.

I mitt arbete har jag försökt sätta fingret på vad detta är, och för att få en ökad förståelse för kontexten har jag läst om gotländsk historia och gotländsk byggnadstradition.

Paul Gauguin. Landskapsmålning. 1873, olja, The Fitzwilliam Museum, Cambridge

Bild från visby Augusti 2022. Privat.

HISTORIA

Jag läser om Gotländsk historia för att få en bättre uppfattning om Gotland som plats. Jag vill ta reda på vilka faktorer som gjort Gotland till en populär turistdestination, men även hur arkitekturen på ön har tätt sig historiskt.

I *Den svenska arkitekturens historia 1000-1800* skriver Fredric Bedoire om Gotland. (2015). Han beskriver Gotland som en central handelspunkt med ett fördelaktigt läge i mitten av Östersjön. Detta gav Gotländska självägande bönder möjlighet till större rikedom än de på fastlandet: guld, silver och konstfulla smycken från vikingatiden har funnits på Gotland i större omfattning än någon annanstans i Europa. (Bedoire 2015) Dessutom betalade Gotlandsbönderna bara 20% av den skatt en fastlandsbonde betalade till svenska kungen. (Gotland.se 2021)

Man började inte bygga omfattande i sten förrän på 1100-talet då ungefär hälften av öns medeltida landskyrkor byggdes. Stenmästarna var skolade i byggnadshyttan i Lund och influenser från domkyrkobygget återfinns i många av dessa. Bönderna markerade sin rikedom genom att beställa imponerande kyrkbyggen. (Bedoire 2015)

Man började även uppföra välbyggda bostadshus i sten, i tekniker man lärt sig från kyrkobygget. (Bedoire 2015). Det fanns alltså ett överlapp mellan det sekulära och kyrkoarkitekturen under den sena medeltiden.

Detta överlapp är något jag inspirerats av i min designprocess. För mig personligen är de medeltida gotländska kyrkorna en viktig. Jag har därför valt att ta fasta på den här traditionen och

vill försöka införliva den i mitt projekt. Stenhusbyggandet skulle senare komma att avstanna under 1300-talet. Dels på grund av pesten, dels på grund av att ön erövrades av Danmark 1361 vilket förlamade ekonomin (Jonsson 1991)

På nästa sida har jag gjort en tidslinje över Gotland. I den har jag valt att fokusera på ämnena gotländsk civilisation, byggtradition och turism.

I *civilisation* ingår händelser som påverkar gemene mans välbefinnande, exempelvis den danska ockupationen 1361-1679.

Byggtradition visar olika händelser som påverkat arkitekturen på Gotland, exempelvis stenhusresolutionen 1757 som gav skattelättnader till de som byggde i sten istället för trä.

Inom *turism* ingår även händelser som riktade allmänhetens uppmärksamhet mot Gotland, t.ex. Linnés besök på 1700-talet.

Det jag tagit med mig in i projektet från historielinjen är saker som:

- Att kyrkoarkitekturen influerat bostadsarkitekturen under 1100-1300-talet

- Att trä- och stenbyggande har haft olika förekomst genom historien

- Att arkeologiska fynd och ruiner samt miljöbeskrivningar av Linné har varit viktiga faktorer som bidragit till turism på Gotland.

Gotlands Historia

Turism och arkitektur

7400 år f.kr.

Äldsta människolämningarna på Gotland

2000 år f.kr.

Man börjar bruka jorden på Gotland

500 år f.kr. - år 500

Långhus är en vanlig boningsform. Efter år 500 blir små trähus vanligare på Gotland

Bild: Lojstahallen, en rekonstruktion av ett järnåldershus. Runeby 1997 genom Wikimedia commons

0-400

Romerska föremål når Gotland, ön etableras som central handelspunkt

800-1050

Gotlänningar far på handelsresor, Gotland är en ännu viktigare handelspunkt i Östersjön. Skattefynd från den här tiden saknar motstycke i Europa

TRÄHUS VANLIGAST

År 800 - ~1900

Skiftesverkshus, på Gotland *Bulhus*, har byggts på Gotland sen vikingatiden och kan konstrueras av relativt kort virke.

Bild: Bulhus i Kovik byggt 1835 och flyttat 1942. Taxelson 2007 genom Wikimedia commons.

TRÄHUS VANLIGAST

1100

Kristendomen har nått Gotland och bönderna tävlar om vem som kan bygga den mest imponerande kyrkan. Man bygger även imponerande bostadshus i sten med tekniker inspirerade av kyrkobyggandet.

1100-1361

92 av de stenkyrkor som byggs på Gotland mellan 1100-1361 står kvar än idag. Många projekt avstannar i och med Danmarks erövring av ön 1361.

Bild: Garde kyrka med långhus från 1100-, torn från 1200- och kor från 1300-tal. Svensson 2006 genom Wikimedia commons.

STENHUS VANLIGAST

1361

Danska kungen Waldemar Atterdag erövrar ön och skatterna höjs tiofaldigt för att finansiera kungens skrytbygge Visborgs slott

1645-1679

Gotland förklaras svenskt flera gånger under de svensk-danska krigerna. Innan danskarna slutligen lämnar ön 1679 spränger de Visborgs slott.

1741

Carl von Linné reser till Gotland och publicerar 1745 en internationellt uppmärksam rapport om resan. Framförallt är genomslaget stort i Tyskland, där flertalet historiker ska komma att skriva omfattande skildringar av ön.

TRÄHUS VANLIGAST

1757-1849?

Stenhusresolutionen utlovar 20 års skattelindring för de som uppför sina hus i sten. Möjligen upphörde resolutionen 1849.

Bild: Duss gård i Bro socken, en 1700-talsgård med medeltida murar. Stefan Haase 1991.

STENHUS VANLIGAST

1896

Gotlands turistförening bildas efter bl.a. prinsessan Eugenié gjort ön till en populär semesterort för societeten.

1919

Cementa öppnar fabrik i Slite

1960

Ingmar Bergman reser till Gotland första gången för att spela in *Så som i en spegel*. Genom Bergman kommer Gotland, och framförallt Fårö, etableras som en viktig plats för författare, konstnärer och kulturintresserade

1968

Olof Palme håller sitt första tal i Almedalen

1984

Första medeltidsveckan hålls i Visby, ett evenemang som årligen lockar 40 000 besökare

1995

Visby listas som världsarv av UNESCO

2018

Collectif Encores ateljébostad i Hamra vinner Kasper Sahlinpriset

Bild: Bonvin 2017 genom Archdaily

TRÄ- OCH BETONGHUS VANLIGA

Källa tidslinje: Gotland museum 2016. Jonsson M. 1991

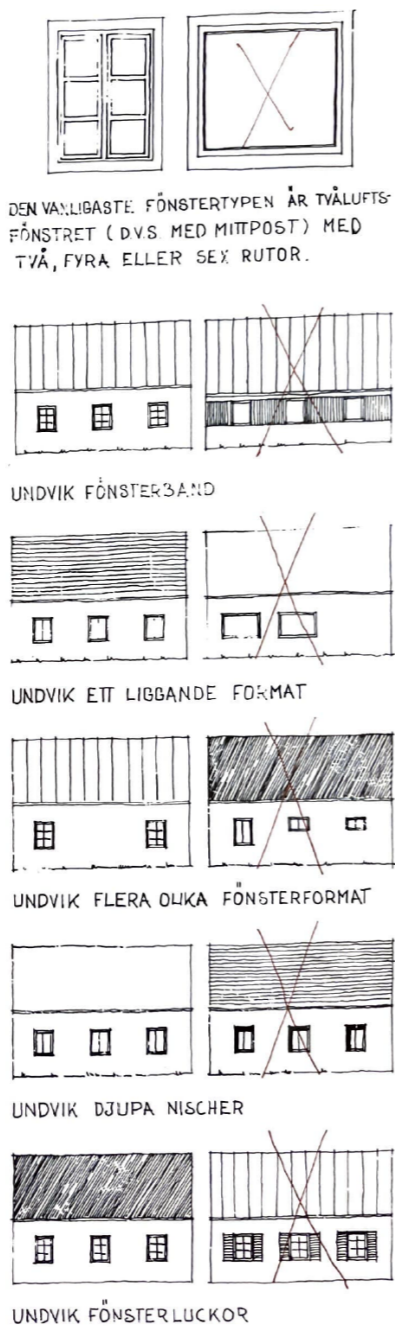
TYPISK GOTLÄNDSK ARKITEKTUR

I projektet har jag haft för intention att studera gotländsk arkitektur. Detta för att inspireras i min designprocess men även för att få en ökad förståelse för kontexten. Jag har läst två böcker av Marita Jonsson som är f.d. Länsantikvarie på Gotland där hon skriver om vad som kännetecknar Gotländsk arkitektur: *Att bygga nytt och renovera på Gotland* (1981) och *Från prästgårdar till strandbodar : gotländska hus och rum* (1996). Jag har haft enligt Jonsson typiska gotländska attribut med mig under processen. Undersökningen av gotländsk arkitektur och dess attribut har varit viktig som inspiration för att komma igång även om jag inte haft för intention att följa de rekommendationer som Jonsson föreslår.

När jag undersökt Atlingbo som plats, har jag med hjälp av Jonssons böcker kunnat identifiera vad som är typiskt gotländskt och vad som avviker från normen. Traditionellt är t.ex. ytterdörren på ett Gotländskt hus inåtgående, något som enligt Jonsson är lämpligt för ett blåsigt klimat. Endast en av byggnaderna på tomten har inåtgående dörr, och detta är bagarstugan. Jag har kunnat dra slutsatsen att bagarstugan till stor del är i originalskick utifrån detta.

Det jag så småningom skulle tillämpa från Jonssons beskrivning av Gotländsk arkitektur är:

- Tjocka väggar av kalkmaterial
- Fönster och dörrar i liv med fasad
- Ljusa färger och material
- Små takutsprång
- Sadeltak

23

Illustration från Marita Jonssons *Att bygga nytt och renovera på Gotland* från 1981.

Mäklarbilder från Hemnet på bostadshus i Atlingbo
Över: Atlingbo Prästgården 504 Fastighetsbyrå 2022
Under: Atlingbo Prästgården 501. Länsförsäkringar Fastighetsförmedling 2020.

ATT BYGGA PÅ GOTLAND UNDER 2000-TALET

När man ser till uppmärksammade nyproducerade projekt på Gotland tycks de ha en gemensam arkitekturstil. Jag bläddrar genom Archdaily efter gotländska projekt och många av arkitekterna ägnar här mycket tid åt att beskriva sina projekt som förankrade i den gotländska kontexten. Det är ibland lätt att läsa den kontextuella tolkningen i byggnaden: man kan se formen av fiskebodar i Field house av Lookofsky arkitekter, man kan känna igen en Gotländsk materialitet i Villa Lindberg Hejnum av M arkitektur. Ibland är den kontextuella kopplingen lösare, som i atriumhuset av Tham & Videgård som enligt hemsidan är inspirerat av en forntida fästning man funnit på botten av Tingstäde träsk.

Att designa byggnader som på något sätt behandlar Gotlands historiska kontext tycks vara viktigt. Arkitekterna beskriver byggnader som har en "dialog med det omgivande landskapet" (Etat Arkitekter om House on Gotland) eller vikten av att "anpassa sig till platsen på ett bra sätt" (Enflo Arkitekter om Sommarhuset i Nabben).

Dessa gotländska byggnader är alla präglade av intentionen att bygga något lokalt förankrat. Den lokala formen tycks vara sadeltakshuset med få undantag. Många byggnader ska likna

ekonomibyggnader med korrugerade plåttak eller har faltak likt traditionella hus. Hur ska vi bygga för att byggnader ska passa in i den lokala kontexten?

Detta är en fråga som är relevant för arkitekter idag och som har diskuterats i decennier. På 1980-talet kom begreppet kritiskt regionalism att användas för att teoretisera kring en arkitektur som tog fasta på kontexten utan att imitera befintlig arkitektur.

Bild: Sundström 2019 via Archdaily

Boge Friggars House av Scott Rasmuson Källander är ett hus som med sina obehandlade träfasader "passar bra in i omgivningen" och är inspirerat av **gamla timmerhus**

Bild: LLP 2008

Stora Gasmora Fårö av LLP arkitekter har fasader i lärk och är en långsträckt sadeltaksvolymen med tak av minerit som ansluter till **traditionella lador och sjöbodar**.

Bild: Medina Lund 2016

House on Gotland av Etat Arkitekter var tänkt som en utpräglad samtida byggnad i dialog med den omgivande naturen och **lokal byggtradition**

Bild: Troll 2010 via Archdaily

Hamra av Dinell Johansson är ett putsat sadeltakshus, enligt arkitekterna **"lika enkelt som en lada"**

Bild: Eson Lindman 2018 via Archdaily

The Dune cabin av Murman arkitekter är en **"modern omtolkning** av det gotländska bullhuset"

Bild: Hamrén 2020 via Archdaily

Field house av Lookofsky arkitekter är inspirerad av **gotländska fiskarbodar**, och klädd i lärkträ för att efterlikna vittrat gotländskt trä

Bild: Eson Lindman 2010 via Archdaily

Atrium House av Tham & Videgård är inspirerad av lokal materialitet hos gotländsk jordbruksarkitektur. Den är också formmässigt **inspirerad av Bulverket**, en träfästning på botten av sjön Tingstäde träsk.

Bild: Beläieff 2012 via Archdaily

Sommarhus Nabben av Enflo arkitekter + Deve Architects har formen av en "extruderad **lada**".

Bild: Jönsson Dysell 2021

Villa Lindberg Hejnum av M arkitektur är inspirerad av bruksbyggnader, **fiskelägen med stenbyggnader** och flacka faltak, långa längor och ladugårdar.

KRITISK REGIONALISM?

Jag har i mitt arbete undersökt potentialen hos kritisk regionalism som designstrategi i en landsbygdscontext. Anledningen till att jag valt att arbeta med just kritisk regionalism är för att det är en teori som lyfter vikten av att designa med både den fysiska och kulturella kontexten i åtanke. I mitt arbete har jag velat få en ökad förståelse för Gotland som kontext och fenomen, men jag har även velat fördjupa min läsning av Atlingbo som plats. Jag tror att ett arbetssätt baserat på idéer från kritisk regionalism har potential i en sådan kontext.

Kritisk Regionalism som begrepp introducerades av Alexander Tzonis och Liane Lefaivre för att beskriva samtida grekisk arkitektur som använde den geografiska kontexten som inspiration för modern arkitektur. Detta för att bättre närma sig lokalt landskap och lokal tradition. Kenneth Frampton skulle senare använda begreppet 1983 i sin essä "Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance." (Larice, McDonald. 2012. Urban Design Reader)

Frampton beskriver hur risken finns att vi överger ett "kulturellt förflutet" i och med modern arkitektur, en tanke som florerade bland flera samtida arkitekter. Det fanns dock meningsskiljaktigheter kring hur man lämpligast skulle motverka detta. (Frampton 1983)

Några år tidigare hade Venedigbiennalen 1980 visat upp en kulissartad historiserande postmodern arkitektur, och Frampton hade i protest hoppat av kommittén innan öppningsceremonin. Han menade att det fanns ett annat sätt att sätta byggnaden i en historisk kontext utan att använda sig av de grepp som

definierade den postmoderna arkitekturen. (Avermaete 2020)

Kritisk regionalism är en kritik mot modernism, postmodernism men även regionalism. I korta drag så handlar kritisk regionalism om att hantera kontexten på ett lämpligt sätt. Det kan vara att ta idéer till designen från t.ex. lokal tektonik och lokala material. Detta är dels för att byggnaderna ska passa in, men även för att det finns nedärvd kunskap i regional arkitektur.

Frampton motsätter sig dock att kopiera och imitera befintliga byggnader, en grundsten i kritisk regionalism är att det ska främja innovation inom arkitektur. Detta utan att för den delen närma sig en allt för globaliserad och generell form.

Kritisk regionalism strävar efter att vara en kontextuell arkitektur utan att vara bakåtsträvande. (Avermaete, 2020)

Arkitekturen bör enligt kritisk regionalism "mediera påverkan av den globaliserande arkitekturen", och detta genom att använda element som är indirekt tagna från kontexten. Det kan t.ex. vara lokala ljusförhållanden, topografi eller tektonik. (Frampton 1983)

Det jag tar med mig från kritisk regionalism är att jag ska se till den fysiska och kulturella kontexten för att förankra mitt projekt lokalt. Jag ska i mitt arbete sträva efter att förmedla, med arkitekturen som språk, min tolkning av Atlingbo som plats. Jag gör detta genom att se till lokal byggtradition för inspiration men också genom att inspireras av historia och historisk arkitektur.

Bagsværd kyrka av Jörn Utzon tas upp som ett exempel på kritisk regionalism i Framptons essä. Här är kombinationen av prefabricerade rationella element i byggnadens konstruktion med en irrationell idiosynkratisk form kritisk regionalism. Den organiska formen på taket av kyrkorummet är enligt Frampton ett lämpligt sätt att närma sig ett sakral rum i en sekulär samtid. (Towards a Critical regionalism 1983)

Bild: Eske 2006 via Wikimedia Commons.

HANTVERKETS ROLL

I mitt projekt så har jag ritat en keramikverkstad, jag har därför valt att se närmre på hantverkets roll i samhället för att få en ökad förståelse för vad keramik som yrke har för innebörd idag.

Bo Madestrand skriver i boken *Handkraft* (2022) om hantverkets roll i dagens samhälle. Hantverket har sedan industrialismen fått en allt svagare roll då i stort sett allt kan massproduceras idag. Paradoxalt nog så tycks en ökad digitalisering ha lett till att hantverket just nu har en renässans: handgjorda föremål blir allt mer populära, de anses socialt och ekologiskt hållbara och är ett sätt att knyta an till mänsklighetens rötter. (Madestrand 2022)

Internet möjliggör en decentralisering av produktionen av hantverksföremål: hantverkare kan arbeta självständigt och låta kunder hitta dem genom sociala medier. Det finns inte längre något krav på att man måste sälja sina föremål i en fysisk butik eller ställa ut på marknader. Man behöver inte ens bo och verka i en stad, vilket varit en grundförutsättning för hantverksskrået historiskt. Genom sociala medier kan man också etablera en image och visa arbetsprocessen. Detta förstärker ytterligare en aspekt av ett handgjort föremåls attraktion: att det är ett mellanmänniskt möte.

I en industrialiserad marknad med oändliga alternativ söker vi en mening med våra föremål. Vi vill knyta band till dem och att de ska ha en inbördes mening. En handgjord yxa bär på en helt annan innebörd än en yxa från Jula. En tekopp

köpt av en keramik som drejat, glaserat och bränt alstret själv kan kännas mer meningsfull än en kopp från Ikea.

I en intervju i DN utvecklar Bo Madestrand resonemanget kring hantverkets renässans. (Hörmark 2022) Han ser att yrkesverksamma hantverkare har många kunder, men också att allt fler vill syssla med ett hantverk på sin fritid. Han tror att pandemin har en roll i det ökade intresset för hantverk: människor som kanske arbetar framför en skärm hela dagarna känner ett behov av att göra något fysiskt. Han tror att hantverket kan ha ett terapeutiskt syfte och vara en mer konkret sysselsättning istället för att även på fritiden sitta framför en skärm. (DN 2022)

Detta märks även hos svenska studieförbund. Enligt ett pressmeddelande från Medborgarskolan har många upptäckt hantverk och friluftsliv under pandemin. Det är ett sätt att motverka stress och digital trötthet som blivit särskilt påtaglig under pandemin. Störst har intresset varit för keramik och drejnings-kurser.

Många sociala arbetsmoment digitaliserades under pandemin: möten, kurser, workshops, föreläsningar och seminarier, allt skulle vara via videolänk. Vissa såg fördelarna med ett digitalt arbetssätt, de slapp pendla till jobbet och kunde därmed avsluta arbetssysslorna på kortare tid. Men många kände sig nog bestulna när yrket plötsligt handlade allt mindre om mellanmänniska möten och gav mindre

välbefinnande - och det blev allt viktigare att ha något meningsfullt att göra på fritiden.

Jag tror att pandemin fungerade som en slags accelerator för fenomen som redan fanns i samhället. Vår gemensamma tillvaro är idag starkt centrerad kring skärmar och vi är inte gjorda för att leva våra liv på det här sättet. Det är angeläget att hantverksyrken inte dör ut, och att människor gör saker på fritiden där de får ta en paus från skärmar.

I och med att fler ägnar sig åt olika typer av hantverk tror jag att vi kommer se ett ökat intresse för arkitektur som kan tillgodose de rumsliga behov exempelvis en keramik har. Detta i kombination med att allt fler flyttar från städerna och får nya förutsättningar att bygga till och om sina hus för att kunna husera sina intressen.

OM KERAMIKER

Keramiker är konsthantverkare som tillverkar föremål av keramik. Det kan vara bruksföremål eller konstföremål, i lergods eller stengods. Man vet att människor har brännt lerbaserade föremål i minst 26 000 år.

Under arbetet har jag främst studerat keramikerns process, något jag kommer återkomma till senare i rapporten. I det här stycket avser jag att diskutera keramikern som yrke och samhällsfenomen, snarare än den komplexa process som definierar arkitekturen.

Att hålla på med keramik är väldigt populärt just nu, både prova-på-tillfällen och längre kurser blir fullbokade på nolltid. Som hantverk har det en låg tröskel men en oändlig utvecklingspotential: Man kan utan några som helst förkunskaper forma ett föremål man kan få användning av, medan drejandet, glaseringen och brännandet är komplexa processer

Keramikern kan vara väldigt individuell och handla om att få arbeta själv i sin egen takt, men ofta verkar keramikern i gemenskap: Man kanske behöver gå ihop ett par stycken för att hyra en lokal, kanske behöver bränningen övervakas av flera människor i skift. Jag pratade med en keramikern som mest arbetar ensam i sitt krukmakeri under vinterhalvåret. Ibland kommer det en annan keramikern och de arbetar någon vecka tillsammans, men om somrarna vaknar verkstaden verkligen till liv. Då hyr flera keramikern in sig i studion, och ett viktigt kunskapsutbyte sker.

Keramikern har även terapeutisk potential. Drejandet i sig är meditativt, att arbeta med

kroppen är bra för psykisk hälsa och att skapa något ger självförtroende. Många beskriver att arbeta med lera som något som gör att man känner koppling till naturen, och barndomen. Vikten av att ha någonstans att gå en gång i veckan, en rutin som är rofylld och kreativ. Kreativa utlopp är viktiga för psykisk hälsa, och här kan keramikern och leran spela en viktig roll. Det kan vara en av anledningarna till att just keramik blev väldigt populärt under pandemin.

På Gotland finns många enskilda keramikern, och jag kan bara spekulera i varför det är så. Jag tror att det kan handla dels om att det är en plats som har mycket turism under högsäsong, och turister är en viktig målgrupp när det kommer till att köpa konsthantverk. Jag tror att Gotlands tydliga identitet gör att människor som vill flytta från stad till landsbygd i allmänhet vill flytta dit. Om man har möjlighet att försörja sig på sitt hantverk på landsbygden kanske det är till Gotland man väljer att flytta.

I projektet har jag inte grävt så mycket i keramikerns identitet och utgått från den för att fatta arkitektoniska beslut, utan snarare utgått från keramikerns arbetsflöde. Något jag har tagit fasta på är faktumet att keramikyrket kan handla om att verka ensam större delen av året och i grupp vid vissa tillfällen. Jag har även inspirerats av att andra keramikern arbetar utefter säsong och håller butik öppen vid behov.

Jag räknar till 40+ enskilda keramikern som finns utmärkta på Google maps på Gotland. Att åka till olika keramikern är en populär aktivitet på Gotland, och ofta är det många besökare vid högsäsong. På kartan är ett 20-tal utmärkta.

Skärmavbild från Google maps, 2023.

3. Diskussion

OM TEORIDELLEN

Det finns idag ett ökat intresse för att bo på landsbygden, och detta i kombination med att det idag är lättare att arbeta på distans gör att landsbygdskommuner som Gotland ser en befolkningsökning. Det är därför intressant att rita nya tillägg på landsbygden, och relevant att undersöka hur dessa kan gestaltas.

Gotland är en ö med en lång historia av unika byggnadsstilar, och en unik lokal rikedom har lett till att mycket intressant arkitektur har byggts här. Samtida arkitekter tycks ofta vilja referera till den traditionella arkitekturen. I mitt arbete kommer jag att ha den gotländska historien och arkitekturen i åtanke under min process och mitt gestaltande.

Något som jag tyckte var intressant och som jag ville ta fasta på var perioden 1100-1300-talet då man byggde över 90 stenkyrkor på Gotland med tekniker man lärt sig från bygghytan i Lund. Samma tekniker använde också de gotländska bönderna sig av för att bygga ståtliga bostadshus. Det fanns alltså ett överlapp mellan det sekulära och kyrkoarkitekturen som jag tyckte att det skulle vara skoj att ta fasta på.

Jag tror att kritisk regionalism kan tillämpas som designteori i den här kontexten då den syftar till att, liksom de samtida arkitekturprojekten på Gotland, respektera den lokala kulturella och fysiska kontexten. I mitt arbete ska jag sträva efter att förmedla en tolkning av Atlingbo som plats, och detta genom arkitektur.

Det finns en pågående hantverksvåg där keramik i synnerhet är väldigt populärt. När fler människor ägnar sig åt hantverk så tror jag att vi kommer se en ökad efterfrågan på tillbyggnader och renoveringar som kan tillgodose dess rumsliga behov. Mitt arbete hanterar därför en samhällsrelevant fråga.

Jag ser hur mitt projekt kan förankras i en samhällsrelevant kontext och hur det kan vara relevant på flera olika sätt. Dels undersöker det att designa i en landsbygdskontext, vilket realistiskt sett kommer vara verklighet för många arkitekturprojekt då fler flyttar från städer ut till landsbygden. Dels undersöker det hur man bygger en verkstad för ett specifikt hantverk, något som är aktuellt och populärt just nu. Med kritisk regionalism som metodologi tror jag att jag kan ge ett förslag på hur man kan designa något som kommunicerar en kännedom om platsen.

4. Process

ATLINGBO

Atlingbo, beläget mitt på Gotland, är en ganska glesbygd socken utan ett väl definierat centrum. Socknen skyltar inte med några större sevärdheter än Atlingbo kyrka, en av 92 medeltida kyrkor på ön. Det är en socken med mycket jordbruk, åkrar och bondgårdar. Här bor grisbönder, morotsodlare och en och annan influencer. 115 personer bor i Atlingbo året om, andra är säsonsboende: Silversmeden är skriven i Älvsjö, restaurangfamiljen som driver hemma hos-krog om somrarna bor vinterhalvåret i Bromma.

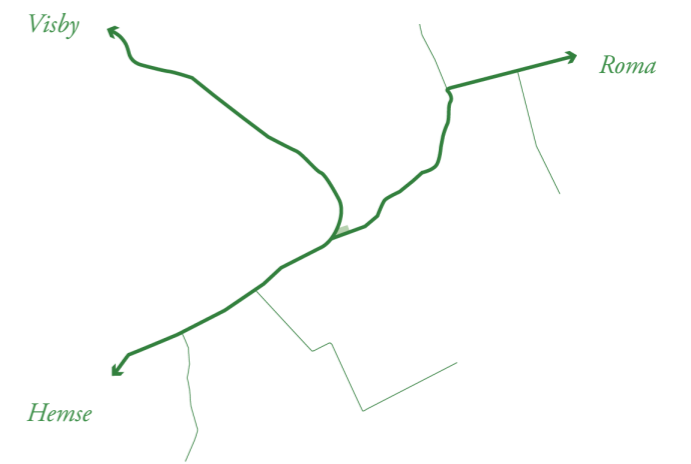
Jag inledde processen med att undersöka platsen genom kategorisering och analys av lokala typologier samt uppmätning. Jag läste också två böcker av Marita Jonsson som är f.d. Länsantikvarie på Gotland där hon skriver om vad som kännetecknar Gotländsk arkitektur. Så jag hade enligt henne typiska gotländska attribut i bakhuvudet under min uppmätning och analys.

I det här kapitlet visar jag även dokumentation från två studiebesök hos gotländska keramiker samt går in i detalj på keramikerns process.

LANDSKAPSANALYS

VÄGAR

ÅKRAR

SKOG

TYOLOGIER I ATLINGBO

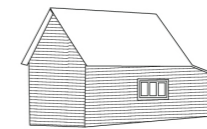
KALKSTENSHUS

Små sexglasfönster i ockra, grönt eller falurött
Ljus puts, vit eller gul
Plåttak, eller takpannor litet takutsprång, murade gavlar

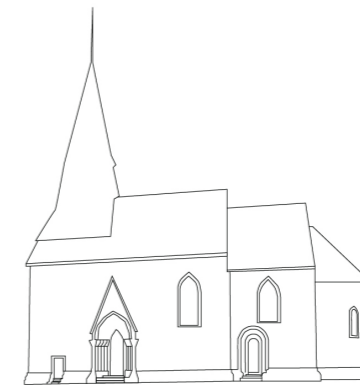
TRÄHUS

Ljusa färger, gult eller vitputsat
Liggande träpanel
Fönster med dekorativ spröjs eller sexglasfönster
Farstuvist med snickarglädje

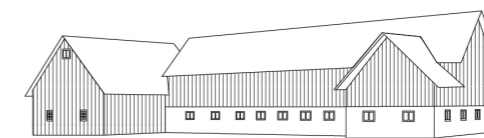
SKJUL

Plåttak
Liggande träpanel
Falu rödfärg

KYRKA

Ljusputsad kalksten
Gotisk
Asymmetri
Trätorn

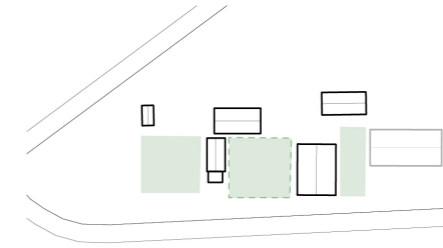
LADUGÅRDAR

Plåttak
Falu rödfärg
Stående träpanel
Kalkputsad bottenvåning

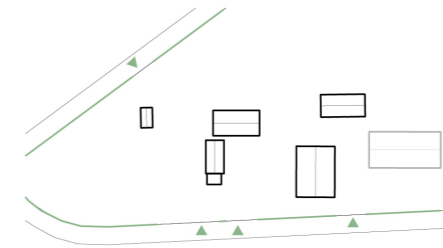

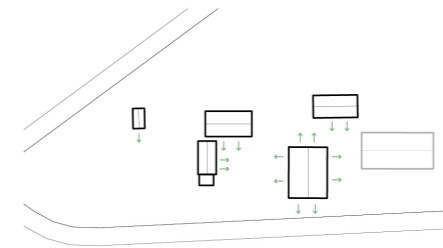
ANALYS AV TOMTEN

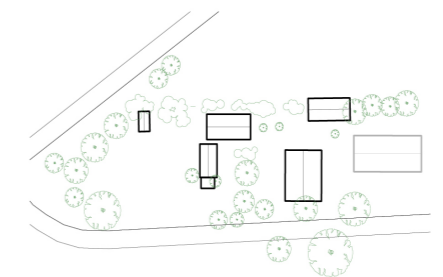
Husen och träden bildar tre gårdsformer. Den tydligast definierade är den mittersta.

Det finns entréer till tomten främst i söder, men även en informell entré från norr.

Byggnaderna har öppningar främst mot söder och mot gården.

På tomten finns många fruktträd som jag skulle vilja behålla. I väst är träden höga och skuggar tomten.

PLATSSTUDIE 1

Jag besökte Atlingbo helgen 23-25 september. Jag ville under helgen känna in platsen, värdera olika aspekter av den och dra några slutsatser kring platsen. Jag valde också att mäta upp alla byggnader för att öka min förståelse för lokal tektonik.

Tomten i sin helhet

På tomten finns fem byggnader idag, Bostadshuset, Kalkstensladan, Stallet, Bagarstugan och Friggeboden. Den enda byggnaden som vi vet säkert byggår på är Bostadshuset från 1928. Grannhuset, Folkskolan, byggdes 1870 enligt ritningar från Lantmäteriet, och då stod redan Kalkstensladan på tomten. Bagarstugan är i liknande stil som Folkskolan och troligtvis samtida. Stallet har fått ny panel och nytt tak 1986, men byggnaden är troligtvis äldre. Friggeboden är byggd på 1990-talet, det vittnar inredningen om. Alla byggnader har från början legat på samma tomt som Folkskolan men styckades av 1960. Byggnaderna är inåtvända och har i huvudsak fönster och öppningar mot gården.

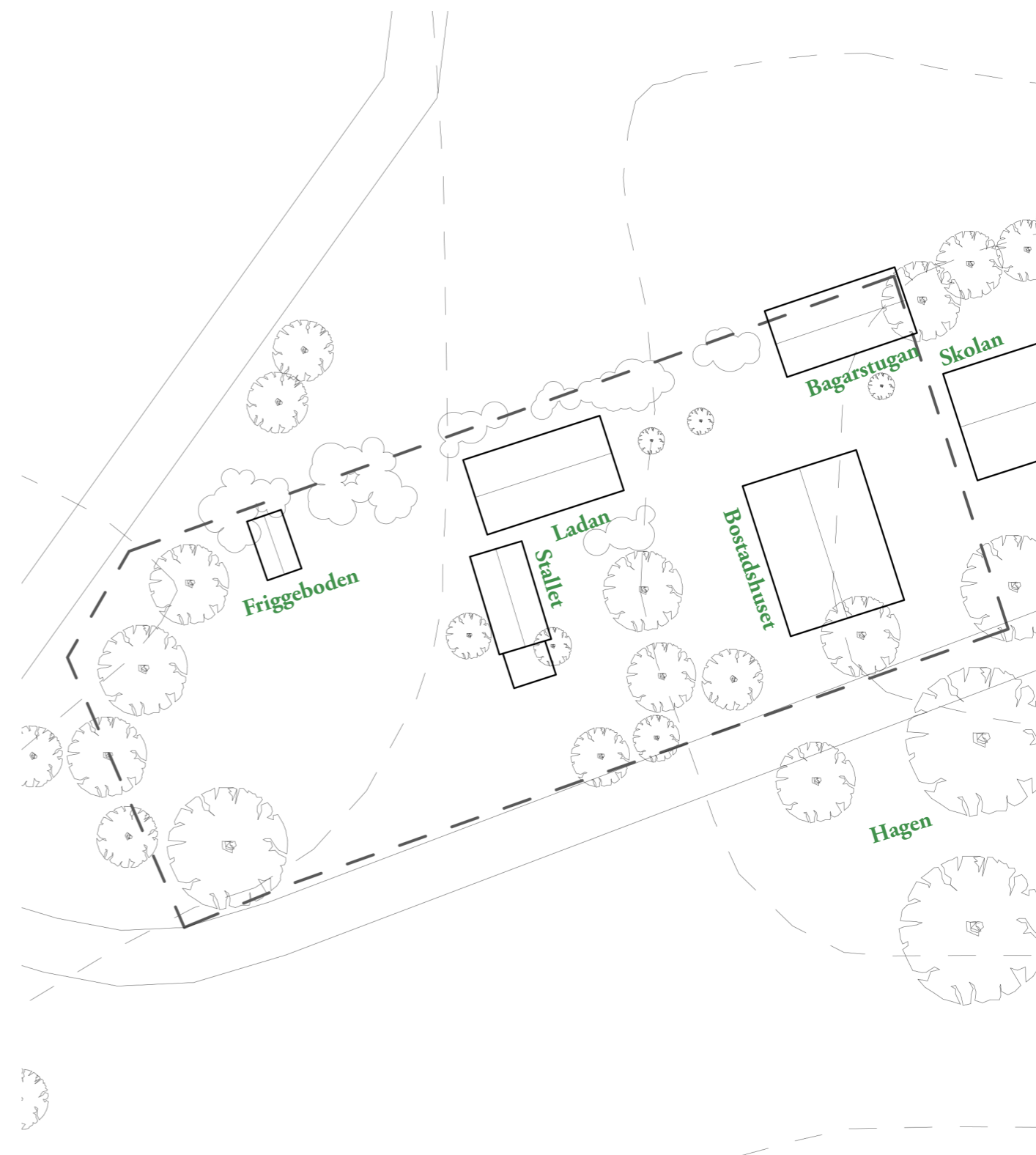
Träd på tomten

På tomten växer många träd, en majoritet bär frukt. Det finns sju äppelträd, fyra päronträd

och två plommonträd. Runt arrendet finns även en del mindre körsbärsträd. Helgen 23-25 september dominerades även av att hantera alla äpplen, att smaka på dem och värdera dem. De två träd jag tycker har godast äpplen (syrliga och friska, utan särskilt mycket skalsmak) ligger invid stallet. Det ena bär små röda äpplen och sträcker sig högt över stalltaket. Invid dess stam växer en fläderbuske. Det andra är lågt och tillgängligt och växer vid västra sidan av stallet. Det bär ljusgröna äpplen med som rodnar lätt rosa. Det vore fint att låta dessa träd stå kvar.

Utsikt

Det finns fina siktlinjer invid stallet. Dels om man står i garaget, så ser man långt över åkrarna (leriga nu) till skogsområden och fält i horisonten. Om man står under päronträdet ser man också långt, men det är en fin kontrast att vara under trädkronornas tak. Den mer intima utblicken över hagen är också vacker. Jag skulle föredra att placera en ny byggnad där stallet är idag. Jag tror att det skulle kunna ha en fin utblick mot åkrarna.

Situationsplan 1:500

Platsanalys

1. Friggeboden
2. Kalkstensladan
3. Stallet
4. Bagarstugan
5. Bostadshuset
- (6. Grannhuset Folkskolan)

Flygfoto 1:500

Platsanalys

1.

2.

3.

4.

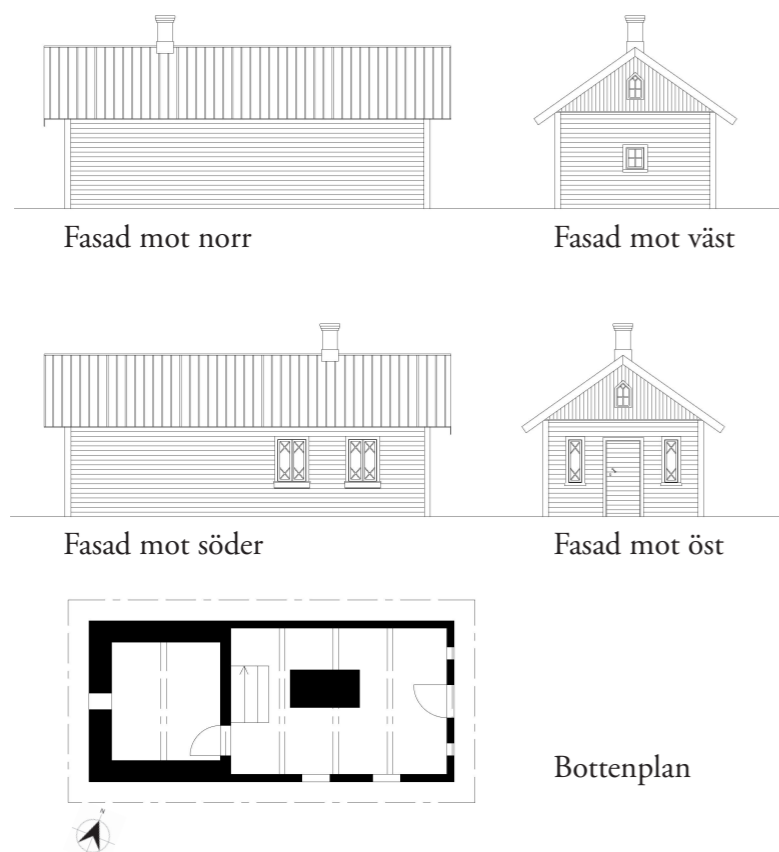
5.

(6.)

Platsanalys

Bagarstugan

Ett trähus som troligen är samtida med Folkskolan, dvs andra hälften av 1800-talet. Möjligen var huset ockrafärgat med röd dörr och fönsterspröjs, så som det är målat på östra gaveln. I övrigt är huset nästan trärent. I västra delen av huset är väggarna betydligt tjockare och av kalksten. Troligen var detta rum ett kylrum förr. Här öppnas ytterdörren inåt, så som är vanligt med gotländska gamla hus. Det första rummet definieras av en stor bakugn. Idag har huset svart plåttak liksom de andra byggnaderna på tomten men troligtvis var det ett faltak på huset från början.

Platsanalys

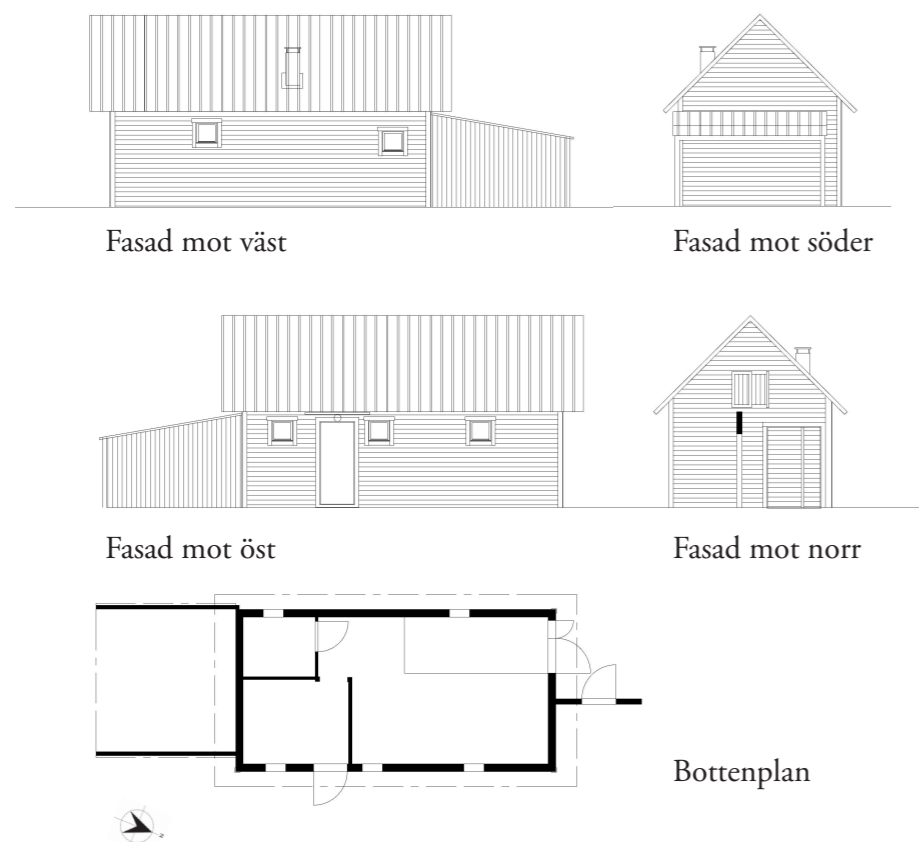

Bostadshuset

Bostadshuset, uppfört 1928, har typiska 20-talsattribut: sexglasfönster och symmetriska fasader. Det är byggt i trä med en betonggrund. Fasaderna är ljus putsade och fönstren är idag spröjsade i svart, något som troligtvis inte är original. Ser man på originalritningarna tycks taket vara i eternit, det är idag täckt av svart plåt.

Bottenplan

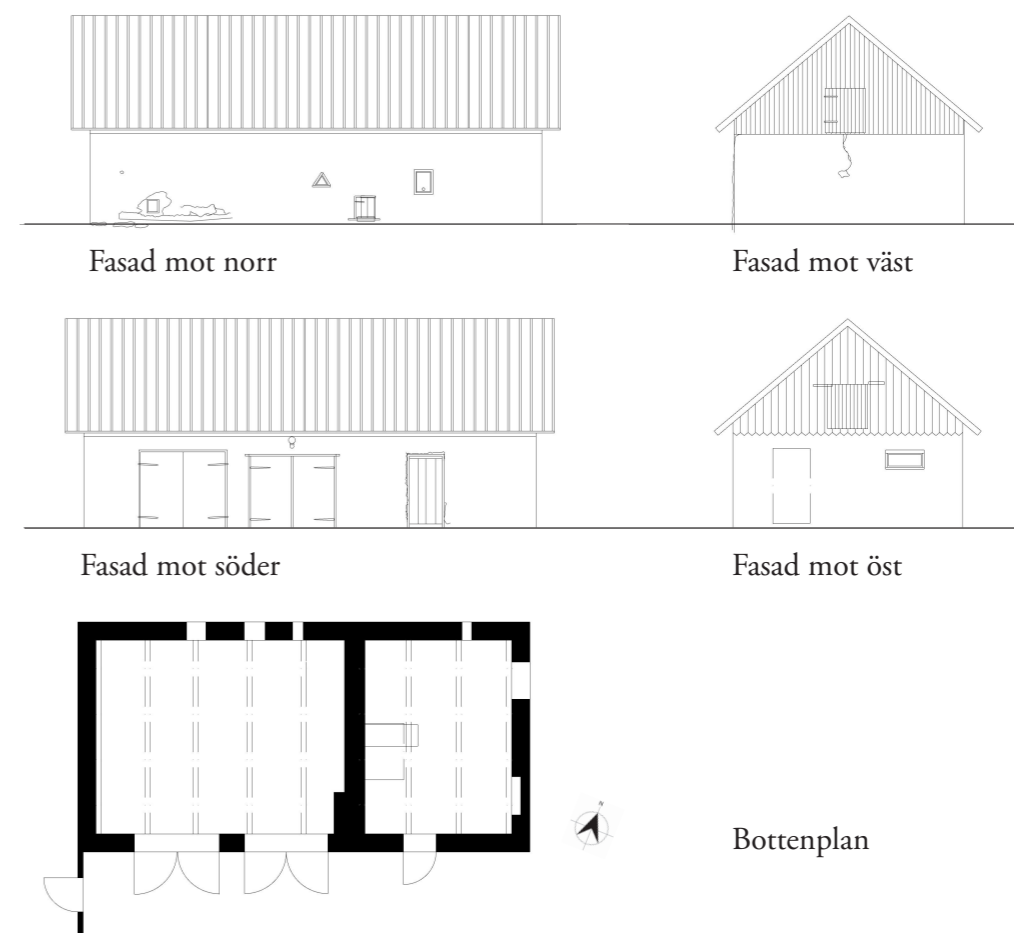
Platsanalys

Stallet

Stallet är den byggnad förutom Bostadshuset som tycks ha renoverats mest: El och vatten finns indraget. Dock ruttar fasaden på sina ställen. Det har gjorts en renovering 1986 enligt en vimpel men troligtvis är det en äldre byggnad i grunden. Där några träbitar lossnar invid grunden på västra sidan avslöjas en äldre, stående panel som ser angripen ut.

Platsanalys

Kalkstensladan

Det finns tre portar till ladan, och en ytterligare på östergaveln som är igenmurad utvändigt. De tre portarna vätter mot söder. Den högra av dem leder in till ett rum med jordsstampat golv som är uppblandat med kalkstenar och halm. Här har det varit höns hus, det finns en lucka som vätter ut mot norra sidan där det tycks ha varit en inhägnad. Från detta rum finns även en trappa som leder upp till loftet.

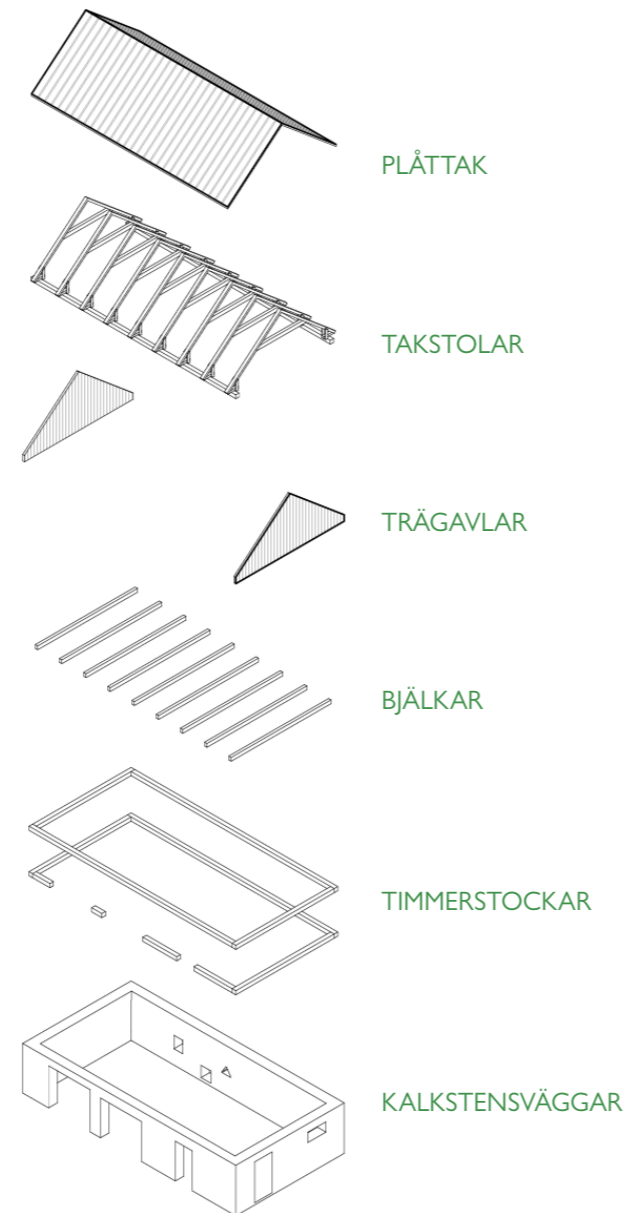
De andra två portarna är av dubbel bredd. De leder in till vad som någon gång tycks ha varit en svinstia men som senare konverterats till garage. Innertaket till vänster är täckt med rostangripen plåt. Det enda ljusinsläppet i det här rummet är ett triangulärt fönster utan glas. Två andra öppningar är igenmurade.

OM KALKSTENSLADAN

Kalkstensladan skulle kunna vara en av de äldsta byggnaderna på tomten. Väggarna består av timmerstockar och kalksten. Grunden består av stora trästockar, gissningsvis för att förhindra sättningar i byggnaden, som i sin tur bär upp 480 mm tjocka kalkstensväggar. Övre delen av byggnaden är i trä och är förmodligen yngre än byggnaden i övrigt, som troligtvis är över 150 år

Jag tar med mig:

- Tjocka väggar
- Trä och kalkkonstruktion
- Takstolar i trä

OM STALLET

I min designprocess beslutade jag mig för att riva stallet. Jag har gjort detta av flera anledningar.

Intentionen i mitt projekt har varit att rita något nytt. Det har varit viktigt i min process att mitt arbete inte ska handla om restaurering. Det är även viktigt för mig att projektet inte har för mycket anknytning till vad som är realistiskt och det faktum att det är min familj som bor på tomten i dagsläget. För att göra vissa gränsdragningar i detta har jag behövt fatta vissa radikala beslut.

Dels har det handlat om att avgränsa projektet så att jag inte agerar utifrån vad mina föräldrar vill. De vet bäst hur de vill renovera och rusta upp tomten och vilka tillägg som är realistiska. För att inte agera i samråd med dem har jag behövt bortse från vissa aspekter av kontexten

Beslutet att riva stallet har varit viktigt i detta. Trots att det har en funktion på tomten så är det olikt den arkitektur jag vill åstadkomma. Det har små fönster mot gården som strikt är för ljusinsläpp och inte för utblick. Jag vill att projektet ska handla om utblick och kontemplativa vyer.

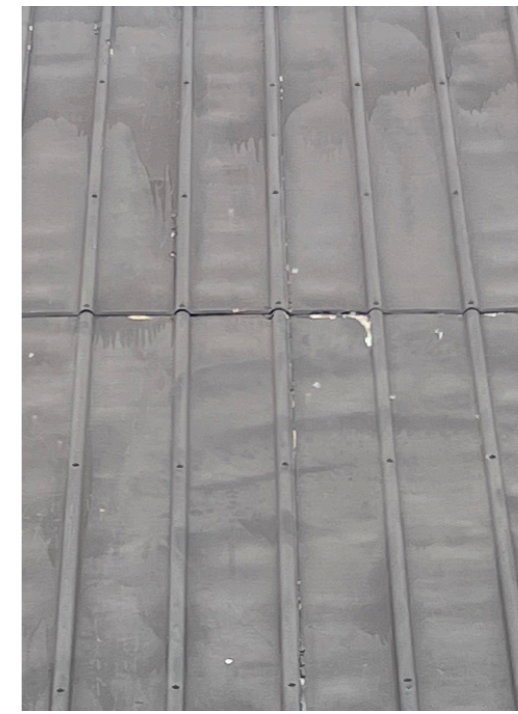
Ett annat projekt hade kunnat handla om att hantera och bearbeta stallet, men när jag upptäckte att mitt projekt kunde handla för mycket om en ganska skruttig byggnad kände jag att jag behövde göra något radikalt.

Jag tar med mig:

- Hur byggnaden bildar en gård med de andra byggnaderna
- Att det sitter ihop med kalkstensladan.

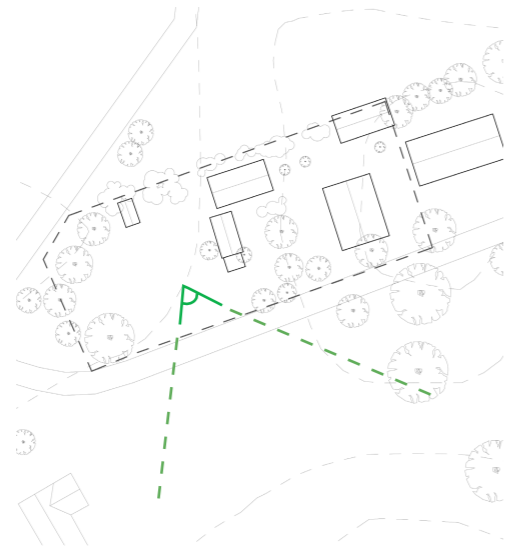
Platsanalys

Fasad och takmaterial från tomten: Träpanel, Kalkputs och plåttak.

Platsanalys

UTSIKT

I projektet har placeringen av min byggnad har utgått från utsikt. Mot sydöst är utsikten outnyttjad: här öppnar landskapet upp sig och det är en vacker kontemplativ utsikt. Jag tror att det skulle kunna gynna den kreativa processen att arbeta mot en vacker vy.

Platsanalys

2022-09-24 17:49

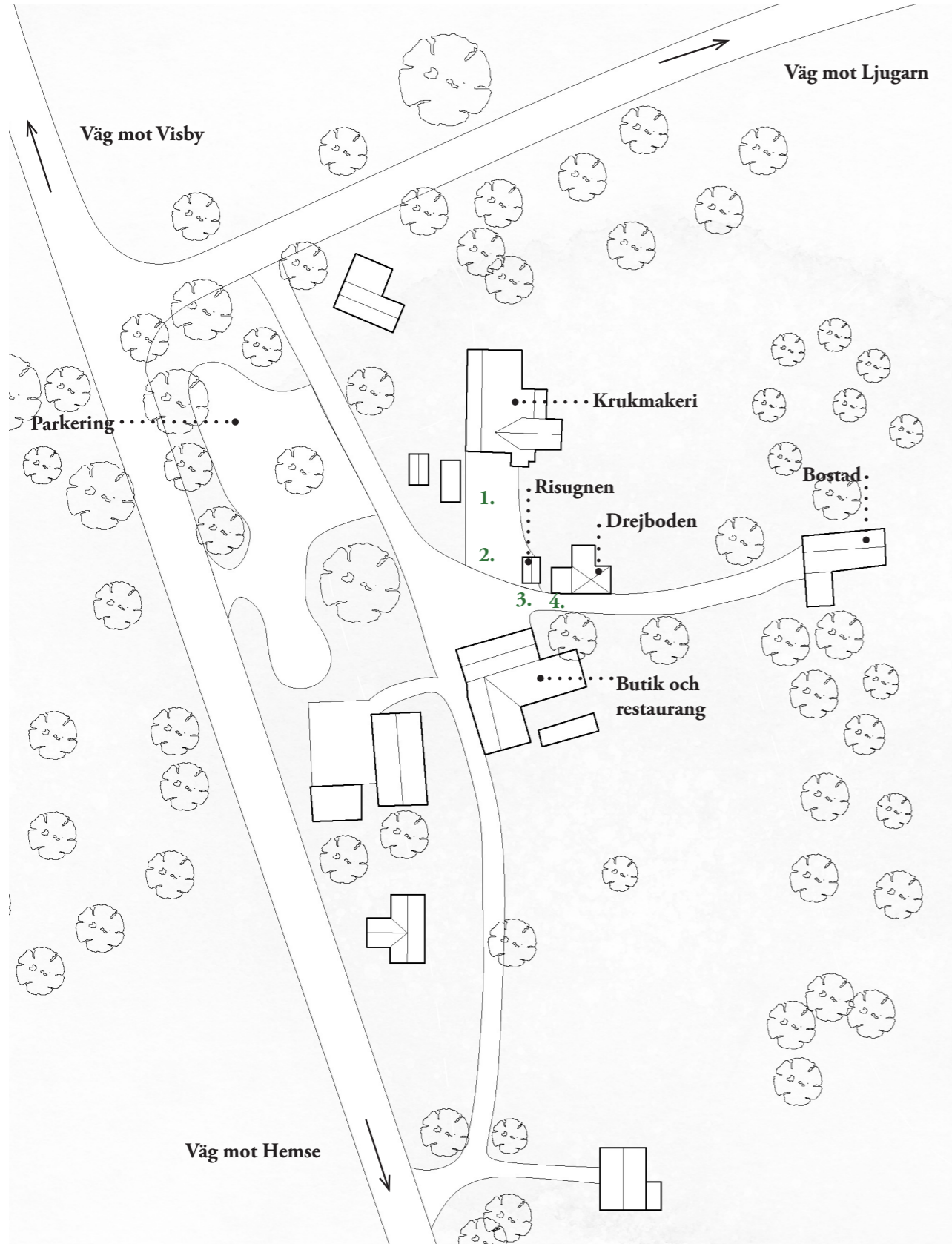
2022-10-31 10:26

STUDIEBESÖK

Under hösten har jag besökt några keramiker för att få en uppfattning om vilka rum som krävs och hur olika keramiker arbetar. Jag har ritat upp två gotländska keramikverkstäder: Den ena är jag mer inspirerad av på ett landskapsmässigt sätt och den andra inspirerades jag av planen på. Min keramikverkstad är ett slags mellanting av de två. Jag har velat rita en liten verkstad med en verksam keramiker, samtidigt som jag velat rita något som tar vara på ytan och utforskar möjligheterna med att vara verksam på landet.

Bild från en gotländsk keramikbutik.

Situationsplan 1:1000

1.

2.

3.

4.

STÖRRE KERAMIKVERKSTAD

Krukmakeriet i Etelhem drivs av i sin nuvarande regi sedan 1983, men grundades redan 1889. Här används till störst del gotländsk lergodslera från Havdhem. Keramikern här arbetar större delen av året själv i verkstaden, ibland med andra keramiker på besök. Det är dock om somrarna som krukmakeriet verkligen kommer till liv, och flera keramiker får hyra in sig i verkstaden. En stor del av keramiker på Gotland har någon gång arbetat i Etelhem, enligt en informationsskylt på plats. I en sluttning står risugnen, där godset bränns i en eldsprutande show.

Krukmakeriet är en populär turistdestination, det finns en stor butik och restaurang om somrarna. Här kan man även prova på att dreja ute vid drejboden (se bild 4).

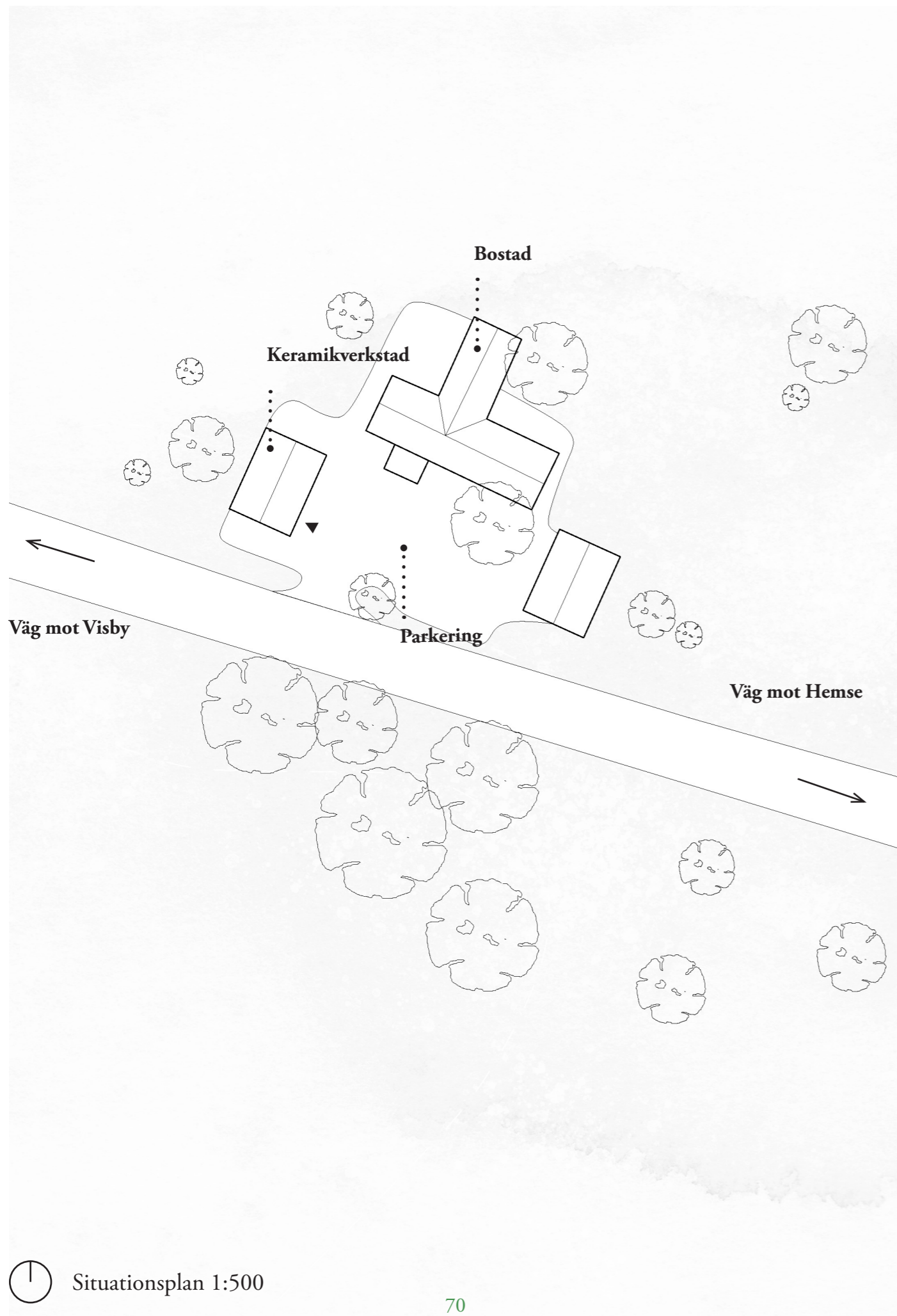
Foton: egna 2021-2022

Bränning i risugnen.
Foto: Pehr Hasselrot 1967

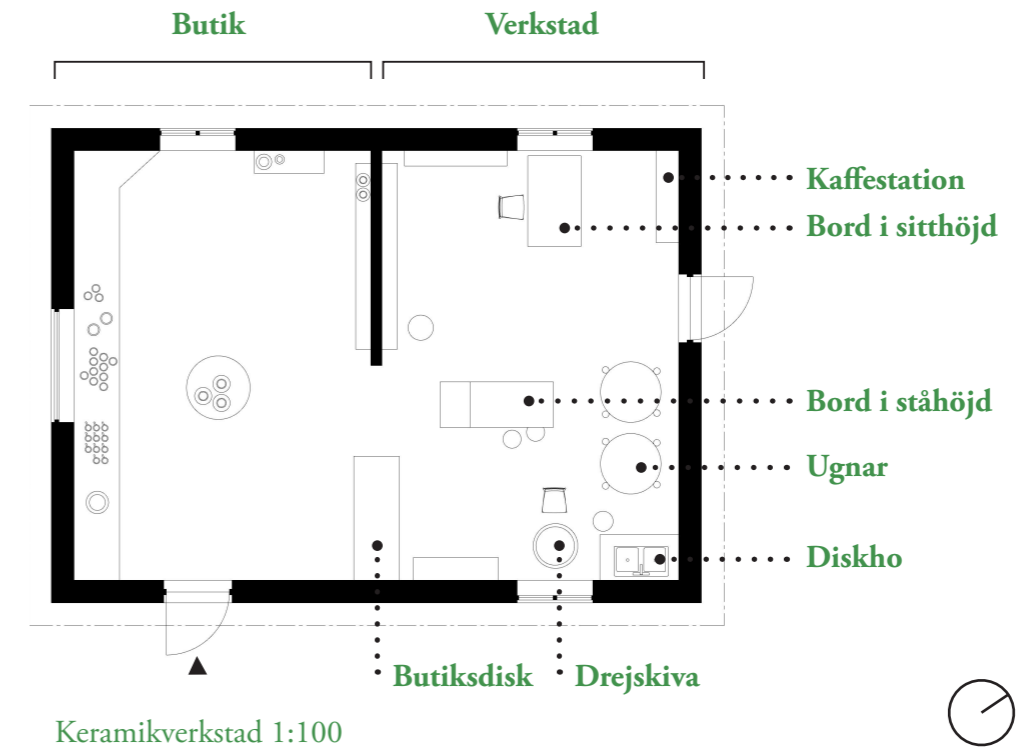
Jag inspireras av:

- Att godset bränns i en ugn som eldas med ris.
- Att keramikern ofta arbetar ensam, men ibland bjuder in andra keramiker
- Att verkstaden bara är öppen för allmänheten vissa tider på året

Situationsplan 1:500

Studiebesök

Keramikverkstad 1:100

LITEN KERAMIKVERKSTAD

Denna keramikern har drivit keramikverkstad på Gotland sedan 90-talet men har arbetat på heltid med keramik i drygt 10 år. Jag besökte hennes butik i september 2022. Keramikern gör bruksföremål som koppar och skålar men även skulpturer. Hon både drejar och handbygger föremål. Hon bränner sin keramik i elektriska ugnar men arbetar även en del med raku, speciellt i hennes skulpturer. Till sina dekorativa alster blandar hon egen glasyr men hon köper livsmedelsgodkänd glasyr till bruksföremålen.

Jag inspireras av:

- Att verkstaden är liten till ytan men ändå är stor nog för en heltidskeramikern
- Att det finns olika bord för olika typer av arbete: ståbord och bord man sitter vid.
- Att hon trots att hon har mycket liten yta har två ugnar.
- Att hon valt att placera drejskivan mot ett fönster.

KERAMIKERNS PROCESS

Under projektets gång har jag lagt mycket tid på att ta reda på exakt hur keramikerns arbetsprocess ser ut. Jag upptäckte snart att processen är mycket mer komplex och att jag egentligen sett ytterst lite av arbetssättet. Jag började med att kolla på många youtube-klipp med keramikere som visade sina studios och sin personliga arbetsprocess - hur en klump lera blev ett färdigt föremål helt enkelt. Det visade sig att det finns många metoder och arbetssätt när man arbetar med keramik. Jag såg serien Dreja på Svt som uppvisar en mångfald av olika konstnärer och hur de arbetar med leran. Jag skulle behöva avgränsa mig och definiera ett specifikt arbetsflöde för keramikverkstaden.

Jag fascinerades speciellt av den vedeldade keramikern, som tycktes ha potential att verkligen föra samman människor. Jag intresserade mig också för sättet elden verkligen får vara en aktör i denna typ av bränning: Beroende på syrehalt, var lågan träffar alstren och vad man eldar med uppstår olika resultat. Min uppfattning är att vedeldning var något många keramikere utforskade under hantverksboomen under 1970-talet. Då som nu verkade det finnas en längtan efter att testa traditionella metoder.

Med avstamp i det jag tyckte var intressant med keramikerns process bestämde jag mig för att själv definiera en fiktiv keramikere som varken har koppling till någon jag känner eller någon av de personer jag hittat på youtube och i dokumentärer. Utifrån detta har jag definierat en process och ett arbetsflöde som sedan har fått inflytande över hur min byggnad slutligen fått se ut.

På följande sidor kommer jag att gå igenom de olika stegen och hur de har påverkat projektet arkitektoniskt.

8:00: Planera dagen

KERAMIKERN

För att underlätta programbeskrivningen så definierade jag en fiktiv keramikern utifrån vad jag lärt mig om keramik i dokumentärer, böcker och samtal med keramikern.

1. Verksam på landsbygden

Keramikern har, liksom andra hantverksutövare, flyttat till Gotland för att få mer plats till sitt hantverk. Att bo utanför städerna möjliggör inte bara att man har plats att bygga en keramikstudio utan även att man tillåts ta ut svängarna och göra något mer experimentellt. Det finns mer yta och färre grannar som kan oroas av exempelvis rakubränning och andra högriskaktiviteter.

2. Vedeldad keramik

Något vissa etablerade keramikern drömmer om är att ha plats till att bygga en vedeldad ugn, då processen med vedeldning lockar med fascinerande resultat. Keramikern hoppas på att kunna experimentera med uråldriga tekniker för att lära sig mer om keramikens ursprung, möjligheter och begränsningar.

3. Kontaktnät

Keramikern känner flera keramikern på Gotland och på fastlandet. Hon hoppas kunna bjuda in andra keramikern till att arbeta i verkstaden, framförallt de som vill bränna sina alster i den vedeldade ugnen. Bränningen i en vedeldad ugn är tidskrävande och kräver att flera personer arbetar i skift. Detta kan bli en rolig fest där man kan träffa gamla och nya keramikervänner.

4. Kunder och försäljning

Gotland kan vara en fördelaktig plats att vara verksam på som hantverkare då man får vara i fred större delen av året, men dit många kommer om somrarna. Keramikern vill inte hålla en butik öppen året om men kan tänka sig att ha en mindre butik när det är högsäsong. Därför är det en fördel om butiken även har en annan funktion större delen av året och går att separera från ateljén.

Keramikern är etablerad på sociala medier och säljer sina alster året om sin hemsida. Detta kräver att hon kan fota, paketera och skicka paket från studion.

5. Filosofi

Det finns många olika sätt att arbeta med keramik men keramikern arbetar huvudsakligen med drejade bruksföremål som hon glaserar med dopp- och hålltekniker. Hon använder helst andningskydd och ser inget behov av ett dragskåp. Keramikern inspireras av naturen och arbetar gärna med drejning och knådning mot en utsikt. Hon arbetar gärna utomhus när det är möjligt.

9:00 Knåda leran

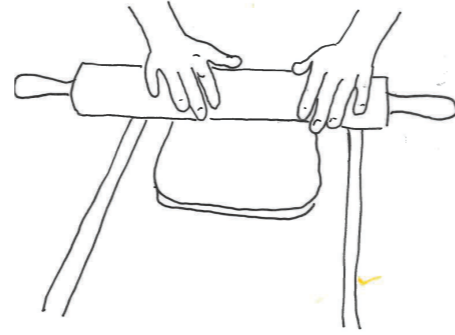

Knådning

Om lera kommer direkt ur en förpackning finns lite mening med att knåda igenom den särskilt noga: Det räcker med att kasta den i golvet några gånger för att göra den mjuk och medgörlig. Återvunnen lera behöver knådas noga enligt utarbetade metoder.

Behov:

Bord i ståhöjd, lårhögt.
Ett tåligt golv

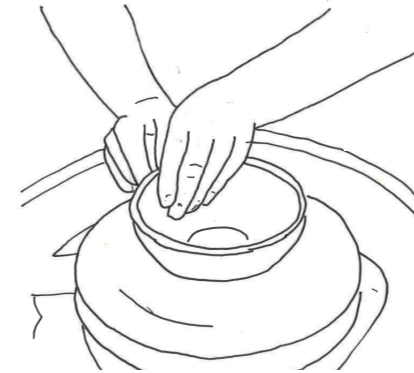

Knådning

Kavling är ett vanligt och mycket enkelt sätt att börja skapa alster.

Behov:

Bord i ståhöjd, lårhögt.

Drejning

Genom att dreja kan man skapa symmetriska föremål. Processen kräver koncentration och en bekväm arbetsställning.

Behov:

Drejskiva
Avställningsyta
Pall

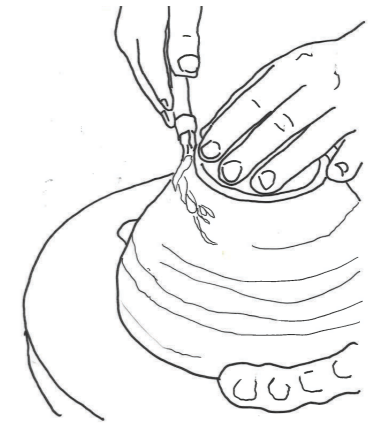

Torkning/Förvaring

Ett keramikföremål behöver stå och torka flera gånger under processen, i ett dygn innan det kan beskickas och i ungefär en vecka tills det är torrt nog att skrojbrännas. Ett alster kan inte stå för länge utan att brännas, så man kan med fördel producera föremål tills man kan fylla en ugn.

Behov:

Hyllsystem med löstagbara hyllor

Beskickning

För att ge föremål en jämn fot att stå på beskickar man dem när de är lädertorra, efter en torktid på ungefär ett dygn. Det innebär att man karvar bort från alstret och kan vara ett sätt att skapa skarpa kanter och former.

Behov:

Drejskiva
Avställningsyta
Pall

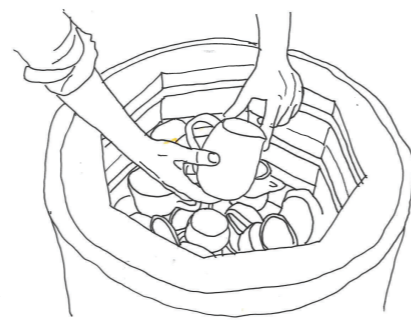

Hänkling

Hänkling innebär att ge koppar och kannor handtag. Detta gör man på föremål som torkat i ett dygn.

Behov:

Bord i ståhöjd
Avställningsyta

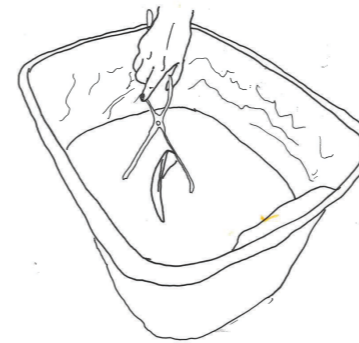

Skröjbränning

Den första bränningen kallas skrojbränning och är en långsam bränning där man sakta ökar temperaturen upp till mellan 900-1000 grader. Trots att alsren torkat i en vecka eller mer finns det alltid lite vatten kvar i lera som behöver avdunsta långsamt för att inte riskera att föremålen spricker.

Behov:

Elektrisk ugn
Välventilerat utrymme

Glasering

Skröjbrända föremål kan glaseras, detta kan man göra med flera tekniker men ett vanligt sätt är att doppa dem ner i en balja med glasyr. Den finkorniga glasyren är utblandad i vatten och torkar mycket fort. Man bör vara försiktig så man inte andas in dammet och man bör använda ett andningsskydd eller ett dragskåp.

Behov:

Andningsskydd eller dragskåp
Stora hinkar på hjul

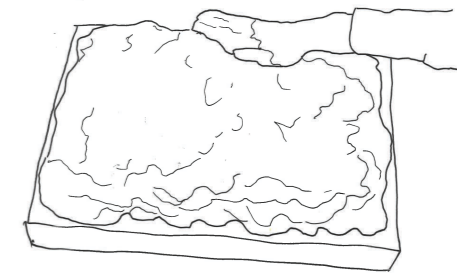

Vedeldning

Efter glasering vedeldas föremålen. Beroende på lera så finns olika krav på temperatur, många leror bör högbrännas på mellan 1240-1300 grader. Det kan ta upp emot ett par dygn att nå rätt temperatur, så det gäller att vara flera som kan arbeta i skift.

Behov:

En vedeldad ugn på säkert avstånd från byggnaden
Avställningsytor
Vedbod
Ett tak som skyddar mot regn.

Återvinning

All obränd lera kan återvinnas. Detta kanske man bara behöver göra ett par gånger om året, efter man samlat på sig tillräckligt många hinkar av lerrester. Man fuktar upp lera och slamar upp den på gipsskivor där den får torka tills den är smidig nog att knåda ihop till lera.

Behov:

Gipsskivor
Plasthinkar
Plats för ovanstående.

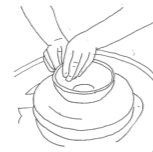
KERAMIKERNS PROCESS

Jag kategoriserade de olika stegen i processen för att ytterligare definiera vilka rumsliga egenskaper de kräver. Jag valde att kategorisera de i kategorierna blött, torrt, brandrisk, utomhus, kontemplativt och effektivt för att lättare kunna fatta beslut om vilka aktiviteter som hörde hemma i vilka rum.

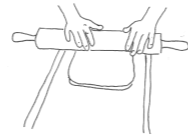
Inspirerad av vad jag hört av olika keramiker på youtube bestämde jag mig för att min byggnad skulle ha ett linjärt flöde, att man påbörjade den kreativa processen i ena änden och avslutade den i andra. Ett helt linjärt flöde är dock inte realistiskt då processen har vissa upprepade steg. Rumsföljden är därför påverkad av både kategoriseringen av aktiviteter (blött/torrt) och flödet.

På följande uppslag definierar jag flödet tydligare och rumskompositionen.

- Blött
- Torrt
- Brandrisk
- Utomhus
- Kontemplativt
- Effektivt

Dreja

Kavla

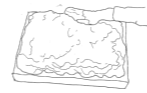
Knåda

Gläsera

Hänkla

Återvinning

Beskicka

Torka

Skröjbränna

Vedbränna

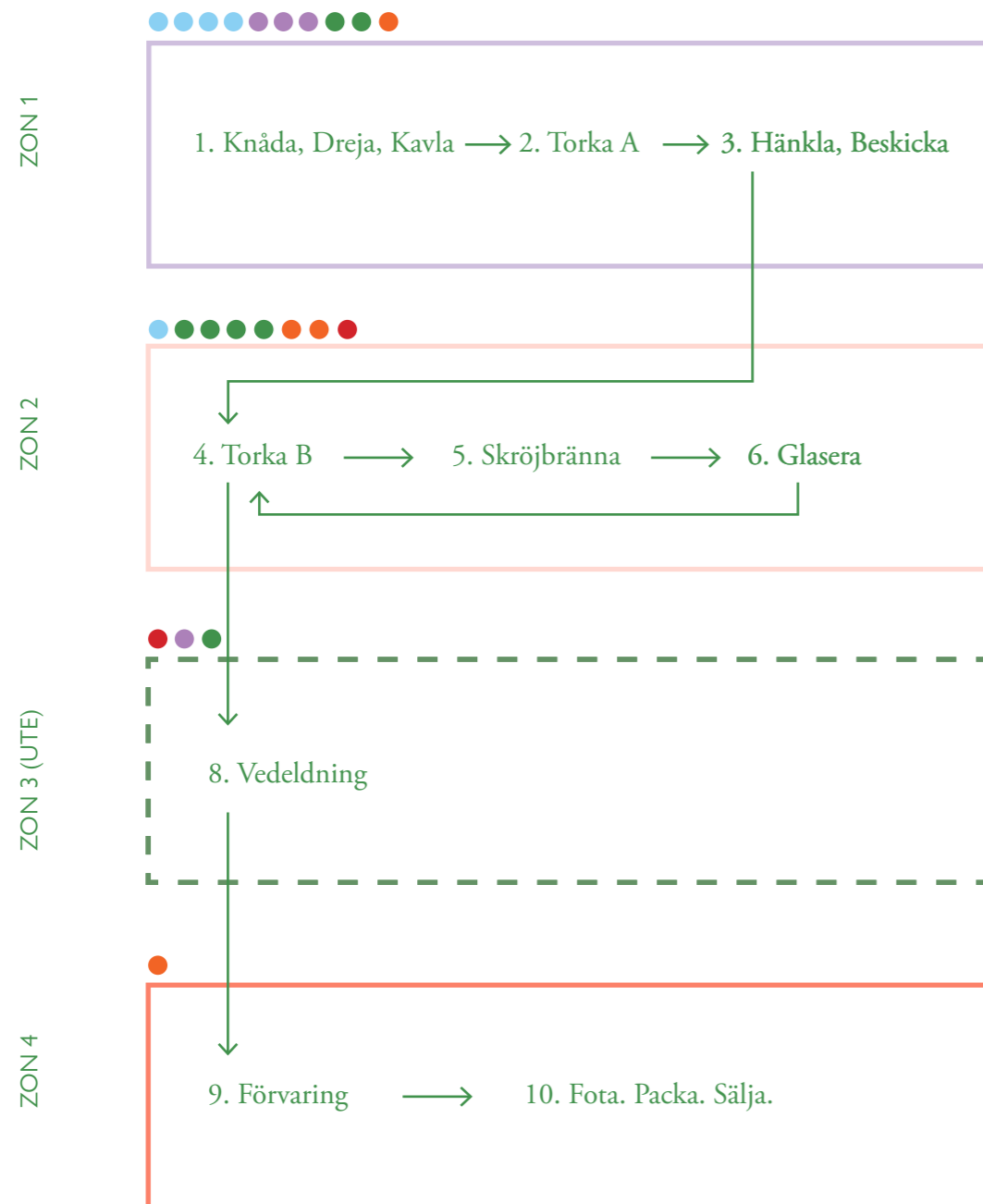

10:00 Dreja

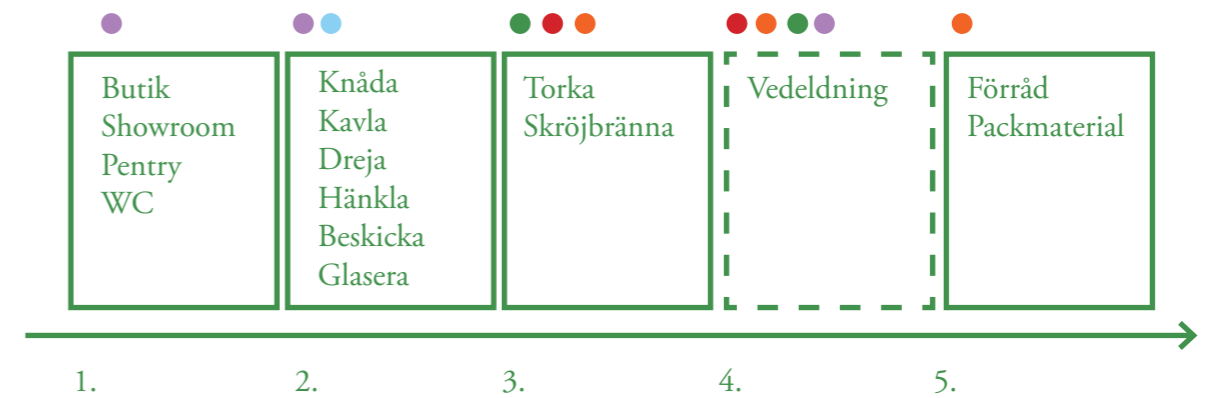

Flödesanalys

RUMSSEKVENENS

Flödesanalys

1. Det första rummet ska vara det första man når från sydöst: Här finns ett mindre showroom med några av konstnärens verk: Här finns även ett mindre pentry och toalett. Detta är ett vackert och ljust rum med utsikt mot åkrarna. Det är kontemplativt och varmt. Butiken är stängd under större delen av året och öppnar för konstrundor eller bokade besök.

2. I det andra rummet startar den kreativa processen. Här är framförallt norrljus men det finns stora fönster mot söder som man kan stänga till om solen ligger på. Det här rummet är avspolningsbart och har betonggolvet. Det finns också hyllsystem för förvaring av obeskickat gods.

3. I detta rum förvaras gods som väntar på att skräjbrännas eller glaseras. Detta rum har mindre krav på att det ska vara lugnt och kontemplativt. Löstagbara hyllor är fördelaktigt så man lätt kan förflytta många alster på en gång.

4. Det sista steget i processen är vedeldningen av godset. Detta sker utomhus med avstånd från keramikverkstaden, i en platsbyggd ugn byggd av värmetålighet tegel. Ugnen står under tak. Det behöver finnas en vedbod och förutsättningar för att man ska kunna vara många vid eldningen.

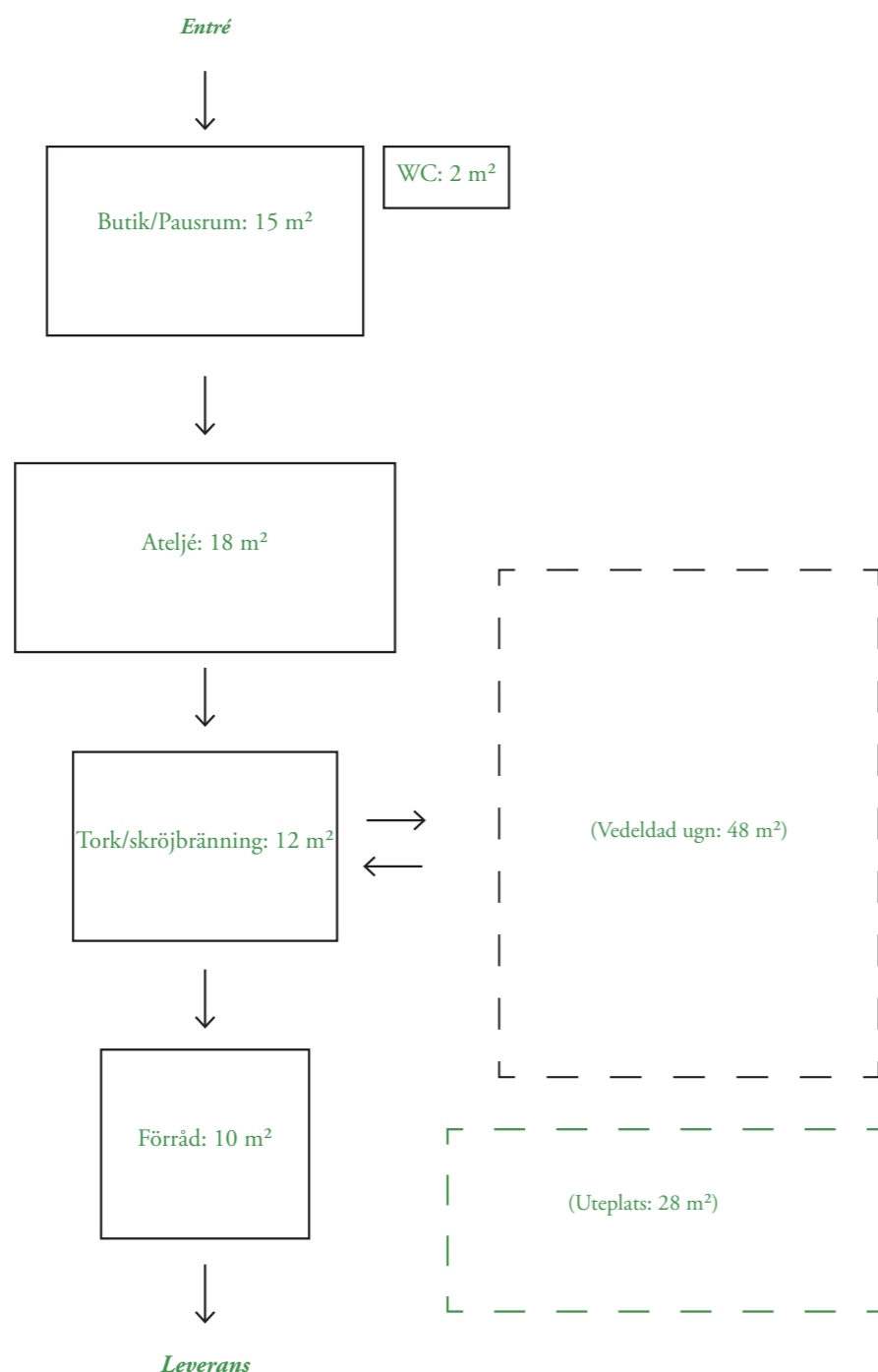
5. Efter godset är klart ska det packas och skickas iväg. Någonstans där det passar finns det förråd för packmaterial och andra skrymmande saker. Om man är verksam på landsbygden kan man behöva beställa större partier. I detta rum förvaras kanske lera, glasyr, wellpapp och kartonger. Keramik som ska paketeras och paket som är redo att skickas.

- Blött
- Torrt
- Brandrisk
- Utomhus
- Kontemplativt
- Effektivt

Program

PROGRAM VERKSTADEN

WC: 2 m²
Butik/Pausrum: 15 m²
Ateljé: 18 m²
Tork/skröjbränning: 12 m²
Förråd: 10 m²

Total area: 57 m²

Program

PROGRAM

Butik/pausrum är ett rum där man startar sin dag.

- Ett litet pentry
- Bord där man kan äta sin lunch
- Bänk med förvaring
- Hyllor som visar upp färdiga alster
- Integrerade hyllor i fönster
- Utsikt mot trädgården och åkern.

WC - En liten toalett med ett dekorativt fönster mot gården.

Ateljén är rummet där den kreativa processen börjar.

- Högt i tak
- Tåliga material
- Utsikt mot söder
- Stora fönster mot norr
- Två drejskivor, en för drejning och en för beskickning
- Stort tåligt bord med förvaring
- Integrerade hyllor i fönstren.
- Diskbänk mot norr.

Tork/skröjbränning sker i borte änden av ateljén.

- Hyllor med löstagbara hyllplan
- Att torka keramik vid ugnarna gör att man kan ta vara på överskottsvärmen.
- Två ugnar så att man kan skrojbränna effektivt.

Förrådet ligger i borte änden av byggnaden.

- Separat entré för leveranser
- Hyllor där lera, glasyr, drejskivor och annat material förvaras
- Packyta för utgående paket
- Här kan man ordna liten fotostudio

Vedeldade ugnen står under tak utomhus.

- Vedförvaring
- Hyllsystem för alster som ska brännas i ugnen.

Uteplats står under tak utomhus.

- Vedförvaring
- Hyllsystem för alster som ska brännas i ugnen.

5. Skissprozess

SKISSPROCESS

Med utgångspunkt i processanalysen så började jag skissa på olika möjliga kompositioner på tomten. Jag har under skissandet arbetat i skissmodell, ritning och skiss i skala 1:1 på plats.

En del av skissandet som jag inte dokumenterat skedde även i Enscape, där jag testade atmosfären i byggnaden under olika tidpunkter.

Jag tror att mitt sätt att arbeta med flera parallella tekniker har gjort att jag hjälpt mig att få en uppfattning om hur byggnaden kommer att upplevas och fungera.

En sabotör
Egen bild 2022.

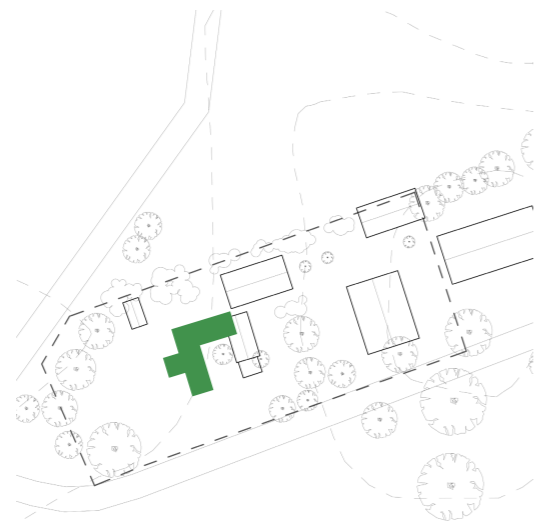
Skissprocess

FÖRSTA UTKAST MODELL

Med rumssekvensen från flödesanalysen i bakhuvudet började jag skissa i modell. Jag visste i det här skedet att jag ville ha en huvudsaklig utblick mot sydöst i det rummet där drejning, knådning och kavling skulle ta plats.

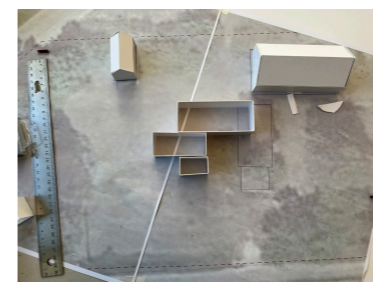
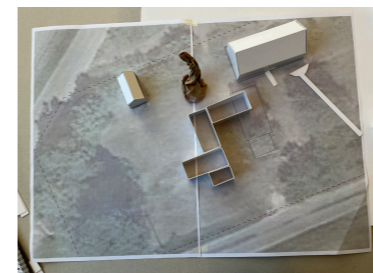
Den första modellen fick ett rum som stack ut mot sydväst: här kunde man få in både norrljus och ha utblick mot söder. Jag funderade i det här skedet mycket på förvaring, var man kan ha hyllor och hur man kunde integrera dem i fönstren.

Detta är en tidigare version av byggnaden som jag så småningom skulle komma att slopa.

↑ Situationsplan skiss 1:1500

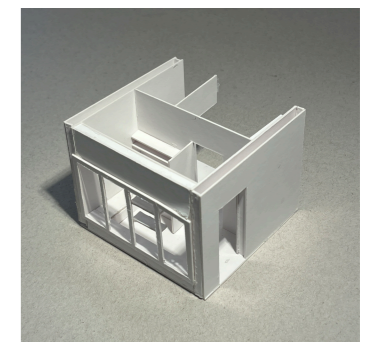
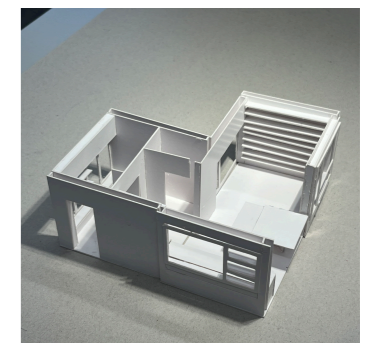
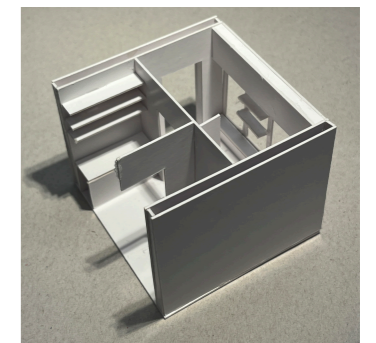
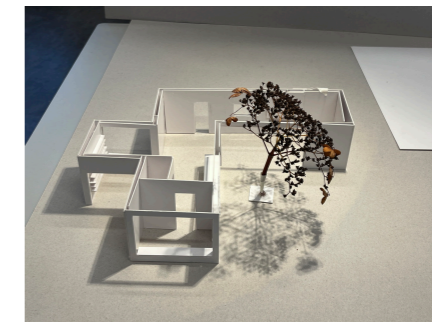
Skissprocess

Skiss placering på tomten

1:50 skiss 1

1:50 Skiss 2 detalj

Skissprocess

SKISS SKALA 1:1

I November besökte jag Gotland igen och testade att skissa upp byggnaden i skala 1:1 med hjälp av raka grenar. Jag kom fram till följande:

Byggnaden är överdimensionerad. Det går att ha en bra keramikverkstad på mindre yta. Dessutom kan vissa delar möjligtvis vara utomhus vissa delar av året, så då behövs inte en så stor inomhusyta.

Jag skulle föredra *en avlång form med kontinuerlig utsikt mot söder.* Jag testade detta och bestämde mig att jag skulle arbeta med en öst-västlig rumssekvens istället för en syd-nordlig.

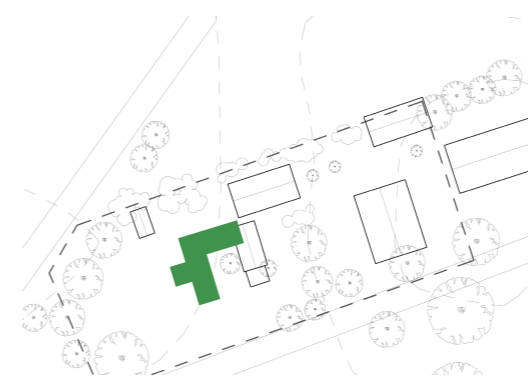

Skissprocess

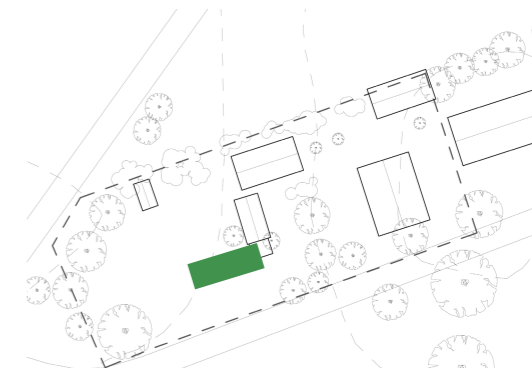

Version 1. Skala 1:1-skiss av byggnaden på föregående uppslag

Version 2. Skala 1:1 skiss av rektangulär byggnadsform på 3 x 14 meter.

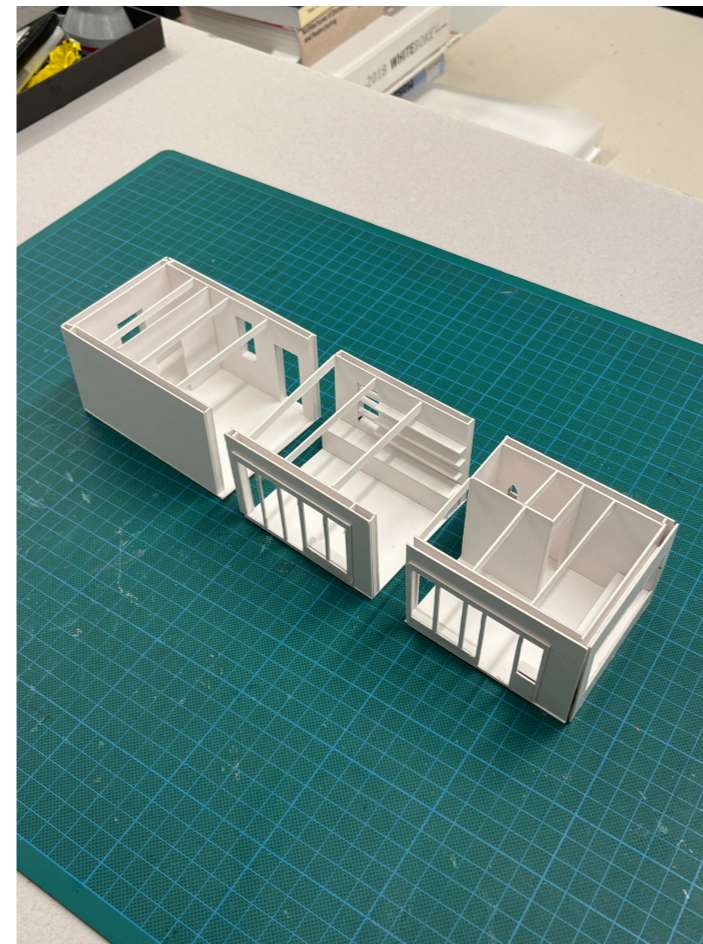
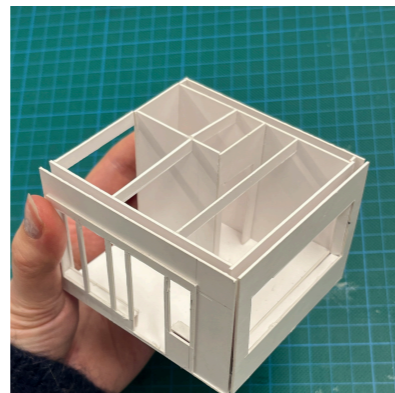
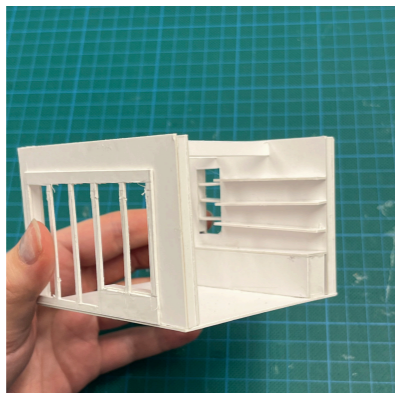
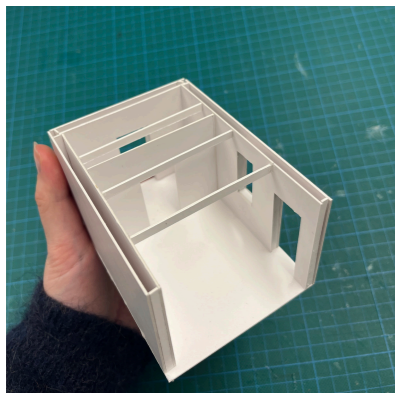
Situationsplan skiss 1:1500 ↑

Situationsplan skiss 1:1500 ↑

SKISS SKALA 1:50 V. 2

Jag skissade upp mitt andra förslag i en modell i skala 1:50. Detta gjorde att jag kunde undersöka saker som rytm i takstolar, fönsteröppningar, hyllor. Det var viktigt för mig att tidigt i processen gå ned i skala och se på inredning lika mycket som byggnaden i helhet.

Modell 1:50 av rektangulär byggnadsform på 3 x 14 meter.

6. Referenser

EXETER COLLEGE

Exeter College Cohen Quad i Oxford av Alison Brooks Architects är en tillbyggnad till universitetet där man inkorporerat en modern omtolkning av en korsgång. Här används limträelement för att uppnå en arkadeffekt som man kan känna igen från andra byggnader på campus.

Bilder från Alison Brooks Architects, 2022.

Jag inspireras av

- Limträbågar som bärande och rumsbildande element
- Referensen till medeltida arkitektur

BEACH ROAD HOUSE

Beach Road House av **Ryan W. Kennihan** är ett privat bostadshus i Clifden på Irland. Byggnaden innehåller element som refererar till traditionell landsbygdsarkitektur och inkorporerar genomgående sidostöd (*abutments*) likt de som man kan hitta på äldre byggnader kring County Galway. Byggnaden handlar mycket om regn: långa takutsprång och hängrännor är definierande attribut hos byggnaden. Det är när det regnar, som det ofta gör i Connemara, som byggnaden verkligen kommer till liv.

Bilder från RWKA, 2021.

Jag inspireras av

- Detaljeringen med hängrännor som skulpturalt element.
- Hur byggnaden hanterar murar och portaler som rumsbildande element exteriört.

MUURATSALO SOMMARHUS

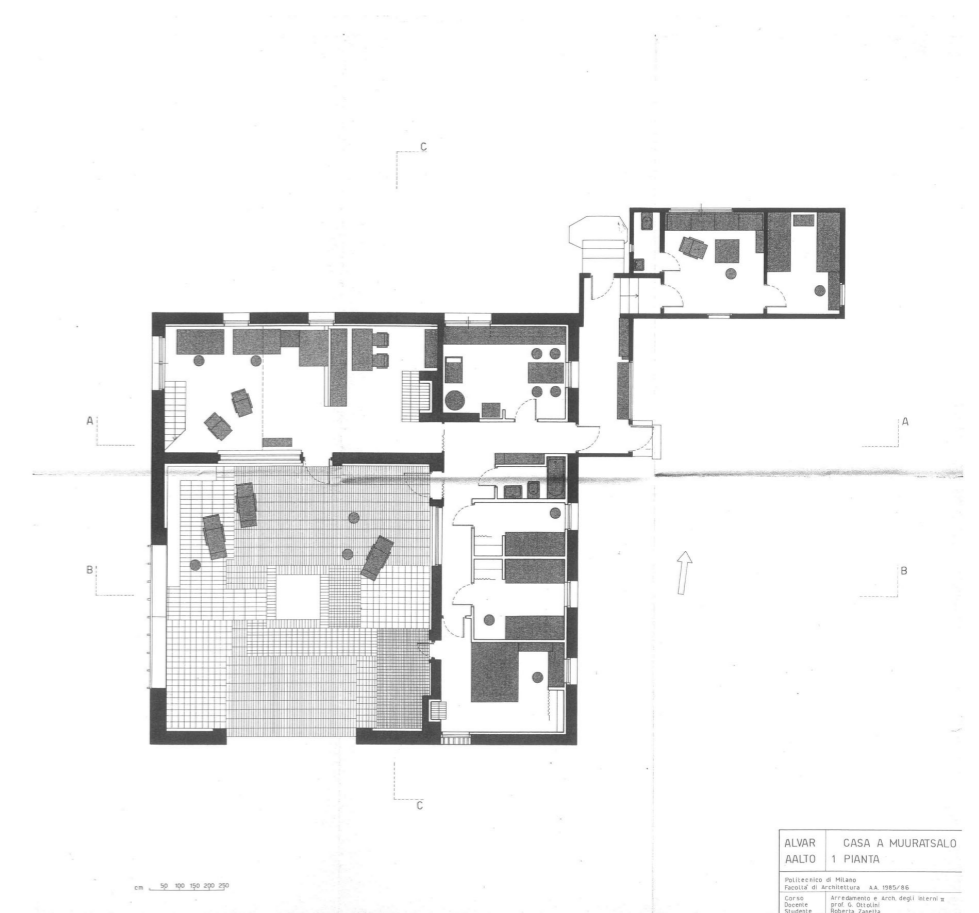
Muuratsalo experimental house av Alvar Aalto är Aaltos egna sommarhus på ön Muuratsalo, Finland. Huset är uppfört mellan 1952-54 och skulle fungera som ett slags laboratorie där Aalto experimenterade med bl.a. tegel i olika tappningar. Gården är kringmurad och ligger i söderläge. Den har öppningar i söder och i väst.

tv: Bild från gården. Kapanen via Alvar Aalto museum. u.å.

th: Studentritning. Zanetto 1985 via Atlas of Interiors 2014

Jag inspireras av:

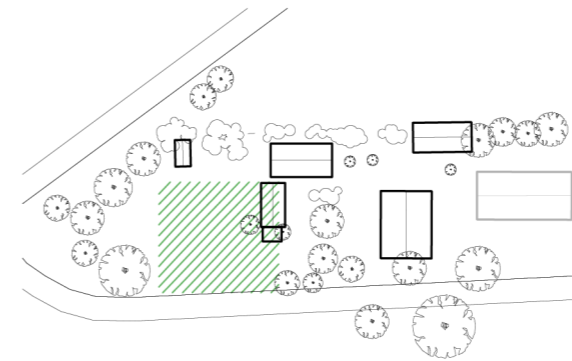
- Hur byggnaden använder sig av murar som rumsbildande element
- Marktegel som material i olika tappningar.

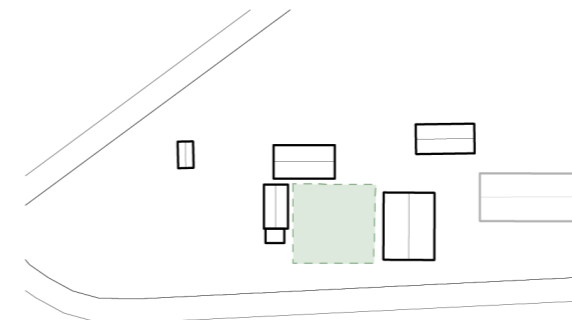

7. Design

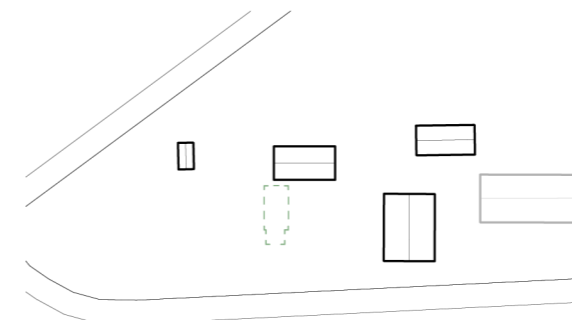
Designprinciper

Jag vill bebygga västra delen av tomten. Där finns en fin utsikt mot söder vilket har potential för att bilda ett kontemplativt rum.

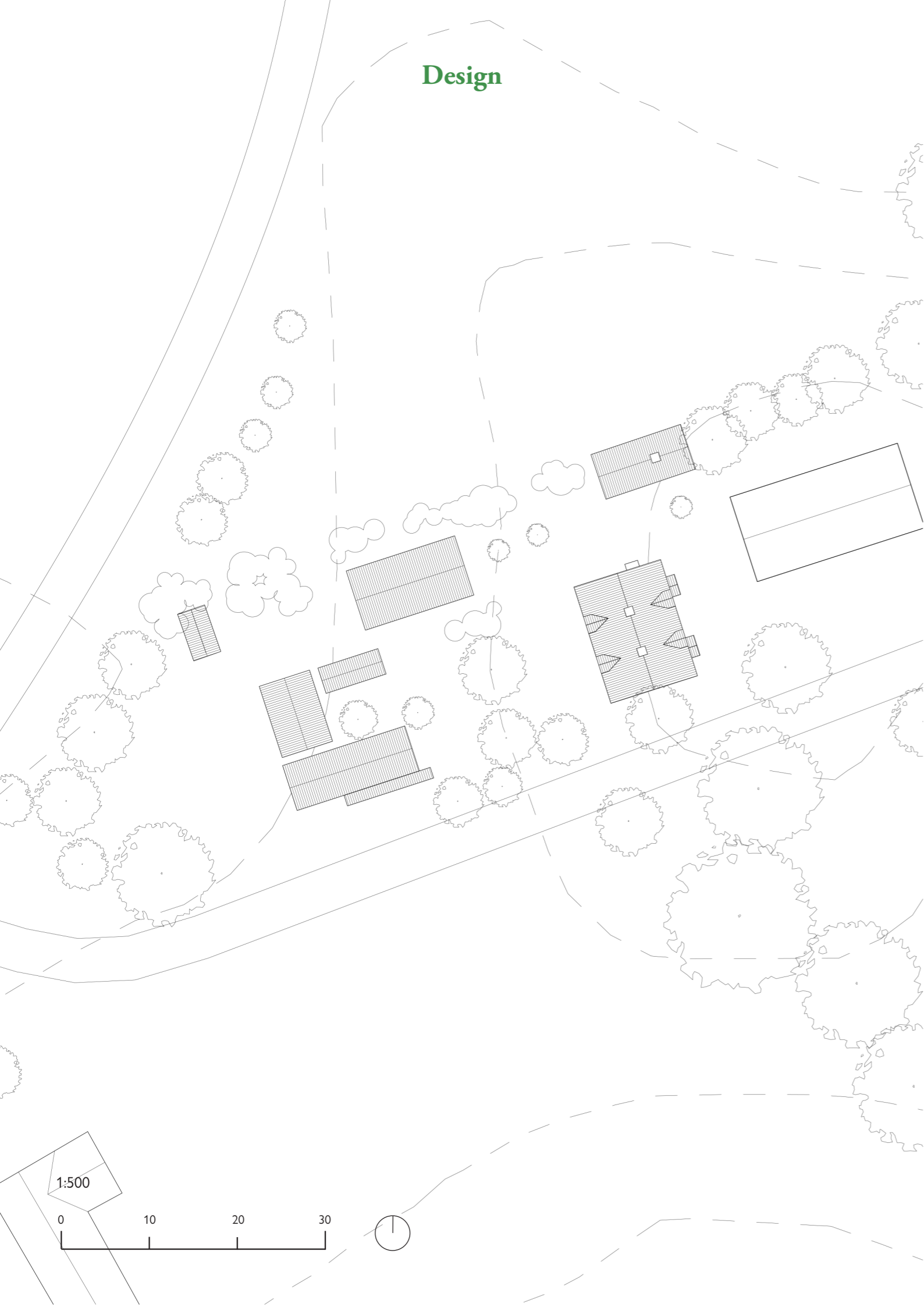

Tomten har idag ett gårdsrum som jag vill upprätthålla i mitt tillägg

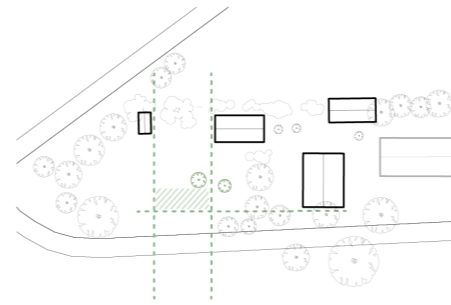

För att få plats med mitt tillägg och kunna ha en bra kontakt med tomten i övrigt så river jag stallet i mitt förslag.

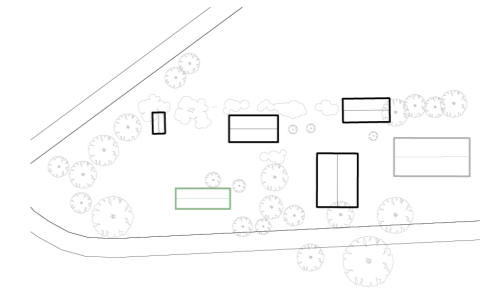
Design

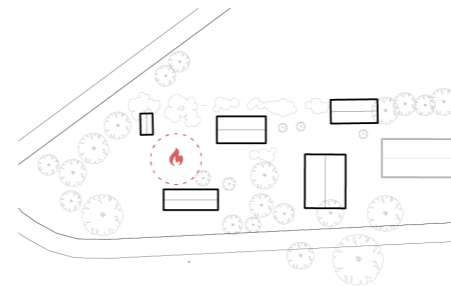
Designprinciper

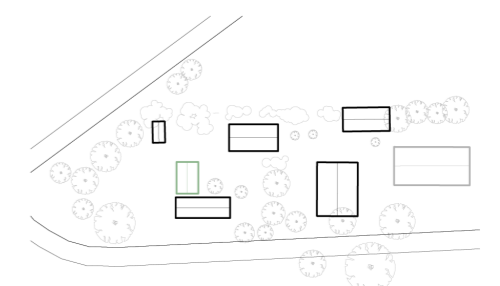
1. Bilda linjer mot de befintliga byggnaderna och håll avstånd till befintliga träd.

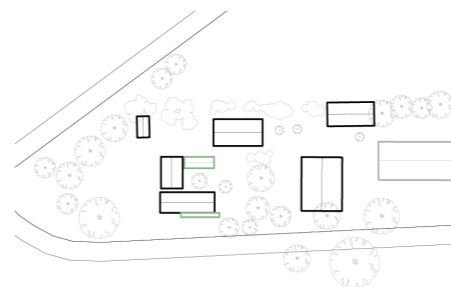
2. En byggnadskropp som ligger längs med vägen för att få så mycket söderutsikt som möjligt

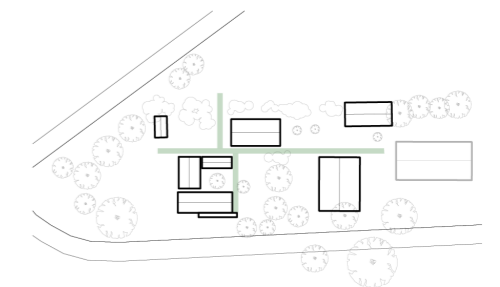
3. Den vedeldade ugnen placeras inom säkerhetsavstånd från andra byggnader

4. Den vedeldade ugnen får tak

5. Tak över uteplats och entre

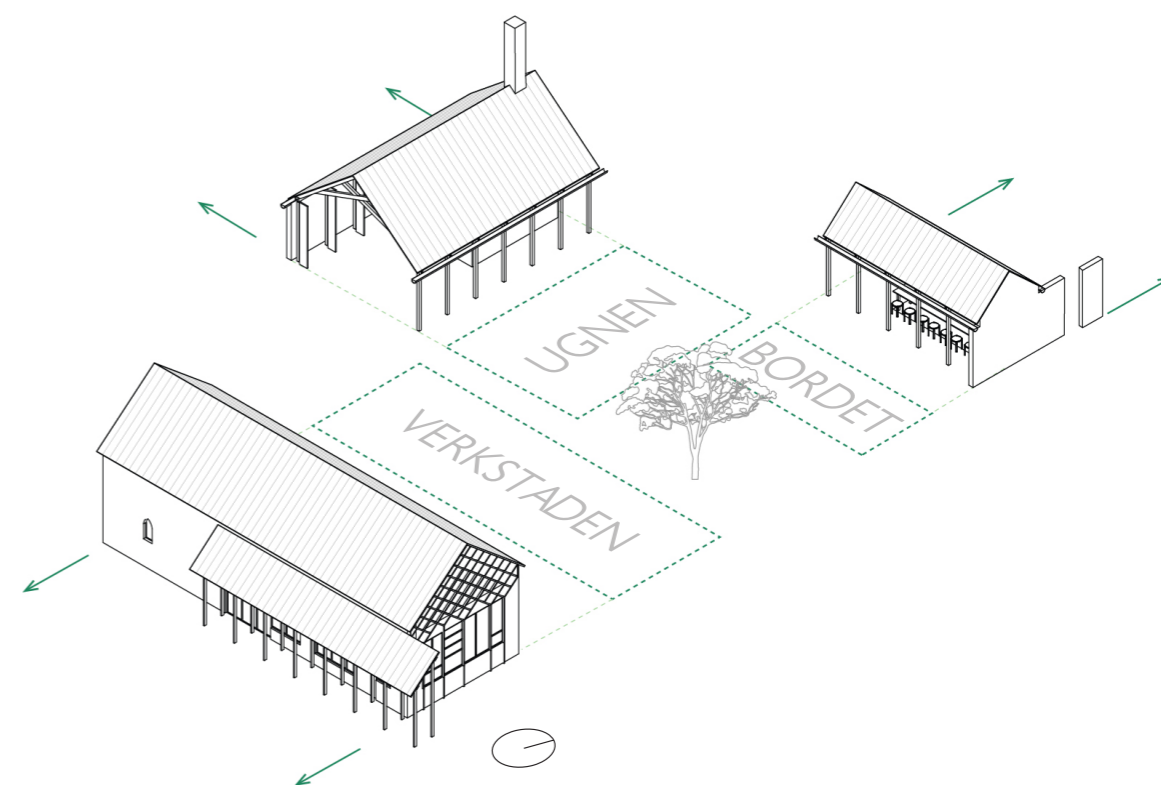
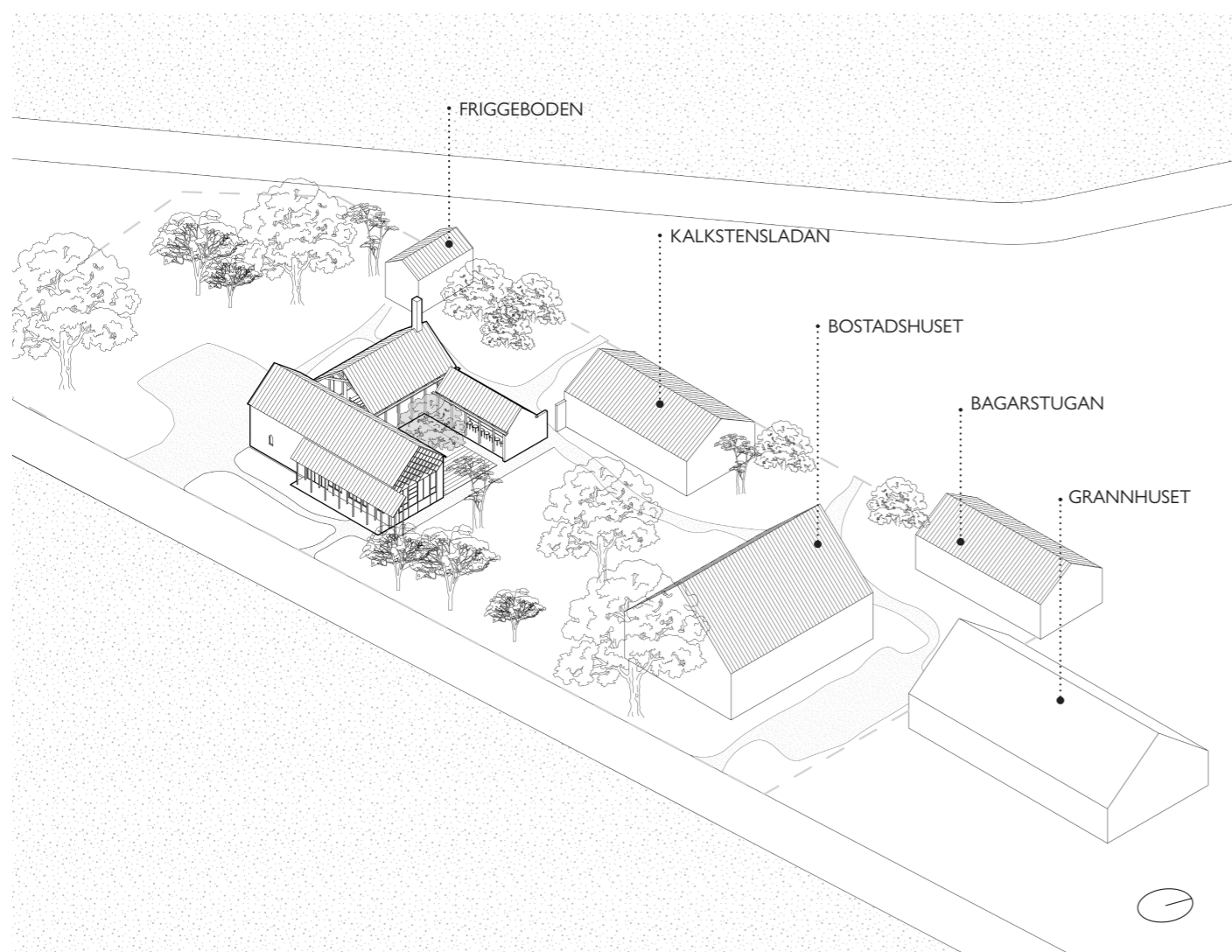

6. Befintliga stigar på tomten respekteras

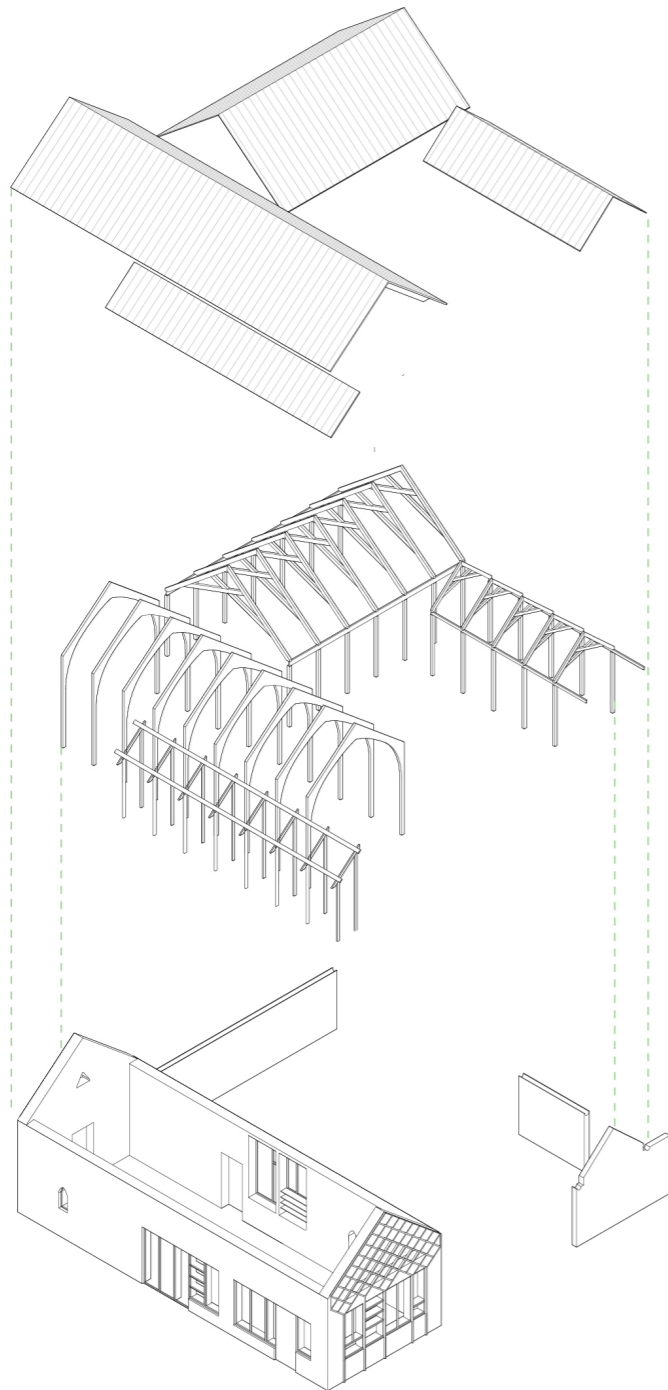
KRUKMAKERIET

Krukmakeriet består av *Verkstaden*, *Ugnen* och *Bordet* som bildar en mindre gård runt äppelträdet.

Bordet kopplar med en mur i öst an till kalkstensladan likt det rivna stallet. Byggnaderna etablerar även en gård tillsammans med kalkstensladan och bostadshuset

Designprinciper

- **Faltak.** Ett trätak som är vanligt på Gotland. Bagarstugan är en av de byggnader som har ett falttak under plåttaket. Små takutsprång i likhet med andra byggnader på Tomten och Gotland i allmänhet.

Bild: Faltak. Faltak på fiskebod i Helgumannen på Gotland. Manske 2012 via Wikimedia Commons.

- **Spetsbågiga takstolar.** Verkstadsbyggnaden har spetsbågiga limträtakstolar, inspirerade av Gotländsk kyrkoarkitektur. Taken över bordet och ugnen har enklare saxtakstolar.

Bild: Atlingbo kyrka. Interiör mot väster, efter restaureringen. Svahnström 1958 via Wikimedia Commons.

- **Tjocka ytterväggar.** Vitputsade hampakalksväggar som ger gjupa fönsternischer. De är konstruerade enligt liknande princip som traditionella kalkstenshus, med trä och kalkbruksmur. Keramikverkstadens väggar innehåller hampakalk istället för sten,

Bild: Egen bild av bostadshuset. 2022.

Designprinciper

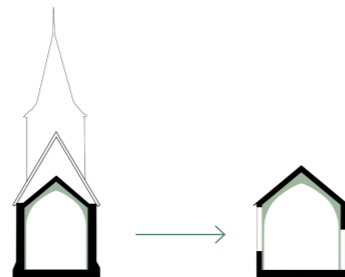

OM TAKSTOLARNA

Med utgångspunkt i kritisk regionalism så har jag sett till kontexten i designen. Den typologi jag har besökt mest på Gotland har varit de medeltida kyrkor som finns överallt på landsbygden. Jag uppskattar kyrkorummen och inspireras mycket av dem, jag tyckte därför att en viktig del av min personliga relation till gotländsk arkitektur är den höggotiska arkitekturen.

Kritisk regionalism handlar om att ta fasta på aspekter av kontexten och inspireras till att uppfinna något nytt: Jag inspirerades av den sakrala arkitekturen och ville ta med mig något från kyrkoarkitekturen i socknen: därför har jag både små spetsbågiga fönster och spetsbågiga valv.

De spetsbågiga valven är krukmakeriet är i limträ och har en annan tyngd än stenvälvorna i t.ex. Lau kyrka. De ger rummet en indelning och höjdverkan, men har en mer regelbunden rytm än vad man ofta ser i gotländska kyrkor.

Bilder från olika kyrkor på Gotland. Egna bilder.

Designprinciper

DESIGNSTRATEGI SEKVENS

Jag har velat etablera kontraster mellan de olika rummen i verkstaden för att tydliggöra dess skilda funktioner och sinnesstämningar.

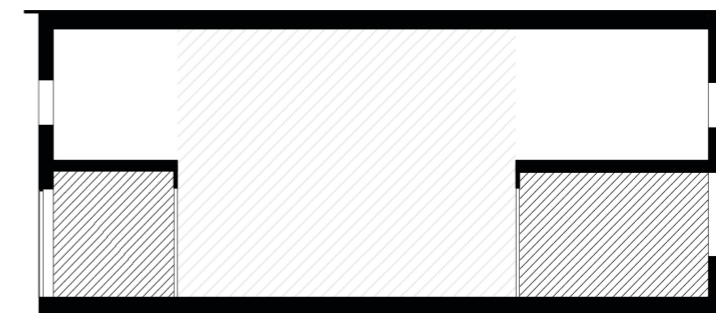
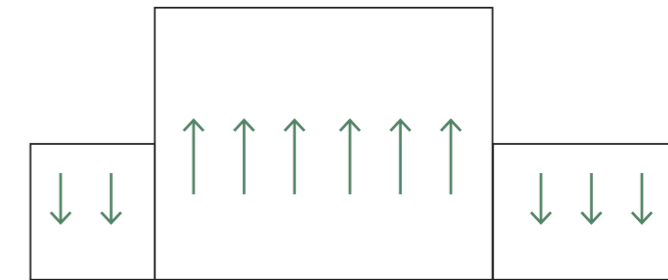
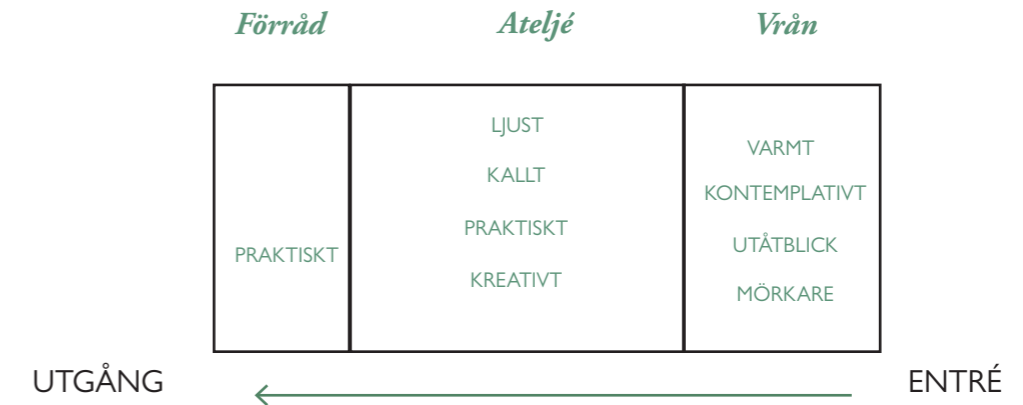
I keramikverkstaden finns en sekvens, en kontrast mellan högt och lågt och olika materialitet. Det första rummet man kommer in i är *Vrån*, en plats där man börjar dagen som keramikere. Detta är ett litet rum tänkt som pausrum, pentry och kontor. Det ska även kunna inredas som butik vid behov, och fungerar som ett informellt showroom. Det är så långt man kommer som gäst i verkstaden.

Detta rum är utåtblickande och klätt med träpanel för att rummet ska få en varm känsla.

Nästa rum är *Ateljén*, här är takhöjden högre och väggarna enkelt putsade. Stora fönster mot norr släpper in ljus, samtidigt som fönster mot söder ger en kontemplativ utblick mot åkrarna söder om byggnaden. Här startar den kreativa processen

Rummet därefter är *Förrådet*, detta rum är mindre och mörkare av praktiska skäl. Det finns ett litet fönster som enkelt kan täckas för om man vill fota alster med studioljus. Här avslutas den kreativa processen när alster paketeras och skickas. Hit kommer även leveranser av lera och andra material

Designprinciper

Typsektion längdsnitt

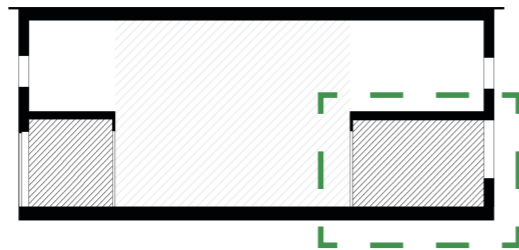
Designprinciper

ESTETISKA REFERENSER INTERIÖR

BUTIK/PAUSRUM

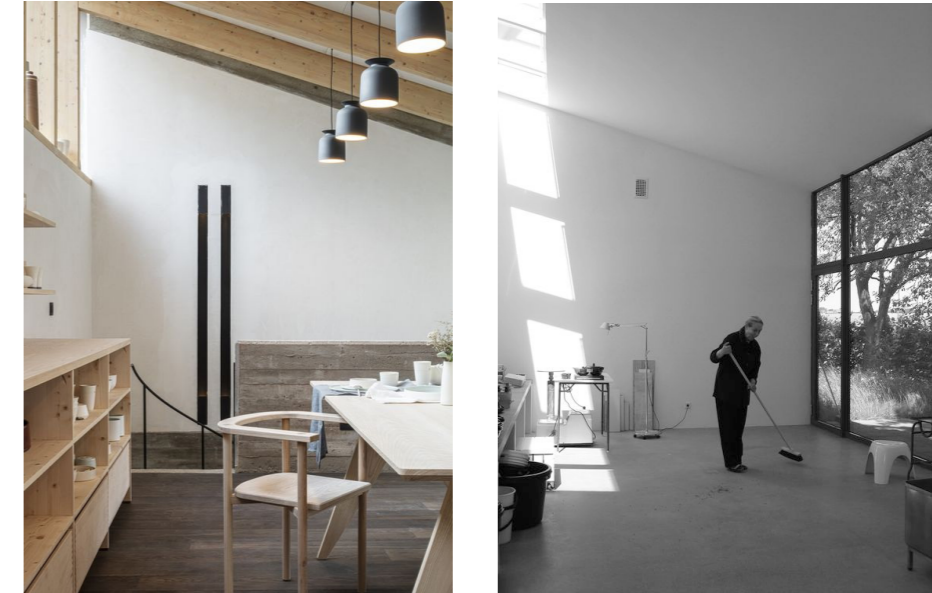
Träinteriör
Värme
Utblick
Fönster i fokus
Hyllor i fönster

Bilder ovan
tv: Isla Lebe av GAAA / Guillermo Acuña. Chiloé, Chile. 2018. (GAAA via estudiopalma 2018)

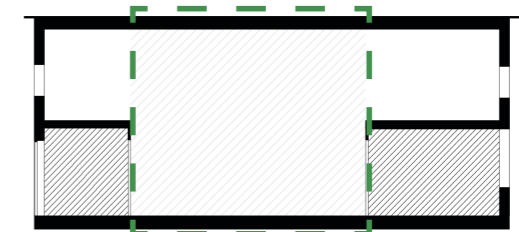
th: Dewsbury Road extension av O'Sullivan Skoufoglou Architects. London, England. 2018. (Gardiner via Dezeen 2018)

Designprinciper

ATELJÉ

Ljus interiör
Avspolningsbart golv
Norrljus
Utblick

Bilder ovan
tv: Clay studio av Lava architecten. 2019. Zaventem, Belgien. (Van de Velde via Archdaily, 2020)

th: Ingegerd Råmans Ateljé av Claesson Koivisto Rune. 2002. Skåne? (Claesson Koivisto Rune, uå)

ESTETISKA REFERENSER EXTERIÖR

FÖNSTERPRINCIP

Division
Hyllor i fönster
Kontextuell fönsterindelning
Diagonala ribbor

Bilder ovan

tv: Villa Salthamn av M arkitektut. Visby, Gotland. (Dysell via M arkitektur u.å.)

th: Fauna av Marazzi Reinhardt. Winterthur, Schweiz. 2021 (Schaub Stierli via Marazzi Reinhardt 2021.)

MATERIALITET

Traditionellt faltak
Ljus putsad fasad
Djupa fönsternischer
Detaljer i trä

Bilder ovan

tv: Villa Lindberg Hejnum av M arkitektur. Hejnum, Gotland. (Jönsson Dysell via M arkitektur, 2021)

th: Huset på ängen av Etat Arkitekter. Västergarn, Gotland. 2016 (Medina Lind via Etat arkitekter)

Designprinciper

DESIGNSTRATEGI

I projektet har jag i huvudsak arbetat med sinnesstämning med fokus på hur man upplever rummen interiört. Därför har jag kunnat ta hjälp av kritisk regionalism som en slags idéspruta i min skissprocess.

Kritisk regionalism har uppmanat mig att ta inspiration från den fysiska och kulturella kontexten Atlingbo, samt att arbeta med dessa referenser på ett innovativt sätt. Jag har tillåtit mig själv att plocka fritt från både lokal arkitektur, tektonik men även det gotländska landskapet.

Intuitiv fönsterindelning

I byggnaden har jag arbetat med en intuitiv fönsterindelning för att skapa en stimulerande upplevelse av rummen. Jag har utgått från hur åkrarna är uppdelade i olika fält och samtidigt försökt skapa en rationell indelning

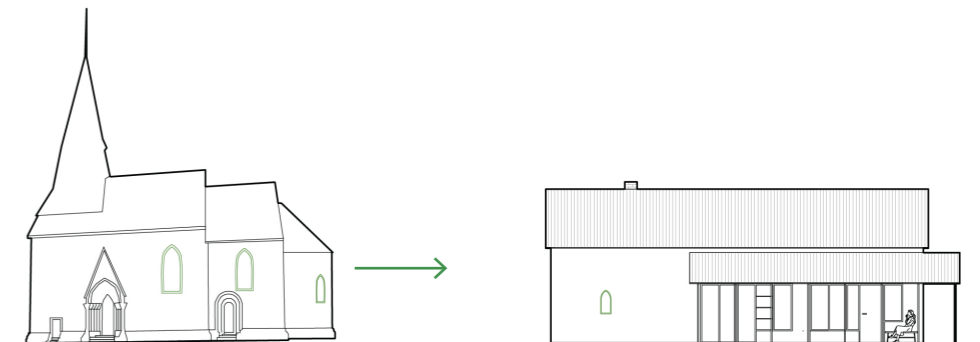
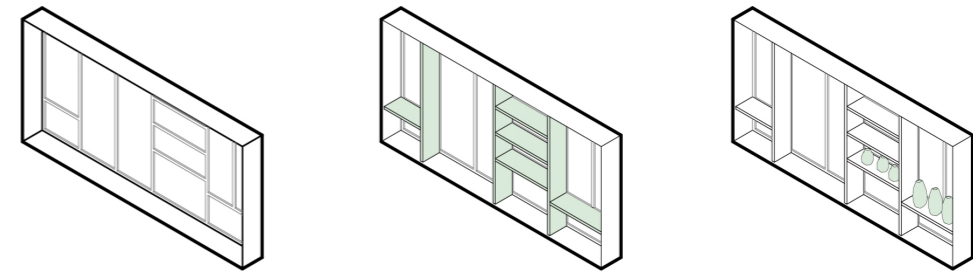
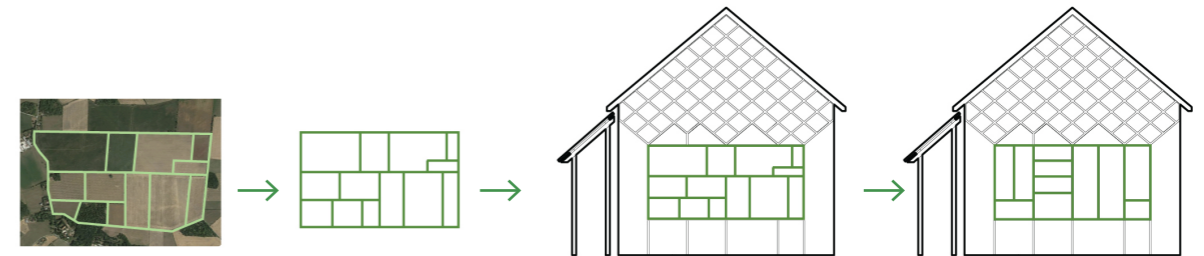
Hyllor i fönster

Fönstren fyller en dubbel funktion i keramikverkstaden. De är stora för att ge mycket ljusinsläpp och utsikt till rummen, men har också integrerade hyllsystem. De blir en slags skyltfönster och förvaring för färdiga alster: där man får se hur glaseringen ter sig i dagsljus

Spetsbågiga fönster

Jag tar fatt i en lokal byggnadstradition av att ta byggnadstekniker från kyrkoarkitekturen till det sekulära byggandet. Jag har därför arbetat med kyrkliga attribut i byggnaden.

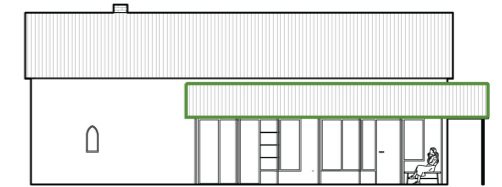
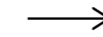
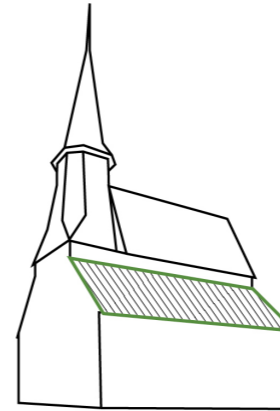
Designprinciper

Designprinciper

Basilikatak

Jag visste från början att jag ville arbeta med söderutsikt och söderfönster, vilket kan tyckas vara i konflikt med funktionen som ateljé. Därför har det varit viktigt att arbeta med någon slags solskydd för fönstren i söder. Då jag ville arbeta med små takutsprång beslutade jag mig från en fristående struktur. Denna blev inspirerad av en slags basilikaform som återfinns i många Gotländska kyrkor.

Fasaduttryck inspirerad av revetering

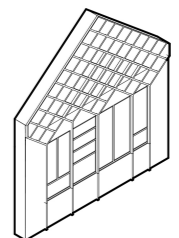
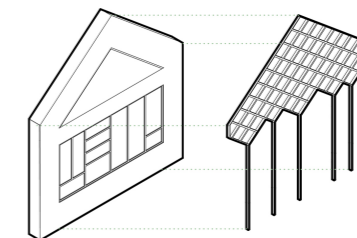
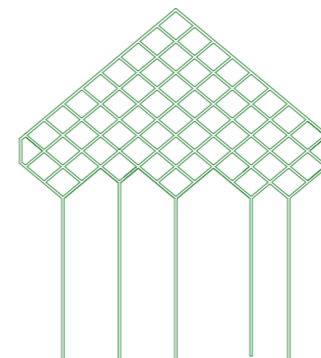
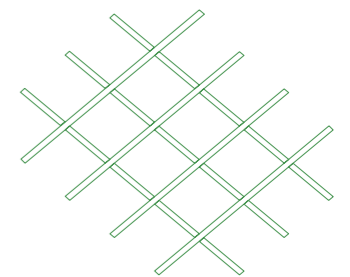
Jag har skissat på många olika versioner av östfasaden. Jag ville få in ganska mycket ljus från öst då jag tyckte att det skulle bli fint att få in ganska mycket ljus längs med taket. Jag fastnade för projektet Fauna av Marazzi Reinhardt (se s. 115) som knyter an till lokal arkitektur i Winterthur. Jag testade detta i min fasad, och ville koppla an till mönster och material jag ser i Atlingbo. På kalkstensladan skymtar man den diagonalspont som används för revetering på vissa platser, bl.a. där det tycks ha varit en dörr tidigare.

Revetering på Kalkstenslidan. Egen bild 2022.

Reveterad fasad. Klang 2016

KONSTRUKTION

Hampakalk kan vara ett lämpligt alternativ för min kontext. I likhet med ett traditionellt kalkstenshus så utgår man från ett träramssystem där man arbetar med infillmaterial. I ett äldre hus var detta kalksten, lera, tidningspapper, djurhår och vad man än kom över. I ett nytt hus skulle detta kunna vara hampakalk.

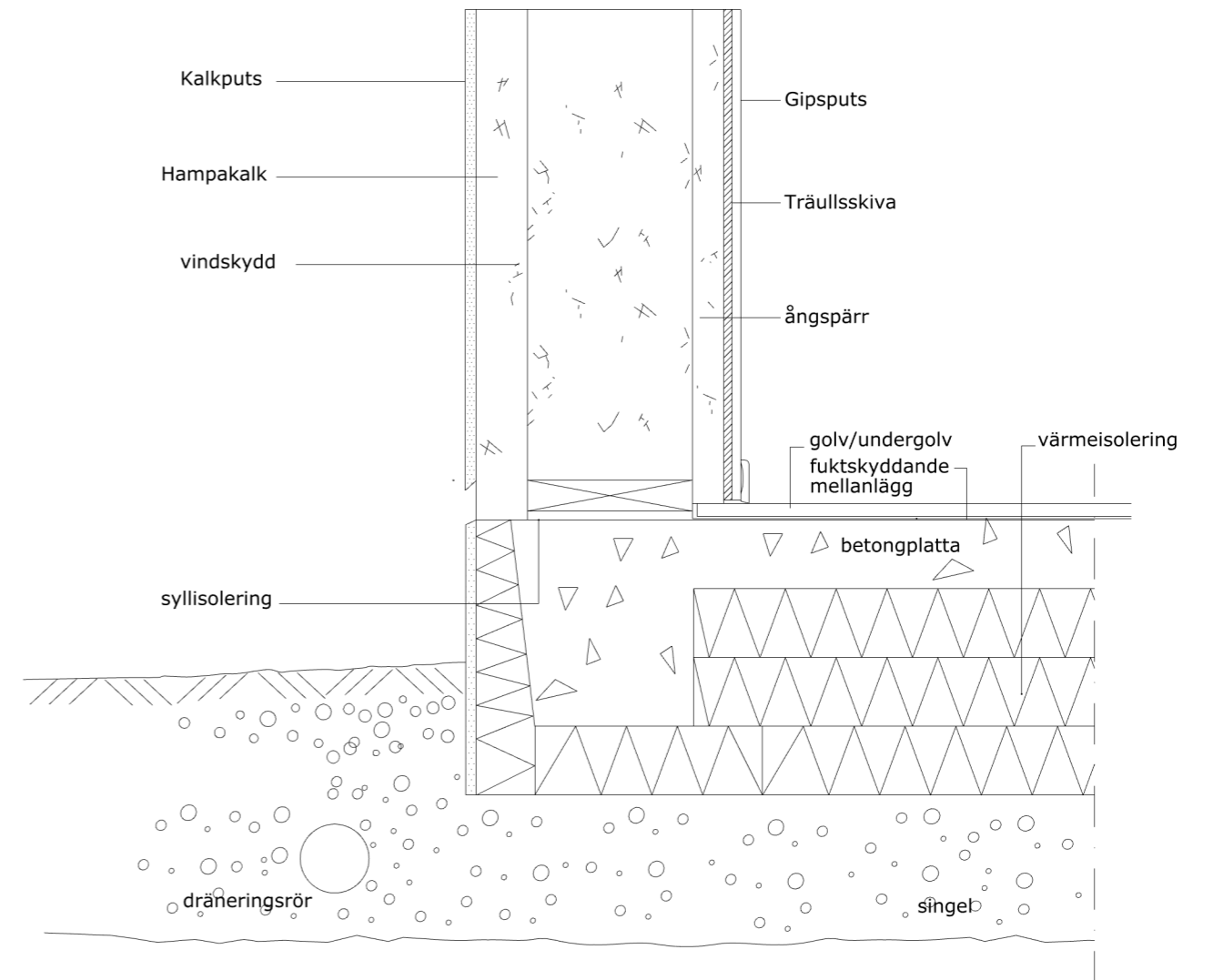
I likhet med kalkstenshus så har hampakalkhus tjocka väggar och djupa fönsternischer. De kan också med fördel ha en kalkputsad fasad, till skillnad från andra byggnadsstommar.

Det var viktigt för mig att det inte skulle finnas en diskrepans mellan fasadmateriäl och stomme, och därför tycker jag att hampakalk skulle kunna vara ett lämpligt material.

I The Hempcrete Book beskrivs hampakalk som ett lämpligt material för att renovera vissa äldre hus då det har liknande egenskaper med utfasade traditionella tekniker. (Stanwix, Sparrow. 2021)

Kalkstensladans fasad

1:10

Detalj 1:10. kombination av info från träguiden och The Hempcrete book

KRUKMAKERIET

Förrådet

Här förvaras alster som ska skickas, drejskivor, lera och glasyr. Här finns en packyta som man utöver paketering kan ordna en liten fotostudio på. Hit kommer även leveranser

Ateljén

Här börjar den kreativa processen. Här drejar man, knådar, kavlar och glaserar. Här förvaras gods inför skrojbränning som sker i två ugnar i den västra delen av Ateljén. På löstagbara hyllor förvaras alster i olika stadier i keramikprocessen, torkande, skrojbrända, glaserade och färdiga

Vrån

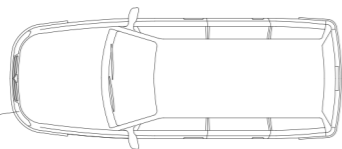
Här är huvudentrén. Detta rum fungerar som pausrum, kontor och pentry, samt som en mindre butik och showroom när det är högsäsong.

Bordet

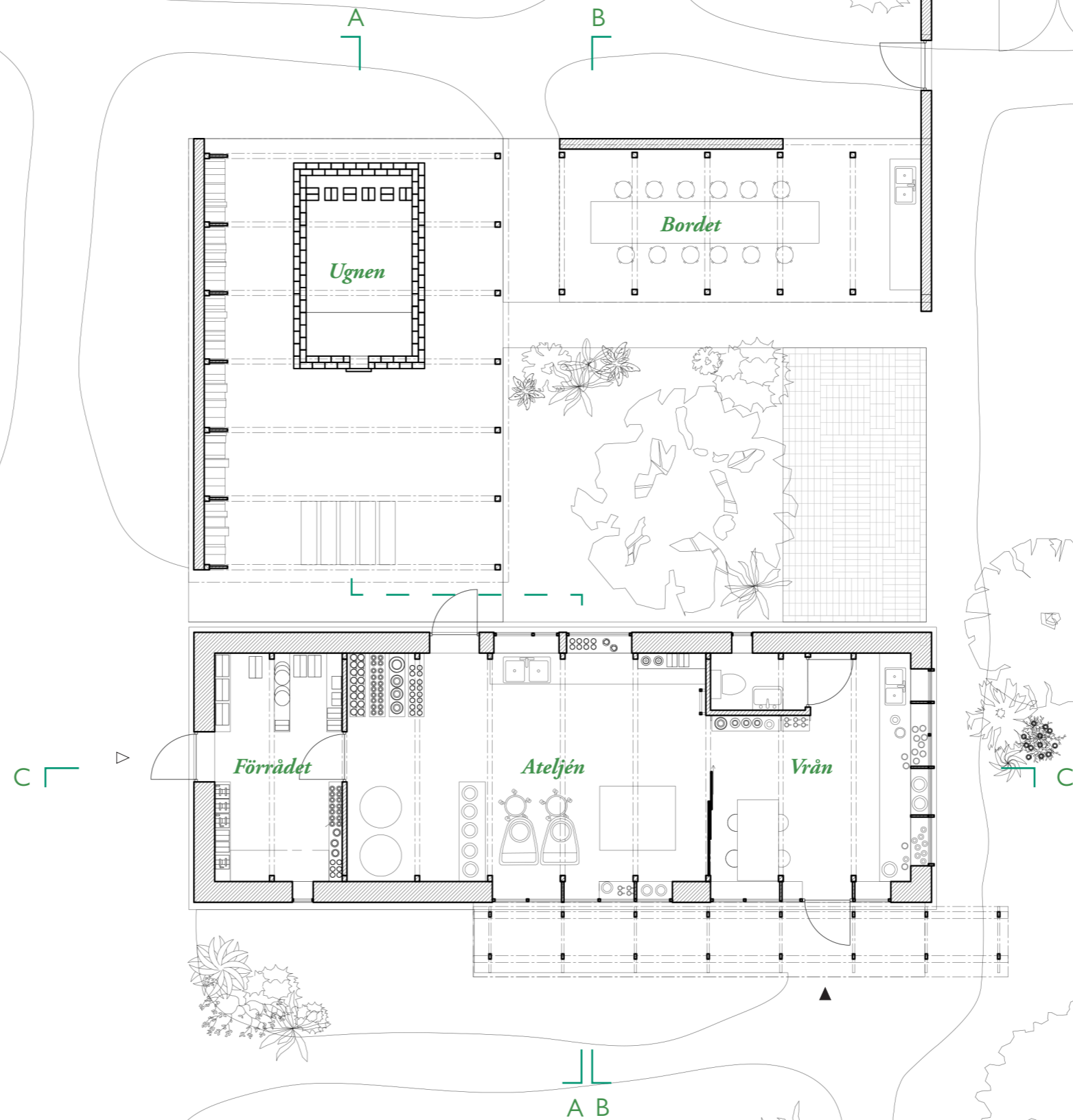
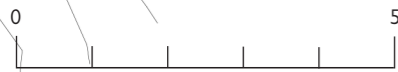
Här finns ett mindre utekök och långbord för alla keramikere som vill komma och elda i den vedeldade ugnen.

Ugnen

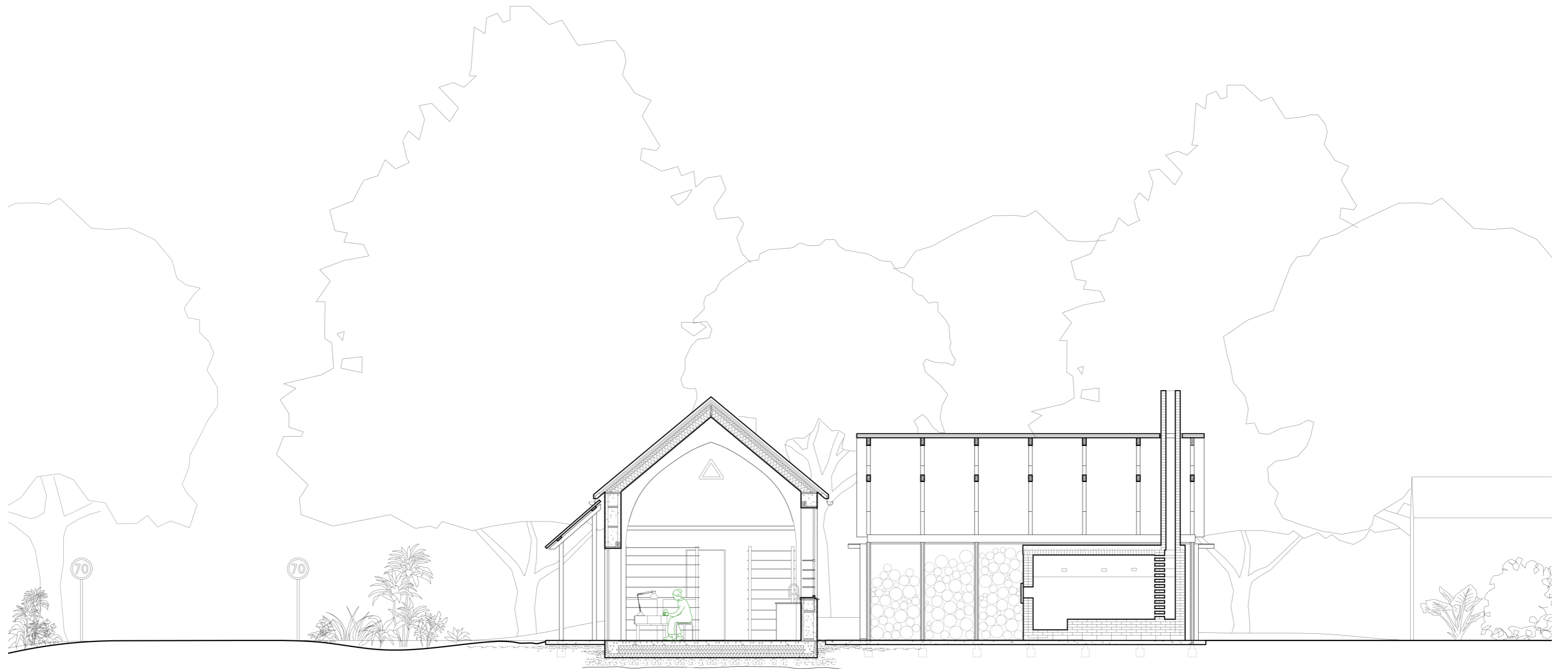
Den vedeldade ugnen är en välvd anagama-ugn i eldfast tegel. Vid varje bränning fyller man ugnen med skrojbränt och glaserat gods och murar igen den, med undantag för en liten lucka. Genom luckan kan man fylla på med ved kontinuerligt under bränningen. I anslutning till ugnen finns hyllsystem där man kan förvara gods, och västra väggen fungerar som vedförvaring.

1:100

Sektion A-A

1:100

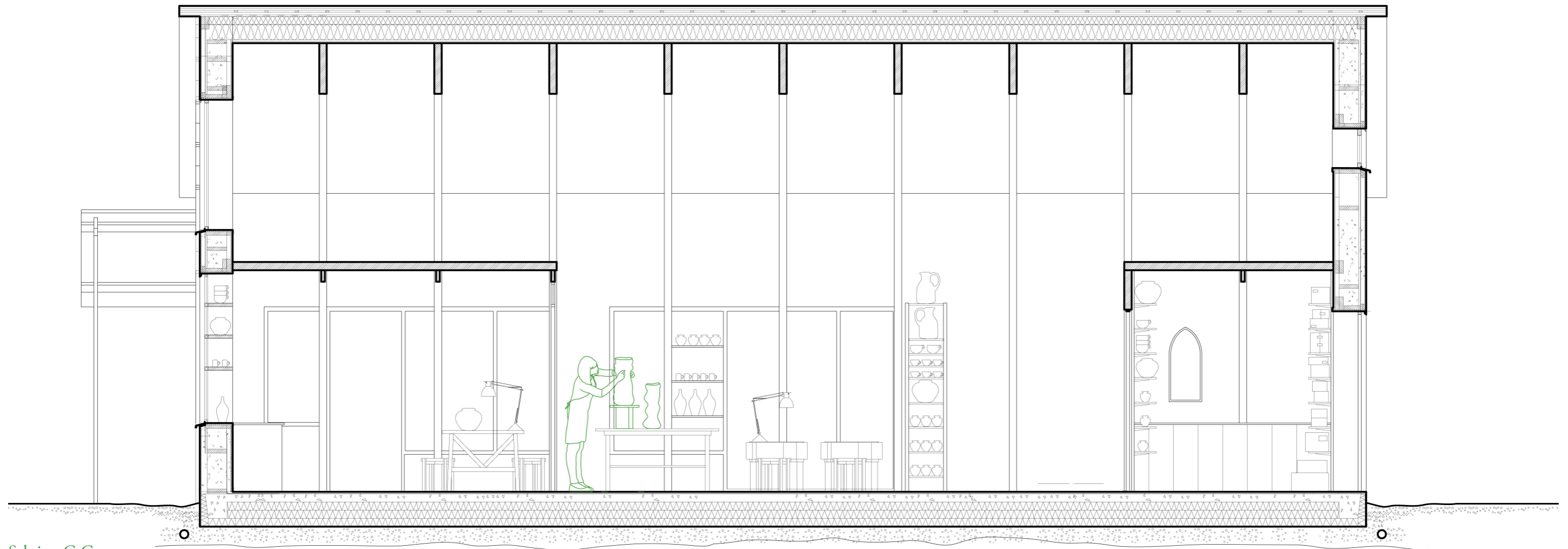

Sektion B-B

1:100

Sektion C-C

1:50

132

133

Design

Design

16:00
Dagen avslutas med
städning

9:00
I *Ateljén* inleds den kreativa processen
med knådandet.

13:00
Paketering av nästa försändelse på
packbordet i *förrådet*.

15:00
Hänkling av koppar och kannor

8:00
Dagen börjar med korrespondens
och administrativt arbete i *vrån*.

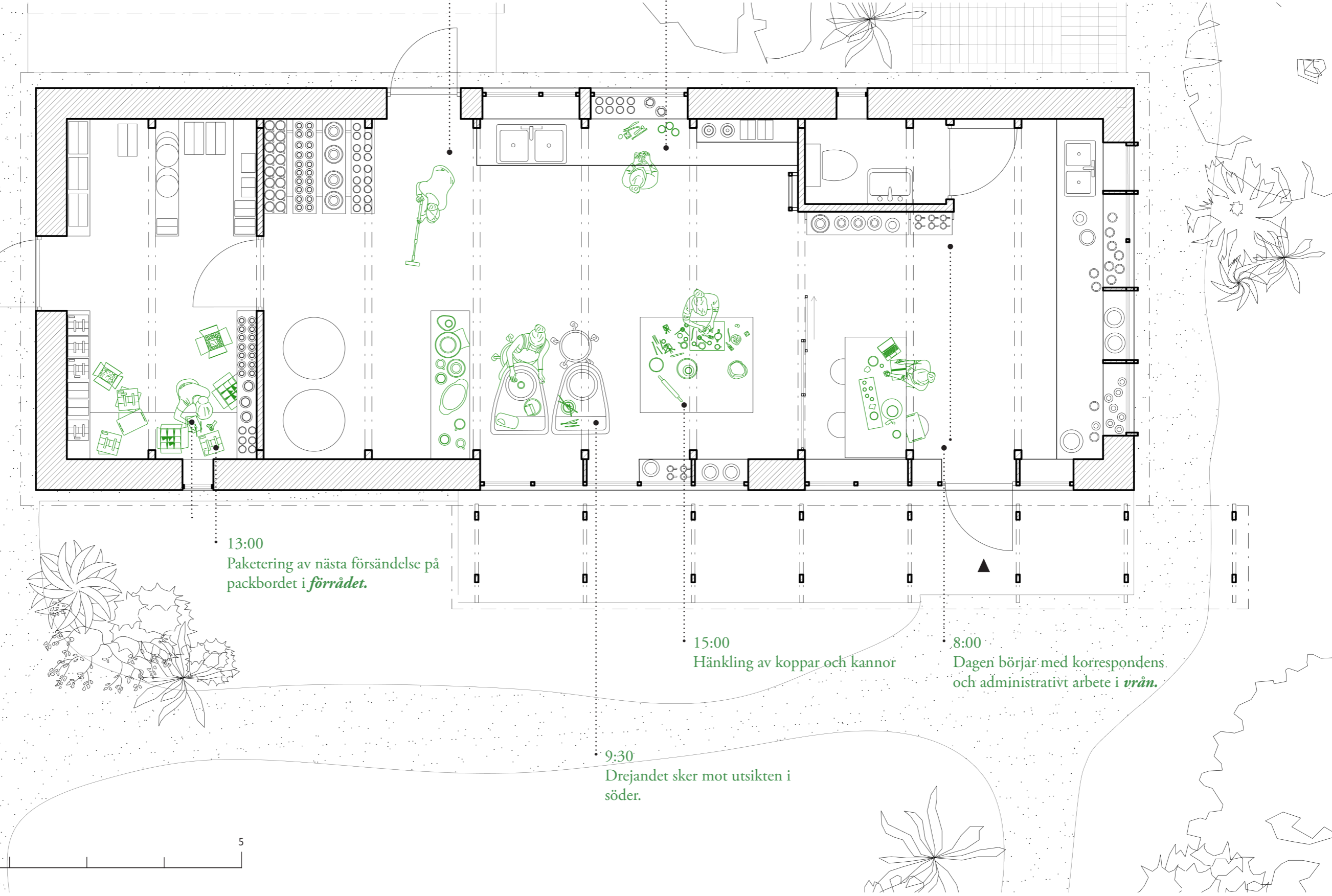
9:30
Drejandet sker mot utsikten i
söder.

1:50

0

5

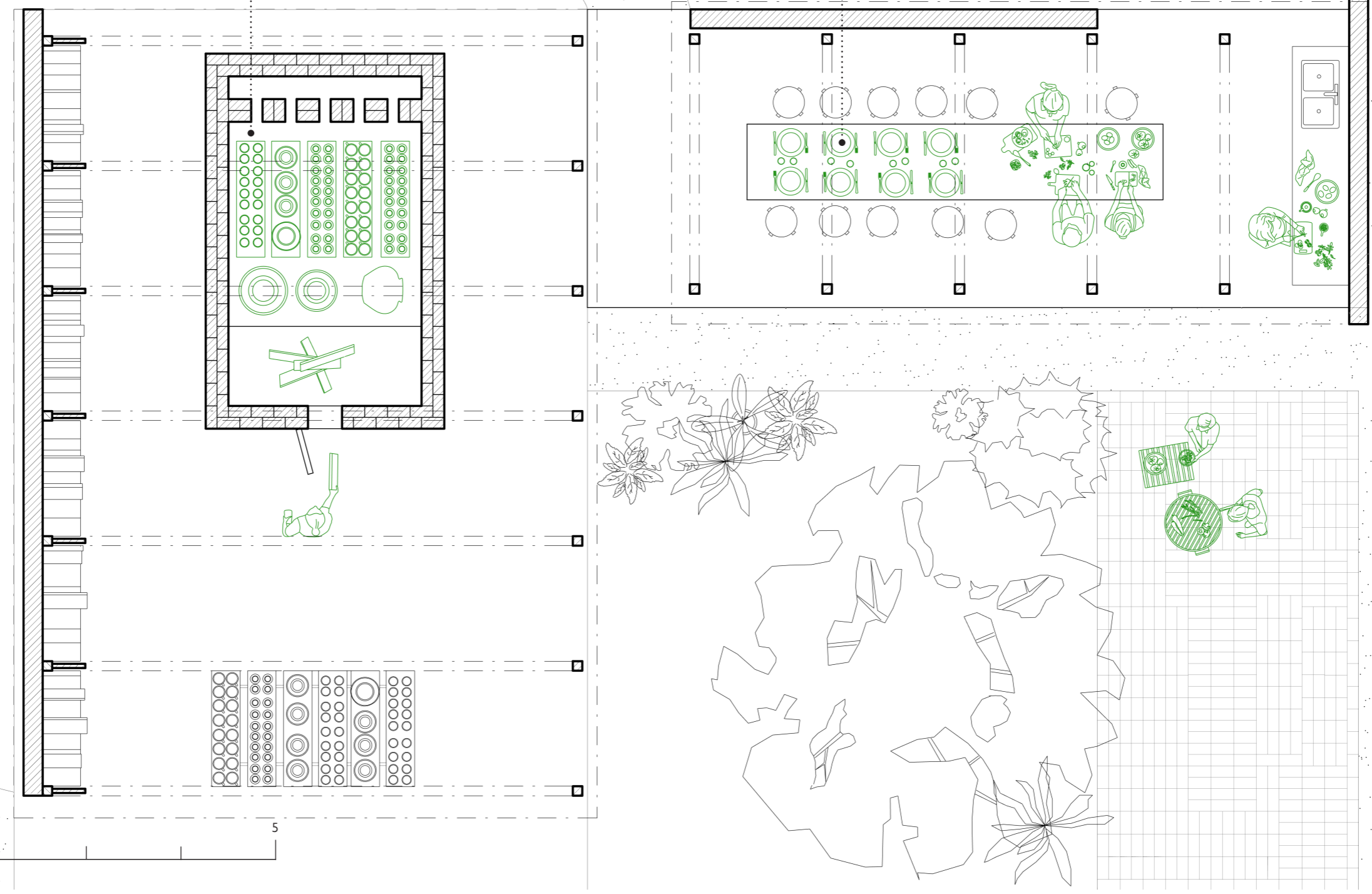
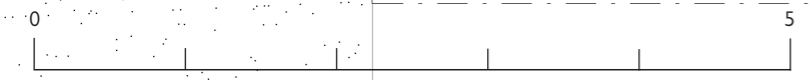

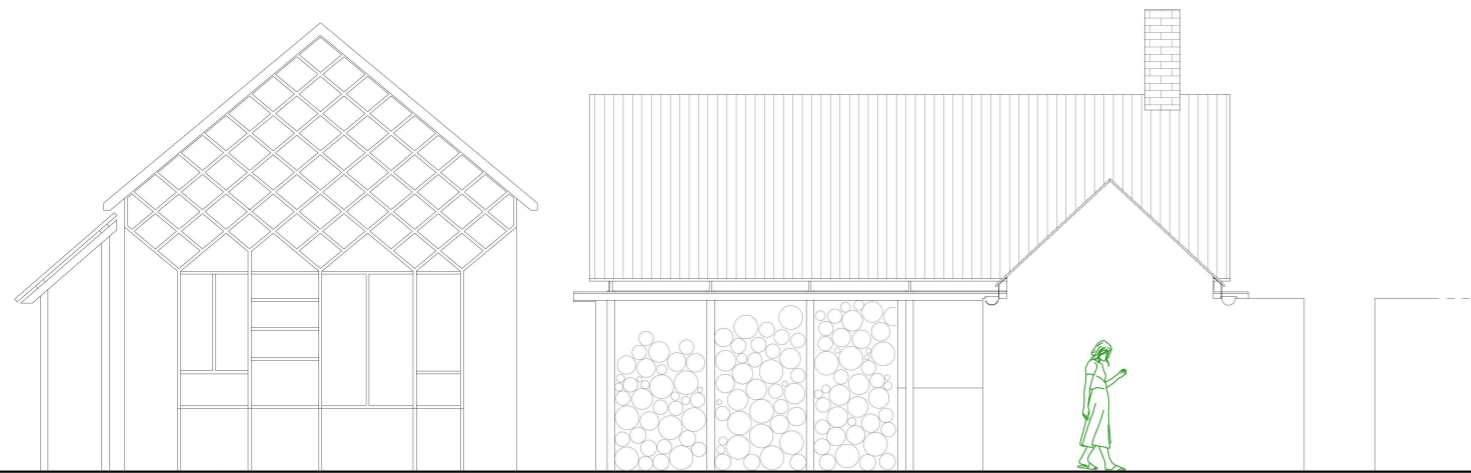
20:00
Ugnen är färdigfylld och kan tändas.

17:00
Lokala keramikvänner samlas runt
bordet för att laga mat tillsammans

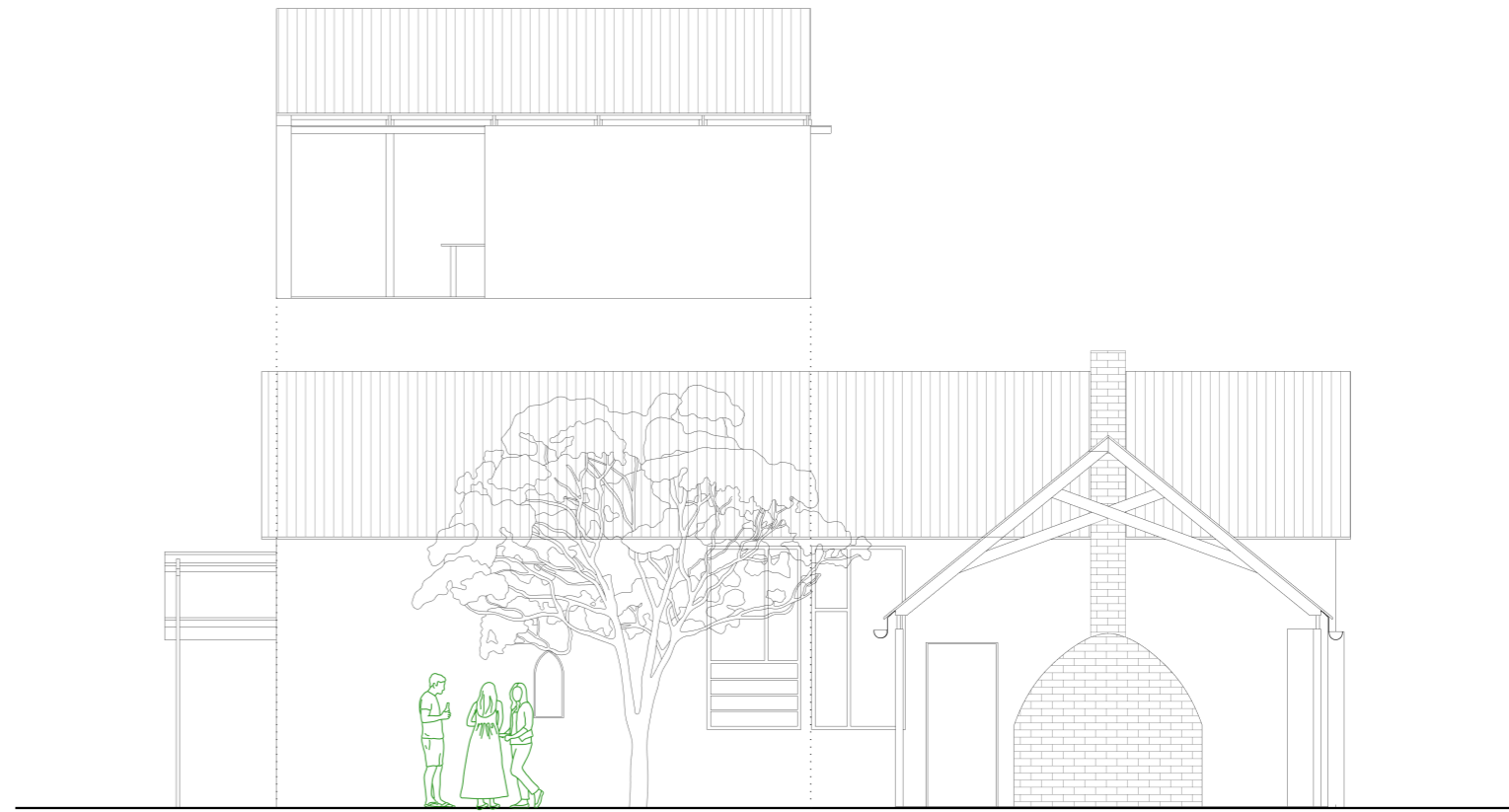

1:50

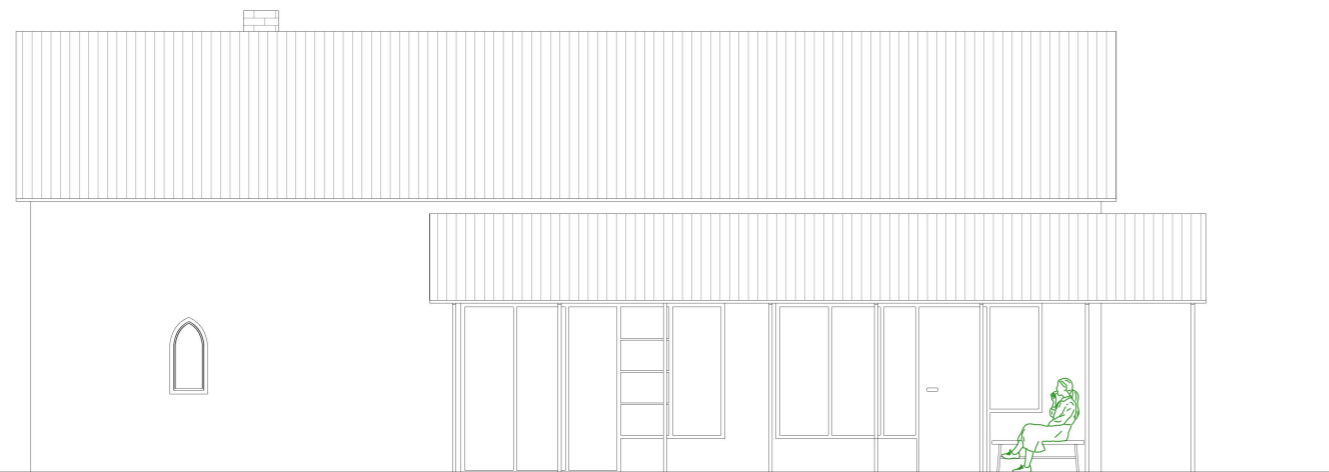

Fasad mot öst

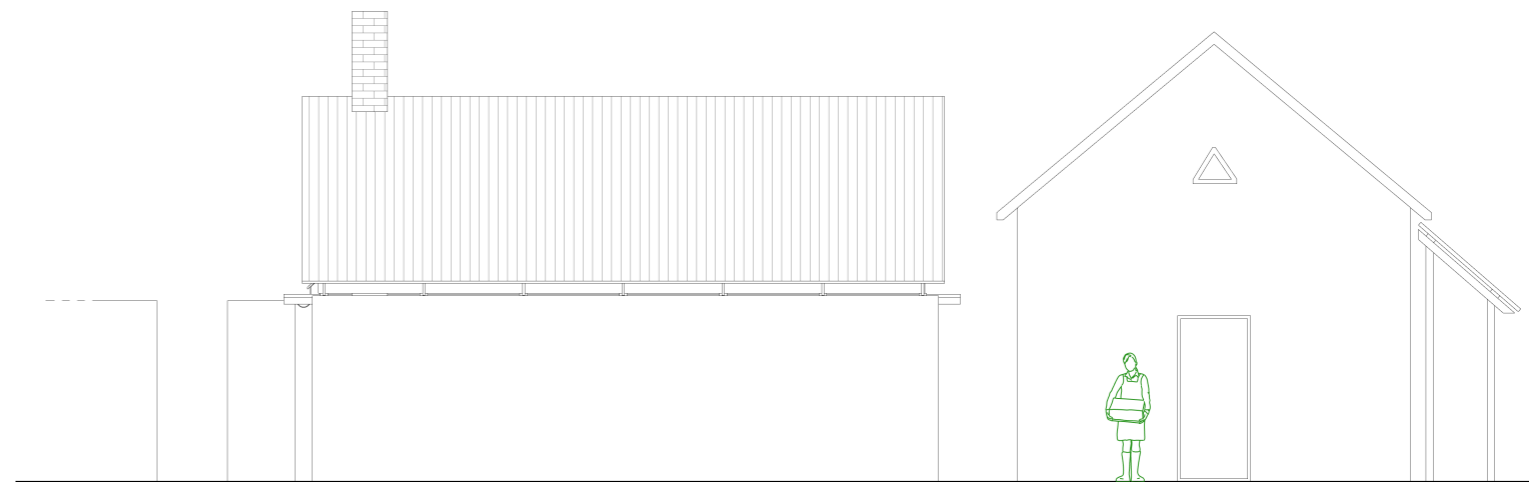

Fasad mot norr

Fasad mot söder

1:100

Fasad mot väst

Vårn. Dagen börjar i vårn, ett rum med träinteriör och utsikt mot åkrarna i söder. I vårn kan man ta en paus från stöket i Ateljén.

Design

Ateljén. Här går taket upp tillnock. Väggarna är vitputsade

Design

Vårn. Detta rum har lägre i tak och är för pauser.

Ateljén. Ovanpå vrån finns ett loft där man vid behov kan förvara packmateriel. Två drejskivor står med utsikt mot söder.

Vrån. Ett glasparti skiljer vrån från ateljén.

Exteriör vy från söder. Krukmakeriet har en putsad fasad som kopplar an till kalkstensladan intill.

Vy över gården, kvällstid. När den vedeldade ugnen tänds är många keramiker med och hjälper till. Uteplatsen under tak

8. Reflektion

REFLEKTION

I reflektionen kommer jag att gå igenom några faktorer som påverkat projektet på olika sätt som inte nödvändigtvis har hanterats i teoridelen.

Juhani Pallasmaa

Tidigt i min process baserade jag många av mina beslut utifrån en personlig tolkning av kritisk regionalism men även utifrån Juhani Pallasmaa's *The Eyes of the skin* (2006). Här förespråkar Juhani Pallasmaa en arkitektur som tilltalar andra sinnen än synen.

Den feedback jag fick under mellanseminariet gjorde att jag riktade mig in på vissa saker och övergav andra. Jag fick kommentaren att Pallasmaa inte var helt förenligt med mitt projekt, och detta gjorde att jag övergav *The Eyes of the skin* som teori.

Pallasmaas ideer har ändå influerat mitt projekt. En av kommentarerna jag fick på mellanseminariet var att mitt projekt saknade den sinnlighet som är viktig enligt Pallasmaa. Detta gjorde att jag arbetade mer med de olika rummens känsla genom att hantera materialitet och rymd. Det första rummet fick därefter låg takhöjd och träinteriör, det andra hög takhöjd och vitputsad interiör.

Jag förhöll mig också till min tolkning av Pallasmaa när jag bestämde att keramikprocessen skulle innefatta vedeldning. Jag gillade tanken på att eldningen skulle vara ett hantverk i sig. Eld är liksom kroppen en oförutsägbar aktör i keramikprocessen och resultatet kan skilja sig mycket vid varje eldning. Jag ser på youtubevideos

hur keramiker packar ur sina vedeldade ugnar och förundras över resultaten: de har mycket lite kontroll över hur glasyren kommer reagera med eld och tycks få unika resultat varje gång: olika effekter beroende på var föremålen varit placerade i ugnen, vilken sida som varit närmast elden.

I ett mer industrialiserat arbetssätt med elektrisk ugn kan man ha mer kontroll över processen, men det går att vara experimentell även här: att blanda in främmande materia i leran: nya glasyrer på ny lera kan ge oförutsägbara resultat. En vedeldad ugn blev mer tydlig arkitektoniskt men kom att definiera omfattningen av projektet mycket. Det behövdes ett tak, vedförvaring och uteplats.

Min tolkning av kritisk regionalism

I slutet av mitt projekt så läser jag *Towards a Critical regionalism* igen. Jag har börjat fundera kring om jag verkligen har förstått kritisk regionalism rätt. Jag misstänker att det finns en diskrepans mellan min tolkning av Kritisk regionalism och vad Frampton faktiskt menar.

Jag har under projektets gång tolkat kritisk regionalism främst som en estetisk metodologi och mindre som en kritik av både systemarkitektur och lokal traditionalism. Detta har resulterat i att mitt projekt handlar mycket om att jaga lokala estetiska attribut än att komma fram till någon slags essens av platsen och nöja mig där. Jag tror nu i efterhand att mitt projekt inte hade behövt gå så långt i sin tolkning av kontexten som jag har gjort för att vara ritat enligt kritisk regionalism.

Bild från Vamlingbo kyrka. Privat 2021

Reflektion

Min tolkning av kritisk regionalism har gjort att jag sett till platsen och inspirerats av kringliggande byggnader. Dock hade jag nog analyserat platsen tillräckligt mycket utan teorin som ledord. Som i vilket projekt som helst hade jag inspirerats av topografi, väder och platsen i sig och kanske tänkt mer på ett kompletterande fasadmaterial och uttryck än något som strikt hämtar inspiration från platsen. I min process har jag istället känt mig tvungen att ha ett sadeltakshus, att göra det i ljus puts och att plocka dekorativa element från omgivningen. Jag tror idag att man, för att arbeta med kritisk regionalism enligt Framptons definition, egentligen hade kunnat nöja sig med mer en mer grundläggande analys av kontexten. Typ: eftersom det blåser från väst så är det vindskydd där. Eller: eftersom det är trähus i kontexten så är byggnaden i trä. Sen kanske man kan stanna där.

Jag har även förbisett grundläggande idéer i kritisk regionalism, t.ex. det faktum att teorin i grunden är kritisk (!). Jag har i min process haft en generellt uppskattande inställning till all arkitektur, jag är inte heller särskilt negativt inställd till att bygga en historiserande kopierande arkitektur.

Projektet har haft en helt annan inriktning än vad det hade haft om jag hade arbetat enligt kritisk regionalism enligt en annan tolkning. Jag har plockat fritt från olika attribut i kontexten: en gotisk spetsbåge här, ett faltak där. Jag har sparat bilder på moderna hus med snickarglädje och nybyggda kyrkor med avskalad men tydligt religiös ornamentik och resonerat kring detta

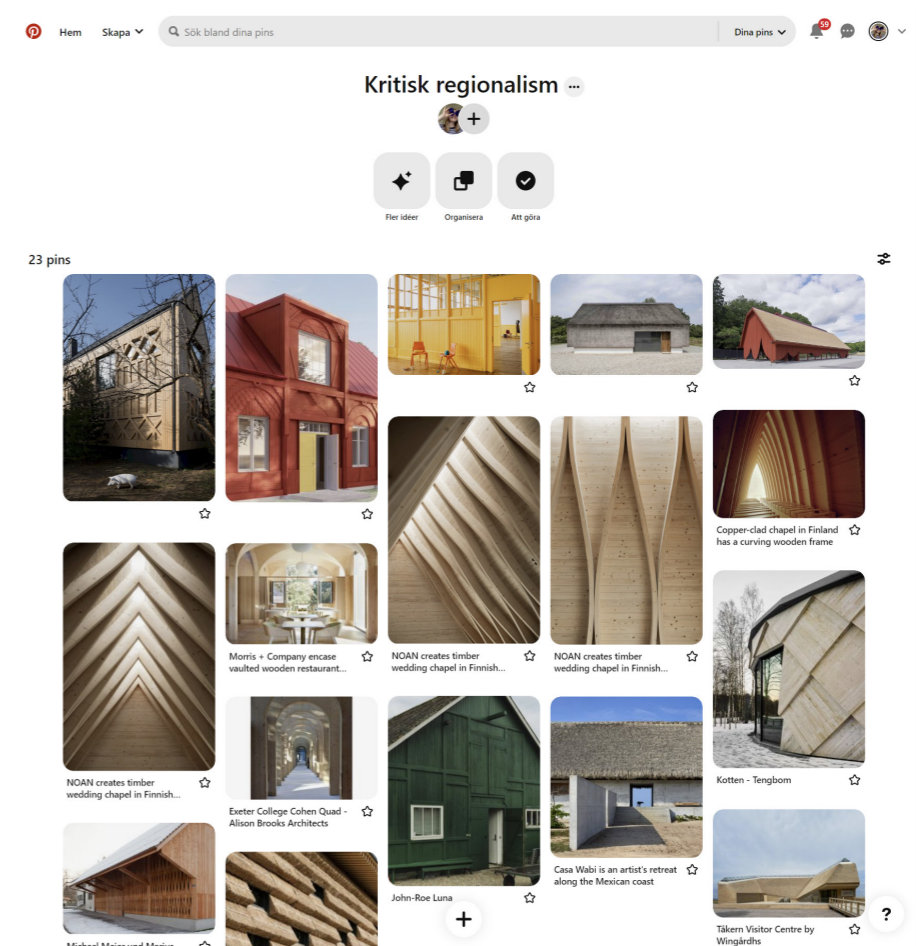
som kritisk regionalism. Jag har dock tagit fasta på att kritisk regionalism i grunden handlar om innovation med utgångspunkt i lokal tektonik. De spetsbågade limträtakstolar jag arbetat med i min byggnad skulle kunna vara ett sätt att bygga med hänsyn till en gotländsk kontext.

Samtiden i mitt projekt

Min process har genomgående varit väldigt samtidspräglad. Jag har sett till liknande projekt i samma storlek på Gotland och försökt agera utifrån en "nyritat sommarhus på Gotland"-kontext snarare än en strikt kritisk regionalistisk metod. Mitt hus har blivit mycket likt de andra husen som ritats på Gotland. Jag har inspirerats av saker som takvinklar, långsmala byggnader, sadeltak: saker som redan finns på Gotland. Men jag har även velat introducera främmande element för platsen för att göra projektet mer intressant.

Jag har under projektets gång studerat samtida gotländska byggnader och undermedvetet använt dem som ett slags facit: Om alla gör sadeltakshus på Gotland, vem är jag att göra annorlunda? Jag har även använt mig väldigt mycket av Pinterest för att visualisera olika aspekter av byggnaden och jag tror även det har format min bild av vad en lämplig tolkning av kritisk regionalism (i alla fall min idé om kritisk regionalism) kan vara. Jag har arbetat mycket med Enscape som verktyg och testat olika idéer. Jag har försökt arbeta mycket med stämningar interiört, och jag tror det påverkat hur jag resonerat kring olika rum. Jag har på något sätt arbetat med byggnaden på ett kronologiskt sätt och har egentligen inte kommit längre än till morgonen: rummet där keramikern

Reflektion

Skärmbild av min Pinterestboard "Kritisk regionalism"

Reflektion

börjar sin dag. Jag har inte resonerat lika mycket kring hur keramikern avslutar sin dag, eller ens hur uterummen ser ut och upplevs.

Jag har använt mig av många estetiska referenser under mitt projekt och jag har lagt mycket vikt vid olika material och vilka känslor de förmedlar, men när det väl kommit till projektet så tycker jag att det har varit svårt att inkorporera detta. Jag tror jag hade kunnat göra mer uppställningsritningar och kollage istället för att arbeta med Enscape, då hade jag haft mer frihet när det kommer till materialitet.

Begreppet krukmakeri vs. keramikverkstad

Jag har under min process arbetat med projektet under benämningen keramikverkstad, men ändrade namnet till Atlingbo krukmakeri relativt sent i processen. Jag definierar de två begreppen något olika, men mitt projekt faller inom definitionen för båda. Jag tolkar *krukmakeri* som mer hantverksmässig: produktion av lergods, drejande och bruksföremål. Jag tolkar *keramikverkstad* som ateljé för en konstnär som arbetar med keramik i alla dess former, möjligen mer med stengods än lergods. Jag tror att detta kan ha påverkat identiteten hos mitt projekt, och att det hade kunnat te sig annorlunda om jag tidigt hade benämnt projektet som krukmakeri.

Min relation till platsen

Arbetet är i grunden tänkt att skildra min personliga tolkning av Atlingbo som plats, utan att för den delen skildra min familjs tolkning och värdering av platsen. Jag har skildrat ett utifrån-perspektiv på Gotland, jag har inte intervjuat grannar eller andra som bor på Gotland.

Jag tror att projektet hade kunnat berätta mer om hur det är att bo på Gotland: kanske hade det varit intressant att prata med andra som flyttat från städer till landsbygden.

Avslutande kommentar

Det har varit lärorikt att arbeta med kritisk regionalism som metod, det har motiverat mig att verkligen sätta mig in i kontexten. Det mesta jag har lärt mig under processen har jag dock inte kunnat använda mig av i designen. Arbetssättet har dock inte varit ett effektivt sätt att komma fram till en design, utan har snarare handlat om att experimentera med arkitektur för att förstå hur det är att vara på Gotland.

Pallasmaa skriver i *Eyes of the skin* att:

”The timeless task of architecture is to create embodied lived existential metaphors that concretise and structure our being in the world” (Pallasmaa 2006. s. 71)

Arkitektur är enligt Pallasmaa att berätta om hur det är att vara människa. Jag tror att en kontextuellt förankrad arkitektur har potential att berätta om hur det är att vara en människa på en specifik plats.

Reflektion

Bild från Lau kyrka. Privat 2022

9. Appendix

DET LANTLIGA MOTIVET

Jag står vid kanten av leråkern i Atlingbo och blir helt varm för att jag tycker det är så fint. Skogsdungen i fjärran och hur solen tycks färga fälten på olika sätt. Jag minns det böljande bleka rågfält som stod här i somras, och det skrynkliga torra ärtfältet från sommaren innan dess. Ett förtrollande dimhöljt landskap klockan fem på morgonen om sommaren. Just nu är det lera, och jag är säker på att ingen annan skulle förstå hur vackert det känns när man står här.

Jag går till Nationalmuseum i Stockholm för att kolla på landskapsmåleri, kan konsthistorian lära mig något om hur vi värderat landsbygdsmotiv historiskt? Och framförallt: finns det konstnärer som stått i kanten vid en leråker och blivit helt varma för att de tycker att det är så fint?

Det franska landskapsmåleriet är dramatiskt, det norska visar imponerande fjordar och bergslandskap. Någon enstaka tavla gestaltar vid första anblick ett enkelt knotigt träd, men den lilla förklarande texten beskriver motivet som suggestivt och av övervärldslig prägel. Först vid den nationalromantiska delen av museets tidslinje börjar motiven bli bekanta: Karl Nordström målar landskap med åkrar och gårdar som är mer lika min kontext än de europeiska motiv

som hänger i de tidigare rummen. Tavlorna i det nationalromantiska rummet skulle vara rätt trista om de inte var impressionistiska och tekniskt intressanta. Ett åkerlandskap, ett midsommarfirande.

Jag kom inte längre i mitt funderande över landsbygdsmotivets estetiska värden. Det är obekvämt att diskutera nationalromantisk konst på grund av dess historiska kontext, och jag saknar tyvärr verktyg för att kunna diskutera motiven med ett konsthistoriskt perspektiv.

Romantiserandet av det enkla har varit viktigt för min process, och det tror jag att jag i alla fall har gemensamt med det sena 1800-talets konstnärer. Sedan tar det slut.

Över: Bild jag tog på Gotland i November

Under: Karl Nordström. Landskap med åkrar. 1887, olja, Thielska galleriet, Stockholm

10. Källor

TRYCKTA KÄLLOR OCH INTERNET

Avermaete, Tom. 2020. *Critical Regionalism Revisited*. [Video]. Sveriges Arkitekter. <https://www.youtube.com/watch?v=GbGKo-HARqs>

Bedoire, Fredric. 2015. *Den svenska arkitekturens historia 1000-1800*. Stockholm: Norstedts.

Edwall, Frida; Kullander, Ida. 2022. *Ny grön våg till följd av pandemin?* Karlstad Universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1665861/FULLTEXT01.pdf>

Frampton, Kenneth. 1983. *Towards a Critical Regionalism*. <https://www.modernindian.com/wp-content/uploads/2015/08/Frampton.pdf>

Pallasmaa, Juhani. 2006. *The Eyes of the Skin*. Chichester: Wiley Academy. https://arts.berkeley.edu/wp-content/uploads/2016/01/Pallasmaa_The-Eyes-of-the-Skin.pdf

Gotlands Museum. 2016. *Mer om Gotlands förhistoria*. <https://web.archive.org/web/20160625005117/http://www.gotlandsmuseum.se/mer-om-gotlands-forhistoria/> (hämtad 2023-02-13)

Honkanen, Lari. 2022. *Po Tidholm: "Dellenbygden gynnas av sin identitet som en plats för alternativa livsföring"*. SVT. 16 februari. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/gavleborg/delsbo-gynnas-av-sin-alternativa-identitet>

Hörmark, Andreas. 2022. *Pandemin gav hantverket en renässans*. Dagens Nyheter. 4 maj. <https://www.dn.se/kultur/pandemin-gav-hantverket-en-renassans/> (Hämtad 2023-02-13)

Jonsson, Britta. 1983. *Alternativa livsformer i sjuttioalets Sverige*. Sociologiska Institutionen Uppsala Universitet. Uppsala

Jonsson, Marita. 1981. *Att bygga nytt och renovera på Gotland*. Visby: Läns museet Gotlands Fornsal

Jonsson, Marita. 1996. *Från prästgårdar till strandbodas*. Stockholm: Bonnier Alba.

Jonsson, Marita. 1991. *Från trä till sten*. Bebyggelsehistorisk tidskrift. 1991:21. s. 209-230. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1533374/FULLTEXT01.pdf>

Landets Fria. 2020. *Den nya gröna vågen: "Stadsbor som vill leva ett mer jordnära liv"*. 2020:117. <https://landetsfria.nu/2020/nummer-117/den-nya-grona-vagen-stadsbor-som-vill-leva-ett-mer-jordnara-liv/> (Hämtad 2022-10-11)

Larice, Michael; Macdonald, Elizabeth. (Red). 2012. *The Urban Design Reader (2nd ed.)*. London: Routledge.

Madestrand, Bo. 2022. *Handkraft*. Stockholm: Arvinius + Orfeus Publishing.

Medborgarskolan. 2021. *Hantverksboomen håller i sig under våren*. [Pressmeddelande]. 16 december. <https://www.mynewsdesk.com/se/medborgarskolan/pressreleases/hantverksboomen-haaller-i-sig-under-vaaren-3151400> (hämtad 2023-02-13)

Nationalencyklopedin. [UÅ]. *Gröna vågen*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/grona-vagen> (hämtad 2022-10-11)

Nationalencyklopedin. [UÅ]. *Keramiker*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/keramiker> (hämtad 2023-01-25)

Nationalencyklopedin. [UÅ]. *Krukmakare*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/krukmakare> (hämtad 2023-01-25)

Region Gotland. 2021. *Medeltiden på Gotland*. <https://gotland.com/article/medeltiden-pa-gotland/> (Hämtad 2022-11-14)

Region Gotland. 2022. *Rekordökning av folkmängden på Gotland*. 22 februari. <https://www.gotland.se/113777> (Hämtad 2023-01-03).

Rundström, Björn. 2022. *Sweco spår ruralisering - en vinnare bland storstäderna*. 2 mars.
<https://www.fastighetsnytt.se/samhallsbyggnad/forskning/sweco-spar-ruralisering--en-vinnare-bland-storstaderna/> (hämtad 2023-02-13)

SVT. 2021. Dreja - En Kärlekshistoria. *Avsnitt 1: Emil Österholm och Linn Ajland Liffner*. [Tv-serie] 17 juni.
<https://www.svtplay.se/video/32811467/dreja-en-karlekshistoria/dreja-en-karlekshistoria-emil-osterholm-och-linn-ajland-liffner> (hämtad 2022-09-15)

Sykes, Abigail. 2020. *Många utmaningar för den nya gröna vågen*. Extrakt. 25 juni.
<https://www.extrakt.se/manga-utmaningar-for-den-nya-grona-vagen/>

Sparrow, Alex. Stanwix, William. 2021. *The Hempcrete book*. Cambridge: Green Books.

Tidholm, Po. 2022. *Nya gröna vågen - ett val för medelklassen*. Dagens samhälle. 27 januari.
<https://www.dagensamhalle.se/opinion/gastkronika/nya-grona-vagen-ett-val-for-medelklassen/> (hämtad 2023-02-13)

Wikipedia. 2021. *Ruralisering*. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Ruralisering> (hämtad 2023-02-13)

Åsa Svenneback. 2019. *Från gröna vågen till downshifting*. SVT. 25 november.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/fran-grona-vagen-till-downshifting> (Hämtad 2022-10-11)

STUDIEBESÖK

Nationalmuseum. 2022. Museets permanenta konstsamling. 27 september.

BILDER

Bilder där inget annat anges är tagna av författaren

Alison Brooks Architects, 2022. Exeter college
<https://alisonbrooksarchitects.com/project/exeter-college/>

Belaieff, Joachim. 2012. Sommarhus Nabben av Enflo arkitekter + Deve Architects <https://www.archdaily.com/420696/gotland-summer-house-enflo-arkitekter>

Bergh, Richard. 1905. Halländskt landskap. Göteborgs konstmuseum.
[https://sv.wikipedia.org/wiki/Hall%C3%A4ndskt_landskap#/media/Fil:Landscape_from_Halland_\(Richard_Bergh\)_-_Gothenburg_Museum_of_Art_-_F_6.tif](https://sv.wikipedia.org/wiki/Hall%C3%A4ndskt_landskap#/media/Fil:Landscape_from_Halland_(Richard_Bergh)_-_Gothenburg_Museum_of_Art_-_F_6.tif)

Bonvin, Michel. 2017. Hamra / Collectif Encore. https://www.archdaily.com/910867/hamra-collectif-encore?ad_medium=office_landing&ad_name=article

Eske, Troels. 2006. The interior of Bagsværd Church
https://sv.wikipedia.org/wiki/Bagsv%C3%A6rds_kyrka#/media/Fil:Bagsv2.JPG

E:son Lindman, Åke. 2018. The Dune cabin av Murman arkitekter.
<https://www.archdaily.com/907217/the-dune-cabin-murman-arkitekter/r/5c07fd4808a5e5ceeb000049-the-dune-cabin-murman-arkitekter-photo>

E:son Lindman, Åke. 2010. Atrium House av Tham & Videgård <https://www.archdaily.com/871585/atrium-house-tham-and-videgard-arkitekter>

Fastighetsbyrån. 2022. Atlingbo Prästgården 504

Gauguin, Paul. 1873. Landskapsmålning. The Fitzwilliam Museum, Cambridge.
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PaulGauguin-1873-Landscape.jpg>

Haase, Stefan. 1991. Duss gård i Bro socken. s. 223 <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1533374/FULLTEXT01.pdf>

Hamrén, Mattias. 2020. Field house av Lookofsky arkitekter <https://www.archdaily.com/957243/field-house-lookofsky-architecture>
Hasselrot, Pehr. 1967. Bränning i risugnen.

Jonsson, Marita. 1981. Att bygga nytt och renovera på Gotland.
Illustration s. 23. Visby: Läns museet Gotlands Fornsal

Jönsson Dysell, Emma. 2021. Villa Lindberg Hejnum av M arkitektur.
<https://m-arkitektur.se/villa-lindberg-hejnum/>

Kapanen. [uå]. Bild från gården Muuratsalo. Alvar Aalto museum.
<https://www.alvaraalto.fi/en/architecture/muuratsalo-experimental-house/>

Klang, Frida. Material och uppbyggnad vid renovering av reveterade skiftesverk. s. 6 <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1048448/FULLTEXT01.pdf>

Lantmäteriet. 2023. Kartor. <https://www.lantmateriet.se/sv/kartor/>

LLP Arkitekter. 2008. Stora Gasmora Fårö. <https://llp.se/Stora-Gasmora-Faro>

Länsförsäkringar Fastighetsförmedling 2020. Atlingbo Prästgården 501.

Medina Lund. 2016. House on Gotland av Etat Arkitekter. <https://www.etat.se/House-on-Gotland>

RWKA. 2021. Beach Road house. <http://rwka.com/project/beach-road-house>

Runeby. 1997. Lojstahallen, en rekonstruktion av ett järnåldershus.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lojsta_-_KMB_-_16000300020844.jpg

Sundström, Anna. 2019. Boge Friggars House av Scott Rasmusson Källander. <https://www.archdaily.com/954424/boge-friggars-house-scott-rasmusson-kallander>

Svensson. 2006. Garde kyrka. https://sv.wikipedia.org/wiki/Garde_kyrka#/media/Fil:Garda_View_01.jpg

Taxelson. 2007. Bulhus i Kovik byggt 1835 och flyttat 1942. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Strandbod_Bulhus_Gotland.jpg

Toll, Elizabeth. 2010. Hamra av Dinell Johansson <https://www.archdaily.com/126855/hamra-dinelljohansson>

Van Gogh, Vincent. 1890. Vetefält efter regnet. Olja, Carnegie Museum of Art, Pittsburgh.
<https://collection.cmoa.org/objects/3c5512b1-e195-4b77-9671-f8c1e73e9b25?page=1&perPage=10>

Zanetto, Roberta. 1985. Planritning Muuratsalo experimental house.
https://www.atlasofinteriors.polimi.it/wp-content/uploads/2014/03/aalto_1953_muuratsalo_0142.jpg

